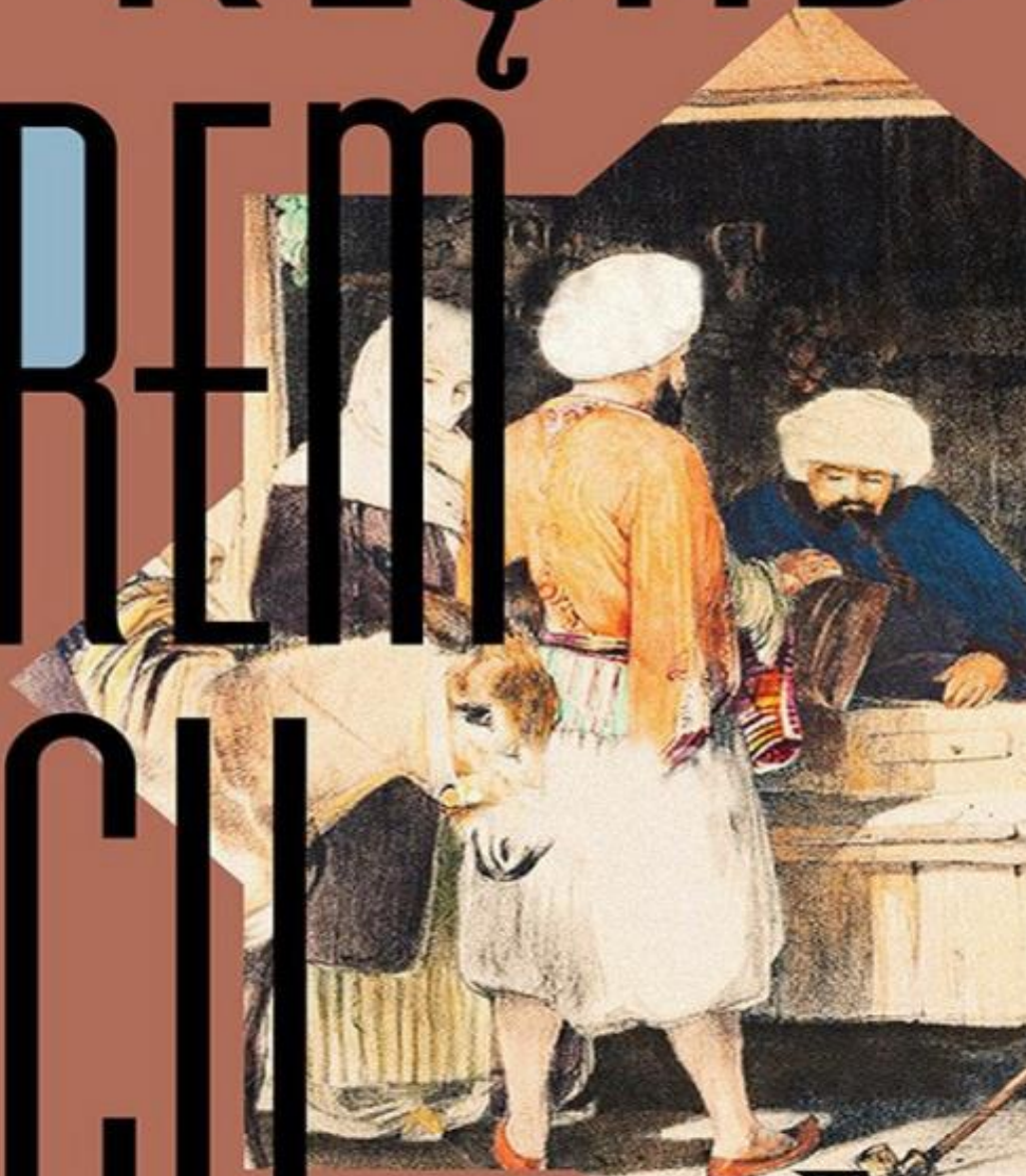
Tarihimizde Garip Vakalar

REŞAD EKREM KOÇU

DK

Tarihimizde Garip Vakalar

Reşad Ekrem Koçu

Doğan Kitap (1951)

Derecelendirme:

Etiketler: Tarih, Araştırma

Reşad Ekrem'in dilinde tarih gerçek hayattan daha canlı, daha güzel, daha büyülü... Osmanlı tarihi kimi eğlenceli, kimi dokunaklı nice garip vakalarla dolu: Dalkavukların hayli ayrıntılı fiyat tarifesinden "Maymun fuhşa alet olur" diye biçare hayvanları astırarak idam ettiren "Maymunkeş" Abdülkerim Efendi'ye, Kaşıkçı Elması'ndan bahriyelilerin maaşlarının gemi enkazı olarak ödenmesine, başına içi saman, talaş, hasır parçaları veya ziftli paçavra dolu bir kap koyup tutuşturarak padişaha "ateş istidası" veren dertlilerden devlet memurlarının yazlık evlerine gidiş tarihlerini düzenleyen "yalıya çıkma nizamı"na, mezarında başı kesilen şehzadeye varıncaya kadar pek çok garip vaka. Reşad Ekrem Koçu'nun bilgilendirirken eğlendirmeyi de ihmal etmeyen usta kaleminden.

TARİHİMİZDE GARİP VAKALAR

Reşat Ekrem KOÇU

REŞAD EKREM KOÇU TARİHİMİZDE GARİP VAKALAR

DALKAVUKLAR Bugün dalkavukluk bir ruh ve tıynet meselesidir; iş, meslek olmaktan çıkmıştır. Tanzimattan evvelki devirde ise, dalkavuklar, kâhyaları, nizamnameleri ve narhları olan bir esnaf zümresi idi. Top kapı sarayı arşivinde Birinci Mahmut devrine ait kime hitab ettiği belli olmıyan bir arzuhal bulunmuştur ki bugünkü yazı dilimize çevrilmiş sureti şudur:

- Devletli, inayeti i, merhametli efendim,

- Kimsesiz dalkavuk kullarınızın arzuhalidir: Her sene Ramazanı Şerif geldiğinde, İstanbulda, davetli davetsiz iftarlara gideriz; ülemanın, ricali devletin ve sair büyüklerin, mevki sahiplerinin sofralarında çeşitli nefis yemekler, şerbetler, türlü türlü reçeller, tavukgöğüsleri, el m a spa reler, helvalar, kaymaklı baklavalar, ekmek kadayıfları, süzme aşureler, hoşaflar yer ve içeriz; üstüne göbek tütünü ve kahve ile ikram görürüz. Lâkin içimizde bazı terbiyesizler bulunup edebe uymıyan hareket ve tavırlariyle velinimetlerimiz efendilerimizi gücendirmekte, zararı da hepimize dokunmaktadır. Dalkavukluk sağlam bir , nizama bağlanmazsa cümlemizin açlıktan öleceğimiz âşikârdır. Kadîm nizam ve kanuna göre yeniden bir nizama bağlanmasını, uygunsuzların içimizden tard edilmesini, tavır ve hareketleri hepimizin makbulü olan Şakir Ağanın cümlemize kâhya tayin olunmasını ve eline memuriyetini bildiren bir kıt a ruhsatname ihsan buyurulmasın niyaz ederiz. Emir ve ferman devletli, inayetli efendim Sultanım haz retlerinindir.

Dalkavuk kulları Bu kıymetli vesikanın altına da şu şayanı dikkat satırlar yazılmıştır:

- Dalkavuklar kibar ve rical huzuruna girdiklerinde, etek öperler. Oturacakları yer, trabzan yanındaki küçük minderdir. Vazifeleri, hane sahibi olan zatın mizaç ve tabiatına uygun şekilde

konuşmak, meclise neşe vermek, keder verici sözlerden, zikri müstekreh tabirlerden ve küfürlerden gayetle sakınmaktır. Hane sahibi ne söylerse fevkalâde yardakçılıkla tasdik edecekler ve asla aykırısında söz söy lemiyeceklerdir. Verilen ihsanı gizlice alacaklardır, verilen paranın çokluğu ile meslekdaşları arasında öğünmeyeceklerdir. Yine bu vesikada bulunan bir

- dalkavuk narhı ndan, dalkavukluğun sadece söz ile bir velinimete yardakçılık olmadığını öğreniyoruz. Dalkavuk, vücudünü de eğlence âleti yapmış bir zavallı, bir biçaredir; hatta dalkavukluk tehlikeli meslektir. Yapılacak çeşitli eğlencelere göre dalkavuklara konulacak narh da şudur: Dalkavuğun burnuna fiske vurma fiske başına 20 para Başına kabak vurma 30 Yüzünü tokatlama tokat başına . . . 30 Oturduğu minderden ve setten aşağı yuvarlama .... 30 para 180 Merdivenden aşağı yuvarlama . ...

Bir yeri incinir, kınhrsa tedavi ve cerrah parasım lâtife eden verir.

Çıplak başına tokat atma tokat başına .

Elinde beş on kıl kalmak ve dişlerini leylek gibi çatırdatmak şartiyle sakal zelzelesine . ... Sakal boyamasına . . . . 60 Sakalının yarısı veya cümlesi arpa boyunca kırkılırsa, lâtifeyi yapan dalkavuğun üç aylık nafakasını verir. Bu nafaka ayda 30 kuruştan 90 kuruştur.

Dalkavuğun kafasına iri bir yumruk indirme yumruk başına . ... Ellerine ve ayaklarına domuz topu bağlama Yüzüne mürekkep ve kömür ile kara sürme Kuyruğu dışarıda kalmamak üzere bir fındık sıçanını ağzının içine kapatma . . Sakız dolabı bostan dolabı na bağlanarak su içinde bir miktar durdurulmak şartiyle bostan kuyusunda bir devrine 600 Bu lâtife birden fazla her devir için ayrıca 100 para verilir. Dalkavuk boğulur ölürse cenaze masrafı lâtifeyi yapana aittir.

Bir tarafının özengisi olmıyarak haşarıca bir hayvana bindirilip temaşasından hoşlanıhrsa .... 300Bir salkım üzümün sapı ile beraber yedirilmesi Bu vesika gösteriyor ki, eski dalkavuklarla zamanımızda dalkavuk kelimesinden anladığımız mâna ne kadar ayrı şeylerdir.

Müverrih Peçevîli İbrahim Efendi de, dalkavuklara, şaklabanlara fevkalâde düşkün olan Üçüncü Murad ın hal tercümesinden bahsederken şirin bir fıkra nakleder; müverrihin ağzından dinleyelim:

- Maskaranın biri şetaret ve maharetini gösterip de ihsanım alacağı sırada

- Yok Hünkârım !.. Bugün al tm istemem, yüz değnek isterim der. Padişah sebebini sorunca:

- Hele ellisini vurdurun da o zaman sorun der! .. Padişah emreder. Maskarayı falakaya yıkarlar.. Değnekler elli olunca herif:

- Durun!.. der, bir ortağım vardır, ellisini de ona vurun!.. Ortağının kim olduğunu sorarlar:

- Beni her gün davete gelen Bostancı, Padişahımızın ihsanını alıp giderken:

- Seni ben çağırdım, yarısı benimdir diye paranın yarısını elimden zorla alır, bugün de değneğin yarısı onun hakkıdır! der. Padişah gülmekten katılır, maskaraya mutad ihsanının iki mislini verir, Bostancıyı da elli değnek için falakaya yatırırlar.MAYMUNLARIN İDAMI

Eski yelken ve kürek devri gemiciliğinde, her gemide birkaç tane talimli maymun bulunurdu. Bunlar, açık denizde gemilerin direklerinin tâ tepesine tırmanarak korsan gözcülüğü yaparlardı; gayet keskin olan gözleriyle ufukta bir gemi gördükleri zaman bağırarak haber verirler, gemiciler de bir kor san çengine hazır

bulunurlardı. İstanbulun yelken, halat, makara, kürek, zift, varil. lenger.. hulâsa bütün gemi teçhizat ve levazımının satıldığı yer Gala tada, iki köprü başı arasındaki saha idi. Gazi köprüsü başında Sokullu Mehmed Paşa camii Azap kapısı camii civarında da bir sıra maymuncu dükkânları vardı; tersane gemileri ve sair tüccar gemileri için talimli maymunlar burada satılırdı. Üçüncü Muradın hacası Abdülkerim efendi gayet mutaassıp, asabi, her aklına geleni yapan, Padişah üzerindeki nüfuzuna dayanarak hiç kimseden korkmı yan bir adamdı. Güzel konuşur, camilerde vaaz ettiği zaman dinleyicileri kendisine meftun ederdi. Bir gün, hoca efendi bir kitapta

- Maymun fuhşa âlet olur diye bir bend okumuş, asabiyetinden ateş kesilmişti; hemen arkasına binlerce insan toplayarak Azapkapısı çarşısına gitmiş, maymuncu dükkânlarını basmış, ne kadar maymun varsa yakalatıp biçare hayvanları oradaki ağaçlara astırarak idam ettirmişti. Halk ta pek haklı olarak bu mutaassıp hocaya

- Maymunkeş lâkabım takmıştı.

TIRNAVA CADILARI

Cadıya, gulyabaniye, hortlağa inananlar dünyanın her tarafında her zaman bulunur. Hüseyin Rahmi merhum bu korkunç mevzuu mizah edebiyatımıza mal etmişti. Zamanımızda da gazeteler perili, cinli evlerden, geceleyin taşlanan pencerelerden bahsederler, arası çok geçmez, bu cinlerle perilerin huysuz ve geçimsiz komşular ve bir takım külhanî serseriler olduğunu öğreniriz. Tarihimizde garip vak a lara ve pek tuhaf ve hatta tüyler ürpertici batıl itikatlara rastlanır. Bakınız, Bulgaristanın Türk idaresinde bulunduğu zamanlarda Tımava kadısı Ahmet Şükrü Efendi hükümet merkezine gönderdiği resmî yazıda neler anlatıyor! Bu mektup Hicrî 19 Rebiül âhır 1249 Milâdî 1833 tarihli olup devletin resmî gazetesi olan Takvim i Vekâyiin

69 uncu nüshasında neşredilmiştir; bugünkü yazı dilimize çevirerek okuyalım:

- Tımavada cadı türedi. Gün battıktan sonra evlere musallat olmağa başladı. Zahireye dair un, y?ğ, bal gibi şeyleri birbirine katar ve kâh içlerine toprak karıştırır. .. Yüklüklerde bulduğu yastık, yorgan, şilte ve bohçaları didikler, açar ve dağıtır ... insanların üzerine taş, toprak, çanak ve çömlek atar... Hiç kimse bir şey göremez ... Birkaç erkek ve kadının da üzerine saldırmış ... Bunlar çağırıldı, soruldu: Üstümüze sanki bir manda çökmüş sandık, dediler ... Bu yüzden iki mahalle halkı evlerini bırakıp başka tarafa kaçtılar... Kasaba halkı bunların cadı denilen habis ruhların. eseri olduğunda ittifak etti. .. İslimye kasabasında cadıcılık ile tanınmış Nikola ismindeki adam Tırnavaya getirildi ve sekiz yüz kuruşa pazarlık edildi. Bu adamın elinde resimli bir tahta vardı, mezarlığa gider, tahtayı parmağının üzerinde çevirir, resmi hangi mezara bakarsa cadı o mezardaki ruhu habis imiş ... Büyük bir kalabalık ile mezarlığa gidildi. .. Resimli tahtayı parmağında çevirmeğe başlayınca resim, sağlıklannda yeniçeri ocağının kanlı zorbalarından olan Tetikoğlu Ali Alemdar ile Apti Alemdar denilen iki şakinin mezariarına karşı durdu ... Mezarlar açıldı. .. Cesetleri yarım misli büyümüş, kılları ve tırnakları da üçer, dörder parmak uzamış bulundu... Gözlerini kan bürümüş, gayet korkunç idi. Mezarlıktaki bütün kalabalık bunu gördü.. Bu adamlar, sağlıklarında her türlü fesadı irtikâp etmiş, ırza, namusa, mala tecavüz etmiş, adam öldürmüş, ocakları lâğvedildiği zaman her nasılsa yaşlarına riayet olunarak cellâda verilmemiş, ecelleriyle ölmüşlerdi... Sağlıklarında yaptıkları yetişmemiş gibi şimdi de halka ruhu habis olarak musallat olmuşlardı.. Cadıcı Nikola nın tarifine göre bu gibi habis ruhları defetmek için cesetlerinin göbeğine birer ağaç kazık çakılır ve yürekleri kaynar su ile haşlanır imiş ... Ali Alemdarla Apti Alemdarın cesetleri mezarlarından çıkarıldı... Göbeklerine birer ağaç kazık çakıldı ve yürekleri bir

kazan kaynar su ile haşlandı, fakat hiç tesir etmedi. Cadıcı bu cesetleri yakmak lazım, dedi. Bu hususta şer an da izin verilebileceğinden ruhsat verildi... Ve iki yeniçerinin mezarlarından çıkarılan cesetleri mezarlıkta yakıldı ve çok şükür kasabamız da cadı şerrinden kurtuldu ...

KAŞIKÇI ELMASI

Dünyanın tanınmış elmaslarının birer tarihçesi, macerası vardır. Bu arada bazıları kanlı ve uğursuz olarak meşhurdurlar. Türk hâzinesinde Kaşıkçı Elması diye anılan kıymetli taşın hikâyesini, on sekizinci asrın müverrihlerinden Raşit, şöylece nak l e diyor

- 1669 yılında İstanbulda Eğrikapı çöplüğünde dolaşan baldırıçıplak takımından bir adam bir yuvarlak taş bulur.. Bir yaymacı kaşıkçıya giderek üç tahta kaşığa değişir... Kaşıkçı götürür, bu taşı bir kuyumcuya on akçaya satar. Kuyumcu taşı arkadaşlarından birine gösterir; kıymetli bir elmas olduğu anlaşılınca beriki sus payı ister ... Aralarında kavga çıkar ... Mesele Kuyumcubaşıya akseder. Kuyumcubaşı kavgacıların eline birer kese akçe vererek taşı alır... Fakat bu sefer de vakayı Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa duyar, taşı kendisi için satın almağa hazırlanırken mesele Padişaha akseder. Dördüncü Mehmet, Bir Hattı Hümayun ile elması Sarayı Hümayuna getirtir ve Saray elmas traşına verilir. Eğrikapı çöplüğünde bulunan taş işlenince meydana 48 kratlık nadide bir elmas çıkar ... Kuyumcubaşıya Kapıcıbaşılık rütbesiyle bir kese bahşiş ihsan olunur.

Kaşıkçı Elmasının Eğrikapı çöplüğüne nasıl düştüğü tarihin bir sırrı olarak kalmıştır.

MAAŞ YERİNE GEMİ ENKAZI

İmparatorluğun son devirlerinde, bilhassa İkinci

Abdülhamit zamanında ve Meşrutiyette memur maaşları her ay muntazam olarak verilmezdi. Maaş çıkması bir mesele, memurlar için adeta bir bayramdı; memurların çoğu maaşlarını sarraflara faizle kırdırır, sıkıntı içinde yaşarlardı. En küçük bir kâtîpten vezirine kadar sarrafa borcu olmıyan memur yok gibiydi; Devlet ricalinin hususî sarrafları vardı ki hepsi bi lâistisna gayrimüslim; Rum, Ermeni ve Yahudi olan bu sarraflar muazzam servet ve malikâneler, kâşaneler sahibi olmuşlardır. Sultanların ve Şehzadelerin tahsisatı da memur maaşları gibiydi. Maaşların muntazam verilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile başlamış ve Cumhuriyet devrinde de, Atatürk ün asil bir direktifi ile, bir adım daha ileri gidilerek peşin maaş usulü tatbik edilmiştir, bu da muhakkak ki devlet idaresinde bir asaletin ifadesidir.

İkinci Abdülhamit zamanında, bir ara, iki büyük ve eski harp gemisi, üç anbarlı Mahmudiye gemisi ile bir askerî nakliye gemisi olan Taif vapuru kadro dışı edilmiş ve tersanede bozularak ahşap ve demir enkazı ayrılmıştı. Bahriye Nazırı Hasan Paşa da o devrin nüfuzlu simalarındandı, Maliye hâzinesinde para olmadığı için bu iki geminin enkazını, bir müddet, bahriye erkân ve zabitammn çıkmıyan maaşlarına karşılık olarak kullanmıştı. Zamanımızın maaş bordroları yerine maaş kâğıtları kesilir, Nazır Hasan Paşa da bu kâğıtların altına meselâ:

- Maaşına karşılık Taif vapurundan SOO okka enkaz verile diye yazardı. Nazırdan bu emri koparanlar sevinçten âdeta uçarlardı; hemen enkazcılara koşarlar, maaş kâğıdını derhal paraya tahvil ettirirler, o adamlar da tersaneye gelerek topladıkları maaş kâ ğıtlannın tutarında Taif ve Mahmudiye enkazım kaldırırlardı!

- Görüp İşittiklerim ismindeki çok kıymetli eserinde bize bu hâtırayı nakleden Çankırılı Hacı Şeyhoğlu, Ahmet Kemal Bey, üç anbarlı Mahmudiye hakkında, belirsiz de olsa bir fikircik verecek

bir fıkra naklediyor:

- Çocuklarım, 1897 1898 Yunan harbinde zırh lılann çıkışını Unkapanı köprüsünden seyrediyordum. Tesadüfen .yanımda kısaca boylu, ak sakallı bir zat vardı. Bu zat, bir aralık kolumu çekerek ve Mesudiye zırhlısını göstererek:

- Aman kaçalım!...

Şimdi gemi köprüye çarpacak! dedi. Halbuki Mes udiye zırhlısı henüz Ayvansaray önlerinde idi, beni çeken ihtiyar: Hey gidi günler hey!.. dedi.

- Biz, on dört kişi bir tarafta, on dört kişi diğer tarafta üç anbarlı Mahmudiyenin dümenini kullanırdık... Bunlar, dümeni parmakla idare olunur gemiyi kullanamıyorlar! .. dedi. Ve ihtiyarın dediği çıktı. .. Mes udiye köprünün açılmış geçidini tutturamadı, köprüye gümbür gümbür bindirdi. ..

TERSANE MANDALARI

Tersane havuzlarına gemi alınınca, havuzların suyu, makinelerle değil, gayet büyük bostan dolap lariyle boşaltılırdı; havuzların yanıbaşında bulunan bu dolaplara da

- Havuz dolabı adı verilirdi ve dolaplara mandalar koşulurdu. Dolaplara da kadimden beri Kürt neferler nezaret ederdi, bunlara

- Mandacı , ağalarına da

- Manda Ağası denilirdi. Tür kiyede mükellefiyeti askerîyenin kabulünden çok sonraları dahi tersanede bu dolaplar ve mandalar kullanılmıştır. Vatandaşlara askerlik mükellefiyetinin kabulünden sonra, kur ası tersaneye düşen efrattan bedel verecekler için, para bedeli yerine mandalı bedel kabul edilmişti; yâni askerliğini bahri yede yapacak olan bedelliler,

kendi yerlerine havuz dolaplarına bir manda gönderirlerdi. Sahibinin yerine hizmet müddetini dolduran mandaların boynuzları yaldızlanır, terhis kâğıtları da sıkalı kordonlarla boynuzlarının arasına asılır, sahibine merasimle teslim edilir, kasabasında, köyünde de, davul zurnalı bir merasimle karşılanırdı...

ATEŞ İSTİDASI

Feryadı gökyüzünü tuttu denildiği gibi, görülen haksızlık ve zulümden bizzat padişaha şikâyet edebilmek için, huzura çıkamıyanlar son bir çareye başvurmuşlardı. Padişahın sahilsaraylardan birinde pencere önünde oturması gözlenir ve hemen bir kayık ile denize açılarak, içinde saman, talaş, hasır parçaları veya ziftli paçavralar bulunan bir kab baş üstüne konulup tutuşturulur; bu:

- Padişahım, her taraftan gördüğüm haksızlık ve zulüm ile artık başımda ateş yanıyor. Son ümidim şendedir, sana sığınıyorum, fakat beni senin yanına sokmuyorlar! demektir. Bunu gören padişah derhal şikâyetçiyi huzuruna getirtir, derdini dinleyerek ica beden emirleri verir. Ateş istidasının en parlak ör neği, Naima Tarihinin dördüncü cildinde 1648 yılı H. 1058 vak aları arasında kayıtlıdır ve Sultan İbrahim saltanatının son günlerine rastlar: Yedi tane İng il iz tüccar kalyonu, Galata önünde derya ortasında ak bayraklar çekip bütün mürettebatı güverte üzerine dizilir, başlarında birer bakraç zift yakıp bağrışmağa başlarlar. Derhal saraydan adam gönderilip dertlerinin ne olduğu sorulur. Meğer getirdikleri maldan evvela ticaret muahedesiyle tesbit edilen yüzde üç yerine yüzde altı gümrük resmi alınmış. Sonra satın alınan takriben 15.000 kuruşluk mallarının bedeli ödenmediği gibi, gemi kaptanlarına limanı derhal terketmeleri de emro lunmuş ...

- Bu mezal i m üzerimizden ref buyurulsun, yahut

sefinelerimizle umumen ateşlere yanarız demek isterlermiş . Bunu öğrenen Sultan İbrahim, hemen Çavuşbaşı Ağayı Sadrâzam Hezarpâre Ahmet Paşaya göndererek İngilizlere yapılan haksızlığı tamir ettirmiş.

YALIYA ÇIKMA NİZAMI

Tanzimat devrine kadar, devlet erkanı ve ricali ve İstanbul ayanı ve kibarı, yazın, kendi mülkü olan veya kira ile tuttukları yalılara canlannın istediği zaman taşınamazlar ve mevsim sonu, keza canlarının istediği zaman şehirdeki konaklarına dönemezlerdi. Hükümet, herkesin, o yazı, Boğaziçinin hangi köyünde veya Halicin hangi tarafında oturacağını evvelden öğrenir, o yılın havalarına göre, nihayet bir gün yalılara göç müsaadesi çıkardı. Şehre dönüşte de aynı usül tatbik edilirdi. Bu izinler çıkmadan hiç kimse yerinden kıpırdayamazdı. Her yıl sayfiye mevsimi için, Payitahtın sahillerini muhafazaya memur Bostancıbaşı Ağa tarafından Haliç ve Boğaziçi sahillerinin bir defteri tanzim edilirdi.

- Bostancıbaşı defteri denilen bu defterlerin sahife leri altın yaldızdan çizgilerle dama tahtası gibi kutu kutu bölünmüştü; liman ağzında Yalı köşkünden Eyyubun ötesinde Bahariyeye; karşı tarafta Karaağaçtan Rumeli kavağına; Anadolu yakasında da Anadolu kavağından Haydarpaşaya kadar yalı, ev, dükkan, kayıkhane, cami, mescit, iskele, bahçe, arsa ve ilh... ne varsa, sırası ile her birine bir kare tahsis edilmiş, meskenlerin sahipleri, kirada ise sahipleriyle beraber kiracıları yazılırdı; örnek olarak, Üçüncü Selim zamanında Hicrî 1206 yılında tanzim edilmiş Bastancıbaşı defterinden birkaç satır okuyalım: ,

- Beykoz iskelesi, yanında Mustafanın hanesi, yanında Hacı oğlu Ahmedin yalısı ve arsası, yanında Lâz Hüşeyinin yalısı, yanında sabık Istanbul Kadısı Hamamî Zade Efendinin yalısı, yanında Merhaba Zade oğlunun yalısı, yanında Odabaşı Zade

oğlunun yalısı, yanında îmamzade Emin Efendi kullarının yalısı, yanında kireççi taifesinin odaları ve fırınları, yanında Sultaniye bahçesi ve Bostancılar ocağı, yanında Beyşehirli Yahya Bey kullarının yalısı, yanında îsmail Ağa kullarının köşkü ve kayıkhanesi, yanında İncir karyesi camii şerifi, yanında iskele... Padişahlar, yazın saltanat kayığı ile deniz tenezF. zühüne çıktıklarında dümende Bostancıbaşı dururdu; Hünkâr merak edip şu yalı kimin diye sordu mu, Bostancıbaşı önündeki defterden:

- Falan kulunuzun yalısı, kiracısı filan kulunuz diye okuyuve rirdi. Yahut Padişah defteri önünde bulundurur, merak ettiği yeri kendisi okuyup öğrenirdi.

Tanzimattan sonra yalılara çıkmak için bu izin külfeti kalktı, fakat Meşrutiyete kadar bazı kayıtlar, şartlar devam etti. Meselâ Abdülâziz zamanm .da, yazın Kadıköyünde oturan Şeyhülislâm Turşucu Zade Ahmet Muhtar Efendi, kendi kayığını bekleme yip halk arasında vapura binip Kadıköyüne geçtiği ve bu suretle

- Yüksek makamının şerefini koruyamadığı için azledilmişti.

ATA BÎNME YASAĞI

Tanzimattan evvelki devirde, îstanbulda Padişahtan başka ancak üç kişi, eğer ata tercih ederlerse arabaya binmek hakkına sahip idiler. Bu üç kişi de İlmîye sınıfının en yüksek simaları olan Şeyhülislâm, Rumeli Kazaskeri ve Anadolu Kazaskeri Efendiler idi. Vezirler, devlet ricali ve zata mahsus bahşo lunan bir imtiyaz ile akalliyet âyan ve eşrafı ancak ata binebilirlerdi. Onyedmci. asrın ilk yıllarına kadar ricalden sayılmayan memurin, serveti ne olursa olsun halk, büyük şehir içinde ata da binemezdi. Fıkra edebiyat tarihine geçmiştir.

Dini edebiyatımızın Süleyman Çelebinin Mev lûdî Şerifi gibi,

hem şairane hem âşıkane en yüksek eserlerinden

- Hilyci Peygamberi yi yazmış olan Hâ kani Mehmed Bey, bu şâheserini bitirdiği 1598 H. 1007 yılında yetmişini aşmış bulunuyordu. Vazifesi Babıâlî Kaleminde idi, konağı da Edirnekapı civarında idi. Eseri, saraydan en aşağı halk tabakasına varınca fevkalâde bir heyecan ile karşılandı ve şaire, sadaret makamı tarafından ne türlü bir mükâfata mazhar olmak arzusunda bulunduğu soruldu. Şair:

- Artık ihtiyar oldum, her gün Edirnekapı sına kadar yaya gidip gelmeğe kudretim kalmadı, müsaade buyurulursa hayvan ile gidip gelsem cevabını verdi. Halbuki Hâkanî Mehmet Beyin rütbesinde bir memurun ata binmesi yasaktı, şairin hatırı için devlet nizamını bozmadılar, hükümet Babıâli civarında bir ev alıp şaire hediye etmeyi tercih etti ve arzusunu bu yoldan yerine getirdi. Fakat bir müddet sonra, Müslümanlar hakkındaki şehir içinde ata binme yasağı kaldırıldı.

Onyedinci asır ortalarında, bir sinir hastası olan Sultan İbrahim de İstanbul şehrinin içinde arabayı yasak etmişti. Bir gün bir üfürükçü hocaya okunmağa giderken yolda bir arabaya rastladı; fevkalâde sinirlendi ve bu basit zabıta vak asından Sadrâzamı mesul tuttu; Sadrâzam Salih Paşayı, ki, değerli, namuslu bir vezirdi, gittiği üfürükçünün evi ne çağırttı ve gözünün önünde bîr kuyu ipi ile boğ durttu.

ESKİ ZAMAN AŞÇILARI

Dükkânlarının iç manzarasının nasıl olduğu, ne tarzda döşenip dayandığı, hizmet âdabının ne olduğu katiyetle tesbit edilemiyen en eski aşçı dükkânların dan keyif ve insafa kalmış porsiyon usulü yerine uzunluk, ağırlık, sayı ve lokma hesabı ile yemek verildiğini muhtelif devirlere ait narh defterlerinden öğreniyoruz. Bugün bize tuhaf gelir ama, meselâ Sultan İbrahim

zamanında 1640 Hicrî 1050 yılında tanzim edilmiş narh defterine göre, o devirde şiş kebabı arşın üzerinden; yahni, kuşbaşı kebap, pilâv tartı ile ve lâhna dolması sayı ile satılmaktadır, işte defterin aşçılara ait olan bendi: Koyun yahnisi okkası İS akçe Sığır yahnisi okkası 9 Halis koyun etinden kâfte on dirhemi 1 Lâhna sarması 20 tanesi . . . . 1 C iğer kebabı 40 büyük lokması . . 1 Pirinç pilâvı 10 dirhemi 1 Şiş kebabı yarım ziralık bir şiş dolusu 1 SİLÂHLANMA VE SİLÂH YASAĞI Türklerde silâh taşımak yiğitliğin şâmndan sayıldığı için asırlar boyunca, uygunsuz takımı tarafından taşınmış dahi olsa, bir silah yasağı düşünülmemişti. İlk mühim silah yasağı, ondokuzuncu asır başında, İkinci Mahmut zamanında bu Padişahın has mutemedi Hâlet Efendinin ikbal devrinde konmuştur.

Hâlet Efendinin kötü siyaseti, devletin başma Mora ihtilâlini dalarnıştı 1820 Hicrî 1236 yılında, İstanbul Rumlarının ayaklanarak Müslümanlan katliâm edeceği rivayeti çıktı, hükümet büyük bir tedbirsizliğe düşerek, silah taşıyagelenlerden maada bütün İstanbul Müslümanlarının silâhlanmasını emretti. Bu emir, büyük şehir halkını bir taraftan tüysüz oğlancıklara varınca silahlanan İstanbul halkının ipsiz sapsız uygunsuz takımı türlü rezalet ve kepazeliğe fırsat buldu. O devri yaşamış olanlardan Şâni Zate Ataullah Efendi, meşhur tarihinde manzarayı

- Ahvali Asitane başlığı altında şöyle tasvir ediyor:

- Ötedenberi garip hallerile tanınmış İstanbullular, bu sefer de, silahını bir nevi süs ve ziynet ve çocuk oyuncağı haline getir diler Gece ve gündüz, mahalle aralarında, i sokaklarda, iskelelerde, cami avluların da, hasılı her yerde ve boş yere, kestane fişeği gibi tüfek ve tabanca atmağa başladılar; İstanbul silah seslerile inleyip durdu ve silâh sesinden , bir kaza kurşununa kurban olurum korkusundan kendileri de serseme dönüp perişan oldular. Kaza

kurşunu ile kimi anasını, kimi arkadaşım, zevce veya hemşiresini öl dürdü; bu vesile ile huzla güruhu ise kasdi menfaatle kan döktüler. Bazı eşki ya sarraf evlerinin kapılarını kınp girdiler; böyle tecavüzlere uğrayanlar malını canına feda edip şikâyette bulunamazlardı; Unkapanı tüccarından Hacı Hal il Ağanın bir çuval içinde ve hammal sırtında sarrafına gönderdiği yedi bin beş yüz kuruşu Asma altında silâhlı hammallar tarafından çevrilip yağma edil di. Bir kısmı da dükkânlara girip:

- Sefere gideriz diye pabuç, c;:izme, elbise ve eşya Be zirgân hakkını helal eyle!. diye ellerini kollarını sal lıyarak çıkıp giderlerdi; dükkân sahiplerinden ağzını açanlar hemen katlolunurdn. İş bu hale dökülünce, ilk emrin tamamen aksi, bir silah taşıma yasağı çıkamıyacağından, sokaklarda, evlerde silâh atılması yas ak edildi. Uygunsuz takımının, soyguncu makulesinin takibi için de Yeniçeri Ağasına emir verildi.

Silâh heveslilerinin uçan takımının bu devirdeki kıyafetleri de pek tuhaftı, bu koPuk ve külhanî kıyafetlerinin en makbulü de Cezayir kesimi gemici esvabı idi: Ayakta ökçeli basık kırmızı sahtiyandan yemeni. .. Ayaklar ve baldırlar çıplak ... Beyaz kısa düz çağşırı; belde kırmızı şal kuşak, sırt ta beyaz dimi mintan ... Göğüs bağır açık... Eğer varsa göğüs per çimleri görünecek... Başta Cezayir işi kırmızı keçe külâh, üstünde oyalı grep ... Silah olarak mümkünse çifter çifter yatağan, hançer, tabanca ... Sağ omuzdan aşırtma atılmış kılıç... Gümüş ve altın saplı kamçı... Kız saçından yahut hayvan perçeminden örülmüş altın ve gümüş halkalı köstek ...

Bazı gençler de, bilâkis, gayet geniş ağlı çağşır giyerler, sünnet çocukları gibi, çağşırlarmın ağını tutarak yürürler; akıl ve iz an sahipleri ise, bu hallere sadece acı acı gülerler idi. VEBA SALGINI Tarih kaynaklarımızda devir devir büyük veba salgınları kayıtlıdır; bunların en müthişi 1812 Hicri 1227 de olmuştur.

Hastalık büyük şehirde o kadar korkunç bir hal almıştı ki, Padişahın emri ile sur kapılarına konulan gizli memurlar, bir günde, her kapıdan 50 60 ile 300 arasında cenaze çıktığını tesbit etmişlerdi, şehir içinde gömülenler hariçti. Zamanın gümrük emini tarafından tanzim edilen bir ilmühabere göre, bir buçuk ay içinde İstanbulda her gün 850 900 kişi ölmüş, ramazanda ise ölü sayısı 1200 e kadar çıkmıştı. Hastalığın en şiddetli hüküm sürdüğü semtler, bilhassa ayak takımının, bekar taifesinin kalabalık olduğu Tahtakale, Yemişden Bahçekapıya kadar olan sahil parçası, Galata ve Üsküdar dı, buralardaki bekâr odaları birer veba yuvası halindeydi. Aslında, aynı zamanda birer fisküfücür ve haşarat yatağı da olduğundan, hüküm et ilk tedbir clarak bu bekâr odalarının yıktırılmasını emretti, odalar bir gün içinde yıkıldı, bu işe memur olanlar, tüyler ürpertici manzaralarla karşılaştılar: Ölenlerin çoğu, ayakdaşları tarafından sokaklarda yıkanıp birer tahta parçası üzerine konularak götürülüyordu, yıkılan odalarda, unutulmuş, kokuşmuş yüzlerce ölü bulundu, bunların arasında da bir çok uygunsuz gençler, fahişeler, bu fahişelerin beşikte çocukları görüldü. Bahçekapısında bir sokak vardı ki, büyük şehrin has mânada bir batakhanesi idi ve halk ağ zında

- Melek girmez sokağı denilirdi ki, bu müthiş vebadan sonra devrin Padişahı İkinci Mahmut bu sokakta bir cami yaptırmış, adını

- Hidayet Camii koymuştu.

Salgın sırasında Padişah, Beşiktaş sarayında bulunuyordu, ikindi namazlarına Ayasofyaya gelirdi; Padişahlar kadın cenazesinde namaza durmazlardı,

- hastalığın def ine sebeptir diye rica olundu, Sultan Mahmut üç dört defa Ayasofyada cenaze namazı kıldı ki bir seferinde 19 erkek, 8 kadın ve il kız ve oğlancık olmak üzere 38

cenazenin namazı kılınmıştı. Yakınlarından bazı kimselerin tavsiyesi ile, hastalığın def i için, Sultan Mahmut, yatsı namazından sonra minarelerden yüksek sesle

- Sû rei Ahkaf okunmasını emretmişti; bunun üzerine halk dehşet içinde kaldı. Ramazan bayramında ise, bayramlaşmak münasebetiyle halkın birbiriyle ihti lâtı arttığından, hastalık tüyler ürpertici bir hal aldı, bayram ertesi günlük ölüm vak alan 3000 e kadar çıktı; ulemadan bir kısmı, padişaha müracaat ederek:

- Sûrei Ahkaf Ad kavminin helak olacağını haber verir, böyle günlerde okunması gazabı ilahiyi mucibdir dediler, emir geri alındı, hatta geri alınmakla da kalmmıyarak, evlerde dahi Kur an okunurken bu sûrenin okunmaması emredildi.

Yine bu 1227 Ramaz anında geceleri bekçilerin davul çalması, mâni ve türkü okuma sı, kahvehanelerde tavla, dama ve satranç ve sair oyunlar oynanması, meddahların hikâye nakletmesi yasak edilmişti.

YENİÇERİ REZALET VE ZORBALIKLARI

Yeniçeri ocağının zaptı bozulup da hemen bütün İstanbul esnafı ve bu arada büyük şehrin baldırı çıplak haşeratı ocağa kaydedildikten sonra, şehrin asayiş ve inzibatından mes ul yeniçeriler, türlü rezalet, şenaat, ırz ve namus tecavüzleriyle, hatta şekavetle İstanbulun altım üstiine getirdiler ki yerinde tâbiri ile bu azgınlıklarımn en taşkın devri de, Üçüncü Selim, Dördüncü Mustafa ve İkinci Mah mudun zamanı oldu ve ocaklarının kanlı bir şehir muharebesiyle yıkıldığı, imha edildiği güne kadaı devam etti. Bugünkü polis karakolları, içinde türlü kepazeliğin göz göre göre yapıldığı yerler halini alınca, halkın, Allahtan başka sığınacak yeri kalmadı. Bu müthiş devirde, birkaç ay kadar, Alemdar Mustafa Paşa

- Kırcalı askeri denilen Rumeli ayanlarının milisleriyle şehre

hâkim olup yeniçerilerin go zünü yıldırmış, rezaletleri ayyuka çıkmış bâzı yeni çeri eşkiyasını amansızca tepelemiş,

- Sekban adiyle yeni bir asker ocağı kurmuş, fakat, kendi gafle: ve gururu yüzünden yeniçerilerin ânî bir baskınma uğrıyarak ateşe verilen Babıâlide intihara mecbur olmuş, meydan gene yeniçerilere kalmıştı.

Yeniçeri kolluklan: Eskiden, bir kolluk önünden ulemâdan, vüzeıû dan biri, veya semtin sevilmiş, sayılmış bir siması geçince, kolluk çorbacısı veya neferleri, eğer kapının önünde iseler, ayağa kalkıp hürmetle selâm verirlerdi. Bahsettiğimiz tuğyan devrinde ise, kolluk önünde iskemleler atıp oturan veya hasırlar serip üstüne lâübaliyâne uzanıp yatan yeniçeriler, sabahtan akşama kadar tambura çalarlar, mâni ve destanlar okurlar, gelip geçene ayağa kalkıp selârn vep rnek şöyle dursun, bilakis alay ederlerdi. Hatta, akşam karanlığında ve geceleyin kolluk önünden geçmek g afl etin i gösteren erbabı namusu:

- Senden şüphelendik, buralarda ne dolaşırsın, üstünü arıya cağız! diye cebren ve kahren içeri alıp, saat ve kese ve çubuk gibi kıymetli eşyas1 varsa alırlardı: soyulan biçare, bunu halasının fidyesi bilip ağzını açmadan giderdi. Kendi mıntakaları içinde oturan Müslim ve gayrimüslim tüccarlar ise kolluk hara c ın a bağlanmışlardı. Elinden kan çıkan, doğraca kolluğa iltica eder, onlar da:

- Bu delikanlı yoldaşımız dır, maktulün diyetini ortamızın vakıf akçesinden veririz derler, maktul tarafım da, kabul etmem di yemiyeceği için, birkaç yüz kuruşla dâvalarından vazgeçirtirler, himaye ett ikl eri katili ise, kudreti ölçüsünde soyarlardı. Paskalya ve saire yortu günlerinde, zengin Hıristiyanların yolunu çevirip izzet ve ikram ile kolluğa alırlar, rakı ve şarap ikram ederler, kendileri de Hazreti İsa aşkına kadeh devirirler ve arkasından bezirgânın önüne bahşiş tabağını dayarlardı.

Balta asmak ve zorba dövüşleri: Yeniçeri zorbaları, İstanbul limanına gelen bütün mal ve erzak gemilerinin komisyonculuğunu, bıçaklarının kuvvetiyle inhisarları altına almışlardı. Limana bir gemi ge 1 di mi, açıkta demir attı ise san d alla gidip, bir iskeleye p a l a ma r verdi ise hemen gemiye atlayıp, kahvehane kapılarına konulanların eşi, mensup olduğu ortanın nişanını ve kendi adını taşıyan bir levhayı geminin bumuna asardı. Geminin yükü ne olursa olsun, mal ve erzakın sahibi ve geminin kaptanı, tahliye ve satış işine karışamazdı, bu işi, kendi avanesiyle 9 zorba yapar ve tutar parasından dilediği arslan payını ahrdı, ki m se ağız açamazdı; gemilere asılan bu zorba nişanlarına

- balta denilirdi ki, bugün bile halk ağzında musallat olma yerine kullanılan

- balta olmak tabiri buradan kalmıştır. Geminin yükü tamaı çekecek kadarsa, bıçağına ve avenesine güvenen bir başka zorba, evvelce takılan baltayı indirir, yerine kendi nişanını a sar ve derhal oracıkta, kanlı bir kavga başlardı. Bir tarafın öbür tarafı sındırmasına

- bıçak altımdan geçirme denilirdi. Bazan da sırf külhanbeylik, itlik güdülerek, zorbalar arasında, bilhassa Galata da Hendek içinde, günü, saati ve şahitleri de tesbit edilmek suretiyle yatağanlar, palalarla, frenklerin düellosu gibi, yeke yek dövüşülürdü; bu dövüşlerin çoğu ölümle neticelenir, eğer taraftarlar kendilerini tutamıyarak ortaya atılırlarsa hakikî bir küçük muharebe olurdu.

Zorba küfeleri: İstanbulun yaş sebze ve meyve ticaretine musallat olmuş zorbalar, işi daha ileri götürmüşler, kendilerinin nişan ve işaretlerini taşıyan hususî küfeler yaptırmışlardı; bunları, büyük şehre sebze ve meyve sevkeden Marmara iskelelerinden peyledikleri yerlere gönderirlerdi; bostan ve bahçe sahipleri, mallarını bu küfelere yüklerniye ve yeniçeri zorbasının

göndereceği para ile kanaate mecbur idilet . Hattâ bir seferinde, bir yeniçeri zorbası, Karamürselli bahçıvanlara pusula göndererek:. Mal şu kadar noksan çıktı, bu kadarı çürük çıktı, hamaliye ve kantariye masrafları şu tuttu, sair resimler ve küfelerimizin kirası bu kadar, bana daha şu kadar borcunuz vardır, diye yazmış, bahçıvanlar da, bu pusulayı ibret olmak üzere, Karamürselde kahvehanenin duvarına asmışlardı.

Tahmis zorbaları: O zamanlar, kahve, değirmende çekilmez, kavrulduktan sonra Tahmisteki büyük miri dibeklerde dövülürdü; saf kahveye nohut ve buna benzer şeyler katmamaları için, dibekçilerin başında her gün, ihtiyar yeniçeri ustalarından dört kişi bulunurdu. Tahmis dibeklerinde eşhasa ve kahvecilere ait her gün en az iki bin okka kahve dövülürdü; bu yeniçeri ustaları, ellerinde saf kahve ile gelenleri:

- Var dolaş, falan zaman gel! diye dibek başından zorla uzaklaştırırlar ve sonra getirilen saf kahveye yarı yarıya nohut katarlar, aradaki farkın kârını dibek çilerle paylaşırlaydı.

Semer devirmek: Yeniçeriler arasında, bir yoldaşın mensup olduğu bir ortayı bırakıp başka bir ortaya geçmesine semer devirmek denilirdi. Bu hal terkedilen orta yoldaşlarına karşı en ağır hakaret sayılır, semer deviren yeniçeri muhakkak öldürülür ve bu yüzden iki yeniçeri ortası arasında kanlı boğuşmalar olurdu. Meselâ Galata yeniçerilerinden 25 inci orta yoldaşlarından biri 1810 da, gene Galata nm muhafazasına memur 71 inci ortaya semer devirdiğinden Galata derhal karıştı, iki taraf mağaza, dükkân. ve depoların kepenklerini kırarak şarap, su ve yağ varillerinden, fıçılardan, dolu erzak çuvallanndan sokaklarda siperler yaptılar. Karşıdan silâh seslerini duyan İstanbul yeniçerileri de, taraftar bulundukları bu iki ortadan birine yardım için kayıklarla Galataya geçti; muharebe iki gün sürdü.

Kızıl bayram ve tulumbacılar: O devirlerde sık sık çtkan

yangınlardan birçoğunun da ocaklı eşkiya tarafından konulan kundaklarla çıktığı söylenir; zira her büyük yangın, bu gibi haşanlar ve haytalar için bir yağma vesilesi olurdu, bundan ötürü yangına kızıl bayram derlerdi. Yeniçeri tulumbacılanna gelince, yangınlarda, yalnız kendilerine fazla para ve bahşiş vaadeden zengin kimselerin konaklarını koruyarak ateşin yayılmasını önlemiye çalışmazlar, ateşten gayet uzak bir yeri beklerler de, göz göre göre ateş tehdidi altında bulunan bir fakirin çatısına hortum tutmazlardı. e külhanbeyleri: Bilhassa Fındıklı hamamı, Tophanede Kılıçali paşa hamamı, Galatada Buğuluca hamamı, Çeşme meydanında Sokullu Mehmet Paşanın yeşil direkli hamamı, Kasımpaşa büyük hamamı, Unkapanında Azepler hamamı, Hacıkadm hamamı, Küçükpazar hamamı, Tahtakalede Rüstempaşa hamamı, Bahçe kapıda Sultan hamamı, Yenicamide H as eki hamamı, Yıldız hamamı, Hocapaşa hamamı, Küçükağa hamamı, Şengül hamamı, Kadırga hamamı, Gedik paşa hamamı, Çemberlitaş Valde hamamı, Aksaray hamamı gibi çarşı ve pazar ortasındaki hamamlara kendini bilenler girmezdi. Gaflet edip girenler ya bednam olurlar, ya da başlarına bir belâ gelmeden çıkamazlardı; en hafiften kesesi ve saati muhakkak alınır, şikayete kalksa dayak yerdi. Bazılarının da şalı, çizmesi alınır; adamcağız aranacak olsa:

- Geldiğinde şalın yoktu ve yalın ayaktın! cevabını alırdı. Geceleri de, bu hamamların içi ve camekan odaları, bekâr uşakları tarafından iskân edilir, türlü sebeple, sık sık kanlı vak alar çıkardı. Bu hamam zorbalarıdır ki, tstanbulda ilk defa

- külhanbeyi unvanını almışlardır ve ilk külhanbeyleri de Gedikpa şa hamamının bekâr odalarından çıkmışlardır

CELLATLAR VE İDAM CEZALARI

Her devletin tarihinde olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu t a rihin d e de oıı binlerce suçlu veya masum insan, cellât

pençesinde can vermiştir; kimi, işle di ği cinayetin veya devlete ihanetinin cezasmı görmüş, kimi bir entrikanın, bir iftiranın, bir kinin kurbanı olmuş, kimi de kurunun yanı sıra yanmıştır; kimi bir kement veya s atırl a bir an da yok edilmiş, kimi işkenceler altında inim inim inletilerek öldürülmüştür.

Osmanlı devletinin resmi cellât teşkilâtı, bir cel lâtbaşmm idaresinde, sayıları devir devir değişen müteaddit cellâtlardan mü rekkepti ki hep si de aslen Kıpti idi: cellâtbaşı ile celi âtlar bostancıbaşı ağanın emrinde idi; idam hükmü bostancıbaşıya veril ir, o da, yerine göre bazan bizzat nezaret ederek hükmü yerine getirtirdi; eğer öldürülecek mühim bir şahıs ise idamda bostancıbaşı muhakkak bulu, nur, hükmü de cellâtbaşı, maharetine en çok güvendiği bir veya iki cellât ile infaz ederdi ki bunlara da

- cellât yamağı denilirdi. Bostancıbaşı ağa, sarayın en büyük zabitlerinden biri olup başlıca vazifeleri, emrindeki bostancı neferleriyle sarayın ve padişah ın şahsının muhafazası ile İstanbulun, Boğaziçi ile beraber bütün sahillerinin ve J i m anın emniyet ve inzibatına bakmaktı.

Siyasî mahkûmlar, yağlı kement ile boğulurdu; bazan, idam dan sonra başı,

- şifre denilen gayet keskin hususî bir ustura ile gövdesinden ayrılır, ya bir

- İbret taşı nın ü stüne konulur, ya da s arayın şehre açılan büyük kapısının,

- babı hümayun un önüne atılırdı. Sabıkalı hırsızlar, bilhassa gece hırsızları, şehrin tensibedilen bir yerinde, umumiyetle suçun işlen d iği semtte, hattâ bazan girdiği evin veya dükkânın, hanın kapısında asılırdı; katiller umumiyetle işkence ile öldürülürdü, Askerlerin, yan i sipahi veya

yeniçerilerin, başları kesilir, cesetleri, ayaklarına taş bağlanarak denize atılırdı. Bazan da; mahkûma gizli malını söyletmek için, idamdan evvel herhangi bir suretle cellâtlar eliyle işkence tatbik olunurdu. dam edilecek kimseler, ferman çıkıncaya kabar bostancıbaşı tarafından tevkif olunurdu, buna : bostancıbaşı hapsine verilmek denilirdi. Bostancı . ,aşı hapsinden sağ kurtulanlar pek azdır. Mesela Sadrâzam Rauf Paşa gibi ki, İkinci Mahmut:

- 0 Y,enç ve güzel başa kallavi pek güzel yakışıyor, kı , amam diye idam fermanım vermemişti.

İşkence .ile idamın üç korkunç şekli vardı: Çengel, çarmıh, kazık... Çengel, İstanbulda, Eminönün 1e idi; kalın kalaslardan yapılmış kale burcu gibi bir şeydi, bir adam boyundan yüksek yerine, muhtelif büyüklükte ve uzunlukta, başları yukarıya doğ ; u kıvrık ve sivri, keskin, bir tarak şeklinde bir sıra, kasap dükkânlarında olduğu gibi, çengeller kon nuştu. Mahkûm ana doğması soyulur, elleri ayak an bağlanıp makaralı iplerle yukarı çekilir ve son a birden bu müthiş çengellerin üzerine bırakılırdı; vücuduna saplanan çengeller bazan derhal öl düiürdü, ekseriya da ölüm, müthiş acılarla uzun ürerdi. Çengel cezasına eşkiya, bilhassa korsanlar çarptırılırdı. Kaptan paşalar donanma ile Akdeniz den dönerlerken hemen daima bir miktar korsan tu. up getirirlerdi. Bunlardan bir kısmını kadırgaların direklerine astırır, limana pürdehşet girer, bir kısmını da çengele saklardı. Çarmıh cezası da eşkiyaya ;e bilhassa casuslara tatbik edilirdi, mahkûm gene ana doğması çırılçıplak soyulur, kollan ve bacakları açık, yüzükoyun bir çarmıh üstüne sımsıkı bağlailır, omuz başları ve butlarının kaba etleri bıçak ile oyularak buralara gaye t iri yağ mumları dikilir ve yakılır, çarmıh, üzerindeki mahkûm ile beraber bir devenin üstüne konularak şehirde dolaştırılır, teşhir edilirdi; mahkûmun cam pek olup ölmezse, ıkşam üstü asılırdı.

Onyedinci asır ortasında asi Abaza Mehmet Paşanın İstanbulda tutu lan casusları böyle idam edilmişlerdi. Kazık da, müthiş acılarla muhakkak öldüren bir ceza id!: Mahkûm keza çır çıplak soyulur, elleri ve ayaklan bağlanır, bilek kalınlığında gayet sert ağaçtan yapılmış bir yağlı kazığa çakılarak oturtulur, ekseriya da omuzlarına, çarmıhta olduğu gibi bir çift yağ mumu dikilir, gezdirilerek teşhir edilirdi. Bu da şakilere ve korsanlara tatbik edilen cezalardandı.

Onaltmcı asır sonlarında, bostancıbaşılardan Ferhat Ağa, bir defaya mahsus olarak bir de

- top cezası icad etmişti: Suçlu, genç bir yeniçeri idi. bir imamın nikâhlı genç karısını kandırıp kaçırmış, kadının saçlarını keserek oğlan kıyafetine sokmuş, pervasızca bir müddet yanı sıra gezdirmişti. Uskü darda yakalandı. Tophaneye götürüldü. Ferhat Ağa, ;engeli, çarmıhı, kazığı az gördü, delikanlıyı çırılçıplak soydurttu, bilek, dirsek, diz ve ayak mafsallarım demir çekiçlerle kırdırıp zavallıyı yağlı paçavralara sararak bir havan topunun namlusuna gülle gibi tıktırttı, sonra topu ateşleterek havaya fırlattı, paramparça etti.

Mahkûmları söyletmek için cellâtlar tarafından tatbik edilen işkencelere gelince, başlıcaları şunlardı: Us tura ile diri diri deri yüzmek, saçları kesilen başa ateşte kızıl hale getirilmiş demir tas giydirmek cımbızla sinirleri çekmek, bir uzvun içine sonda gibi burgu sokmak, kaynar sudan soğuk suya vg soğuk sudan kaynar suya sokup çıkartmak, çekiçle kol ve bacak, el ve ayak kemiklerini kırmak... İdamından evvel kendisine bu korkunç işkenceler tatbik edilmiş devlet adamları, Onyediiici asır defterdarlarından Yahnikapan Abdülkerim Paşa ile Sad razam Melek Ahmet Paşa nın kethüdası yani dahi. liye nazırı Gadde kethüdadır.

Usulen, bir devlet adamı idama mahkûm olunca, ferman, kendisine bostancıbaşı tarafından eteği öpülerek hürmet

gösterilir ve teselli yollu sözler söylenir ve aptes alıp iki rekât namaz kıl m a sı n a müsaade olunurdu; bu tebliğ ekseriya da metanetle karşılanırdı. Meselâ Viyana bozgunundan sonra, Bel gradda idam edilen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, namazından sonra

- vücudum toprağa düşsün diyerek odanın kilimlerini toplatmış, uzun sakalım kendi eliyle kaldırarak cellâdın kemendi geçirmesi en yardım etmiş ve cellâda

- sanatım maharetle yap!.. demişti. Gene Onyedinci asır vezirlerinden Hezarpâre Ahmet Paşa ise, cellâdı karşısında görünce,

- vay kâfir kahpe oğlu!.. diye bağırmış, mukavemet göstermiş, bir ahıra sürüklenerek götürülmüş, cellât, paşanın başındaki kavuğu alıp kendi başına, kendi başındaki kirli külahı da paşanın başına koyduktan sonra onu bir yumrukta çökertip boynuna yağlı kemendi atmıştı.

Taşrada, cellât gönderilip idam edilen siyasî mahkûmların, hükmün infazından sonra hemen daima başı, yolda bozulmaması için bal doldunılmuş bir kıl torba içinde cellat tarafından İstanbula getirilir ve payitahtta yıkandıktan sonra teşhir ve def nedilirdi.

Bir de ceIltitsız idam cezası vardı ki,

- recim taşa tutma denilirdi. İslâm şeriatına göre bir Hı ristiyanla münasebette bulunduğu katiyetle tesbit edilen Müslüman kadınlarının bu cezaya çarptırılmaları gerekirdi ki, bütün imparatorluk tarihi boyunca, yalnız tek bir kadın, bu suçla suçlanarak, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sadaretinde Sultan ahmette, yılanlı sütun yanında recmedilmişti. Cellâtlar, kadını, kolları içerde ol a ra k göğsüne ka dar toprağa gömer, sonra halk tarafından taş yağmuruna tutularak linç edilirdi ki, eski

müverrihlerimiz, linç karşılığı

- keşkeş etme tabirini kullanmışlardır.

Osmanlı tarihinde en namlı cellâtIar, Onyedinci Asırda Kara Ali, onun yamağı Hammal Ali ve Kara Aliden sonra başcellat olan Süleymandır. Evliya Çelebi, Kara Ali nin portresini şöyle çiziyor:

- Bu kolun ü s ta dı kamili Kara Alidir ki b azul a rını sıvayıp tigi âteştâbmı kemerine bendedüp, sair işkence edecek âletlerini kemerine asıp, el ve ayak kıracak baltaları iki yanına takıştırıp, sair yamakları dahi âletle riyl e kemerlerini süsleyip yalınkılıç merdane cümbüş ederek geçerler ki, neuzübillâh hiçbirinin çehresinde nur kalmamış zehir adamlardır. Fakat, şairin şu sözü ne kadar doğrudur:

- Hükmi sultan olmaz ise gelmez hata cellâttan. Cellât mezadı: Bir mahkûm cellâda ve ril d i mi, esvabiyle beraber üzerinden çıkan her şey cellâtların bu eşyalar toplanır ve sene de bir. veya iki defa büyük bir mezat ile satılır, tutar bedelleri cellâtlar arasında taksim edilirdi. Buna

- Cellat mezadı denilirdi. Cellât mezatlarında ekseriya çok kıymetli eşya bulunurdu ve sahipleri cellât elinde can verdiklerinden, bir uğursuzluk hakikî çok ucuza satılırdı, fakat cellât mezadından bir şey satın almak ta her kişinin yapabileceği şey değildi. Bazı devlet adamları, zenginler, pençesi ya kalarına yapışmadan üzerlerinde bulunan kıymetli kürkleri, yüzükleri, saatleri, keselerini çıkarırlar, orada bulunanlara:

- Beni anar.. Bir Fatiha okursunuz!.. diye hediye ederlerdi. Müverrih Peçevili İbrahim Efendi cellât mezadı ve uğursuz eşya üzerine fevkalâde şayanı dikkat bir fıkra naklediyor: İstanbulda Atatürk Bulvarı üzerinde Bozdoğan kemerinin hem en yanıbaşında Belediye Müzesi yapılmış güzel medresenin bânisi, Onaltıncı asır sonu saray ricalinden Kapı ağası Gazanfer ağadır.

Padişah Üçüncü Murat üzerindeki sonsuz nüfuzu ile rüşvet yolundan büyük bir servet yapmıştı. O, zamanlar İstanbulda Rüstem Ağa , isminde namlı bir saatçi ve kuyumcu vardı. Hakikaten büyük sanatkârdı Gazanfer Ağa bu zata fevkalâde kıymetli elmaslarla müzeyyen bir koyun saati yaptırmıştı; cep saatinin daha büyüğü, koyunda muhafaza edilen saat, saatin cevahirini de kendisi vermişti. Kapı Ağası Gazanfer Ağa cellâda verilince, Ağanın meşhur murassa saati koynundan çıkmış, cellât eline düşmüştü. Cellâtlar, başlı başına bir servet olan bu saat için bir mezat yaptılar... Saati cellat mezadından Tırnakçı Hasan Paşa s a tın almış tı. Az sonra Tırnakçı Paşa da idam olundu, saat yine cellât mezadına düştü... Bu sefer de bu harikulâde güzel saati pek ucuz bir. bedel mukabili Kasım Paşa satın aldı ... Bir iki ay geçti geçmedi... Kasım Paşa da cellâda verildi, saat onun da kovnunda çıktı ve üçüncü defa ceüât mezadına düştü ... Bu sefer de Gazanfer Ağanın meş um saatini Sadrâzam Derviş Paşa satın aldı ve kardeşi bir Ahmet veya Mehmet Beye hediye etti. Ahmet veya Mehmet Bey dedim, müverrihler bu zatın ismini yazmıyorlar, pek genç yaşında, yâni tüysüz bir deli kanlı iken Sadrâzamın himayesiyle Eğriboz Sancak Beyliğine tayin edildiği için

- Civan Bey diye lâkap takılmış ve adı unutulmuştur.

Müverrih Peçevili İbrahim Efendi, Civan Beyle Eğri b oz d a bey konağının deniz üstüne kurulmuş salaş taraçasında sohbet ediyorlarmış ... Söz saatten açılmış ... İbrahim Efendi de saat meraklısı imiş ... Civan Bey koynundan murassa bir saat çıkararak müverrihe göstermiş ... İbrahim Efendi:

- Ömrümde bu kadar güzel saat görmedim! demiş .. Civan Bey de saatin hikâyesini anlatmış ... Peçevili elindeki saati hemen bırakarak:

- Böyle uğursuz saati insan düşmanına vermez ... Paşa nasıl olmuş da size hediye etmiş!.. demiş ... Bu söz Civan Beye tesir

etmiş, hemen hançeriyle saatin elmaslarını çıkarmış ve bir çekiç ile de çarklarını kırarak denize atmış...

Denizin dibinde saatin parıltısı görülüyormuş.. Beyle İbrahim Efendi taraçada oturuyorlarmış ... Bir atlı gelmiş, Civan Beye vazifesinden azledildiğini tebliğ etmiş, Civan Bey şaşırmış:

- Azlimi mucip bir şeyimiz yok idi! .. demiş... Gelen adam:

- Beyim... Beyimf.. Derviş Paşa idam olundu... Sizin dahi idamınız için ferman çıkıp bostancıbaşılarla gönderildi... Sonra şefaatçılarmız hi mmet ettiler... İkinci bir ferman ile ben g ön d e ri l dim ... ve idamınıza memur ol anla ra yarım saat evvel yetişebildim!.. cevabını vermiş ...

Biz bu fıkrayı şöylece bağlıvabiliriz: İkinci fermanı getiren bu adam, idam fermanını getirenlere, Civan Beyin meşum saati çekiç ile kırdığı anda yetişmişti! ..

Eyüpte, Karyağdı bayırının arkalarında, münferit ve halen metruk bir mezarlık vardır ki taşlarının hemen hepsi yazısızdır, dörtköşeli, uzun küfe ği taşlarıdır; buraya

- Cellât mezarlığı denilir. Bahtsız bir hırsızı, bir caniyi ölümünden sonra mezarlığına kabul eden cemiyetimiz; resmî bir vazife de olsa, bir aylık, para ve menfaat karşılığı can uçuran cellâdın ölüsünü umumî mezarlıklara kabul etmemekle, cellâtlara ayrı bir mezarlık yapmakla muhakkak ki asaletini göstermiştir.

ESKİ ZAMAN KAHVELERİ

Türkiyeye kahve onaltıncı asırda, Kanunî Sultan Süleyman zamanında girdi ve evvelâ Suriyede,bilhassa Haleb ve Şam şehirlerinde taammüm etti, İstanbulda da ilk kahvehane 1554 Hicrî 962 yılında açıldı. Peçevili İbrahim Efendi büyük şehirde bu kahvehanelerin açılışını şöylece naklediyor:

- Dokuz yüz altmış iki yılı hududunda Halepte Hakem namında bir herif ve Şamdan Şems adında bir zarif gelip avamın ve ayak takımının kalabalık olarak bulunduğu Tahtakalede birer büyük dükkân açıp kahveciliğe başladılar. Keyfe müptela bazı yaranı safa, hususile okur yazar makulesinden nice zurafa bu kahvehanelerde toplandı, kimi kitap okur, kimi tavla ve satranç ile meşgul olur, kimi de yeni yazılmış gazeller getirip maariften bahsolunur lu. Eskiden eşi dostu toplayıp sohbet etmek için ziyafetler tertip edilirdi, kahvehaneler açılınca bir iki akçe kahve parasile ondan ziyade, cemiyet safası eder oldular.

Kahvehaneler İstanbulda sür atle çoğaldı ve yayıldı, işsiz güçsüz takımı, bilhassa kadı ve müderris mazulleri vakit geçirmek için kahvehanelere devama başladı; mahallelerde İmamlar, müezzinler, hatta büyükçe rütbe ve mansab sahipleri bile kahvehane müşterisi oldular. Kahvehanelerin halk ile dolup boşalması, bilhassa gençlerin, hattâ tüysüz çocukların kahvehanelere girip çıkması,. bazı müteas sıp ulemâyı kahvehaneler aleyhinde harekete geçirdi:

- Birer mesavi hanedir, kahvehanelere varmaktan meyhaneye varmak evlâdını derneğe başladılar. Camilerde, mescitlerde kahvehanelere girilmemesi için vaizler, nasihatler verildi. Nihayet üçüncü Murat zamanında:

- Her ne ki fahim mertebesine vara, yani kömür ola, sırf haramdır diye bir fetva verilerek ilk kahve yasağı çıktı; kahvehaneler kapatıldı. Fakat kahvehane yârenliğinin tadı halkın damağında kalmıştı, kahvecilik de çok kârlı bir işti, mahalle aralarında, ara sokaklarda, çıkmaz sokaklarda, bazı dükkânların ard kısımlarında gizli koltuk k ah veleri açıldı, kahveciler de bu yasağın tatbikine memur subaşı ile ases başıya ve adamlarına göz yumma payım verdiler, halkın kahveye iptilâsı o dereceyi buldu ki koltuk kahveleri arı kovanı gibi işlemeğe başladı; vâiz efendiler de

ağızı değiştirdiler:

- Kahve kömür haddine gelmez ise, içmesi caiz imiş derneğe başladılar. Payitahtın tanınmış ulemâsı, şeyhleri, kahve müdavimlerini hoş gürdüler, kahve yasağı kaldırıldı; bunun üzerine servet sahipleri, vezirler, irad olarak gayet büyük, müzeyyen ve mükellef kahvehaneler yaptırdılar ve kahvecilerden günde bir, iki altın kira alır oldular. Nihayet bir rivayete göre Üçüncü Mehmet, bir rivayete göre de Birinci Ahmet zamanında memlekete tütünün girmesi ve tütün tiryakiliğinin yayılması, kahve safasma cilâ verdi ve kahvehanelerin şevkini, revnakını arttırdı. Büyük kahvehanelere, semtlerine , göre, topçu, tersane, kalyoncu, yeniçeri, cebeci neferleri, hammal, sandalcı, kayıkçı, fırm uşağı, hamam uşağı gibi ayak takımı bekârlar doldu, kibar müşteriler, efendiden kimseler, derlice topluca mahalle kahvehanelerine çekildiler. Nihayet Dördüncü Murat zamanında, kahvehaneler tütünün ateşine yandı, çok şiddetli ve amansız bir tütün yasağının yanısıra çok şiddetli bir kahve, yasağı çıktı. O ziynetli, nakışlı, havuzlu ve fıskiyeli mükellef kahvehaneler yıkılarak yerlerine bekâr ve nalband odaları yapıldı. Bir ara Edir nede bazı kimselerin yasağa rağmen kahvehane açtığını haber alan Sultan Murat bostancıbaşıyı cellâtlarla beraber Edirneye gönderdi, yasağa rağmen, kahve işleten birkaç kişi idam olundu ve kahvehanelerinin çatısı yere indirildi. Türkiyede kahvehaneler, tekrar, ancak bu Padişahın ölümünden sonra açılabildi ve memleketimizde ikinci bir kahve yasağı da çıkmadı. Yalnız İkinci Sultan Mahmut, kanlı bir şehir muharebesile yeniçeri ocağını kaldırdığı yeniçeri döküntülerile taraftarlarının toplantılarına mâni olmak ve dolayısile yeni bir fitne tehlikesinin önünü almak için, birkaç sene İstanbul daki kahvehaneleri kapattı, ortalık iyice yatıştıktan sonra da kahvehaneler birer ikişer açılmağa başladı.

Yeniçeri kahveleri: Eski İstanbul kahvehaneleri arasında

dikkate şâyan olanı, ocaklarının lâğvına kadar büyük şehirde pek gürültülü bir hayata sahne olmuş bulunan yeniçeri kahvehaneleridir.

Yeniçeri ocağının zaptu raptı bozulup da hemen bütün İstanbul esnafı ocağa yoldaş yazıldıktan sonra, kahveciler de, kahvehanelerinin kapısı üzerine mensup oldukları Yeniçeri ortasının nişanını asmağa başlamışlardı. Her ortanın yoldaşları da kendi nişanlarını taşıyan kahvehanelere çıkar olmuslardı.

-Üçüncü Selim ve Dördüncü Mustafa devirleriyle İkinci Mahmudun ilk saltanat yıllarında yeniçeri ocağı, kelimenin en ye rinde ve kuvvetli mânasiyle bir haşarat yatağı olmuştu. Öyle ki, İstanbul civarında, meselâ Galata, Tophane, iki yakalı Boğaziçi köyleri ve bilhassa Üsküdarda ırz ve namus sahipleri, fevkalade bir lüzum görmedikçe evlât ve eya lini sokağa çıkaramazdı. Kız ve kadın şöyle dursun, dört kaşlı delikanlılar bile yeniçeri erâzilinin şeni sarkıntılıklarına uğrardı. Devrin bir vakanüvisi, bu haşaratı şöyle tasvir eder:

- Yeniçeri adı ile çoluğa çocuğa tecavüz eden manav, hamal, börekçi ve kayıkçı makule s in den ve köşebaşı kabadayılarından olup paskalya ve domuz kırımında, sokaklarda abalarını yayarak geçen hı ristiyanlardan birer ikişer para almağa tenezzül eden utanmazlar, hangi ortaya mensup ise koluna o ortanın nişanını nakşettirir, güya görenler korksun diye de kolları sıvalı gezerler. Başlarına bir endazeden uzun acayip bir s a rık sokak ve pazarlarda itlikten kinaye baldırı çıplak dolaşırlar. Yeniçeri kahveleri yukarıdaki satırlarda canlandırılan baldırı çıplak külhanilerin sabahtan akşama kadar saz ve söz ve hattâ iyşü nûş, afyon ve esrar ile keyif çatıp eğlendikleri yerlerdi. Hemen hepsi gayet büyük ve fevkalade süslü olan bu kahvehaneler, umumiyetle Istanbulun manzarası en güzel yerlerine, bilhassa denize nâzır sur bedenleri üstüne yapılır, yahut, deniz üstüne kazıklarla

atılmış salaşlarda kurulurdu. Her kahvehanenin mahbub köçekleri, sazendeleri, kıssa hanları, eli ayağı düzgün tüm tüysüz uşakları bulunurdu.

Peykeler kilim ve seccadeler, kuzu pöstekileri ile döşenir, duvarlara bektaşi levhaları asılır, yerlere fırdolayı hasır döşenirdi. Tavandan peykelerin hizasına kadar inen camların önü saksıları, bilhassa fesleğenlerle donatılırdı. Kahvehanenin ortasında daima, etrafı saksılarla süslü bir havuz ve fıskiye bulunurdu. Kahve ocakları ise bir gelin köşesi gibi süslenirdi. Kapaklı ve açık boy boy cezveler, dolap dolap fincanlar, en az bir kaç tanesi gümüş ve altın başlıklı billûr şişeli olmak üzere nargileler, kehribar ağızlıklı çubuklar, çiçekli oymalı levhalar bir servet teşkil ederdi. Ocak başında da, umumiyetle, kahvehane sahibinin evlât niyetine büyüttüğü bir delikanlı bulunurdu.

Bahsettiğimiz devirde, İstanbulun bu tabakadan olan gençleri, arasında vak anüvislerin tabiri ile

- itlik alâmeti Cezayir kesimi esvap modası yayılmıştı: Yazın beyaz dimiden, kışın da beyaz yünlüden dizin bir karış üstünde kısa diz çakşırı, belde kırmızı şal, nar çiçeği necef taşından düğmeleri daima çözük mintanın kolları sıvalı ve sağ kolun bazusunda orta pişanı görünecek... Başta Cezayir fesi üstüne oyalı grep... Baldır bacak çıplak. Kış ise diz kapağına kadar çıkan beyaz üstüne kırmızı çiçekli yün çorap .. Ayakta Kayserinin sarı sahtiyanından yemeni, filar ... İyş ü işret âlemlerinde nam almış külhani civanlar, başlarına bir d,e çiçek iliştirirler.

Her yeniçeri kahvehane yaptırıp açamazdı, kahvehane sahiplerinin hemen hepsi, en namlı yeniçeri zorbaları idi. Ocağın son yıllarında kahvehane sa hibi olan yeniçeri zorbalarının en namlıları Kule dibi kahvehanesinin sahibi kalyoncu Burunsuz Mustafa, Hendek kahvehanesinin sahibi Tersane başçavuşu Darıcalı İbrahim çavuş, Çardak iskelesi kahvehanesinin sahibi 56

lı yoldaşlarından Galatalı Hüseyin Ağa, Togyar tepesi kahvehanesinin sahibi Tif lisli Ali, Balaban iskelesi kahvehanesinin sahibi Kız Mustafa, Esir Pazarı kahvehanesinin sahibi Baba dağlı Hasan, Irgat pazarı kahvehanesinin sahibi Turnacı Ömer idi.

Yeni yapılan bir yeniçeri kahvehanesi döşenip dayandıktan sonra, kapısının üstüne asılacak olan orta nişanı için parlak bir alay tertip edilerek açılırdı. Orta nişanı, umumiyetle şimşir, nadiren de abanoz üzerine kabartma olarak işlenir, münasip boyalarla boyanır ve tezhib edilirdi. Kahvehanelerin nişan alayı, Süleymaniyedeki Ağa kapısından başlardı. Nişan levhasını baş karakullukçu başının üstünde tutardı. Kırk elli ve hatta daha fazla delikanlılar, altın ve gümüş kınlı hançerler, keşmir şalları, Cezayir kesimi esvaplariyle levhanın önü ve ardı sıra yürürlerdi.

Alayın en önünde de elleri teberli bektaşi babaları bulunurdu. Soytarılar, çengiler, köçekler envaı maskaralık yapıp oyun atlı alay çavuşları, nişanın geçeceği, yollardaki halkı kırbaç ve kamçı ile dağıtarak:

- Savulun bire savulun ... Nişan geliyor! diye bağırırlardı.

Yeni bir kahvehane aç an bir yeniçeri zorbası, kahvehanesini kesesinden hemen metelik sarfetme den döşer ve dayardı; o semtin, müslim ve gayrimüslim, zengin ve hallice ne kadar tanınmış siması varsa isimlerini bir deftere yazar ve her ismin yanına dilediği eşyayı kaydederdi; sonra adamlarından, gözü pek, zıpırlığı, itliği ile tanınmış birisine bu defteri verir ve isimleri kayıtlı olanlara gönderirdi ; bu serseri de:

- Ağa selâm ediyor, defter gönderdi, kahvehane he d iyes in i bekler! .. diyerek kesil en haracı tebliğ e derd i ... Bu tebliğ i alanlar da, hiç, tereddüt etmeden hediyesini gönderir, hattâ, korkusun d a n bizzat götürürdü ... Hele götürmesin... Ne mahallesinde ev in

d e, ne de dükkânında, işinde gücünde rahat yüzü göremez, türlü tecavüzlere uğrar ve h attâ öldürülebilirdi. Yeni a çılan bir yeniçeri kahvesine, yeniçeriler kendi aralarında, en makbul hediye olarak bir kanarya kuşu götürürlerdi. Kanarya kuşu, kahvehane için bir uğur, maskot sayılırdı. Büyük bir yeniçeri kahvehane sin de en az 30 40 kanarya kafesi bulunurdu.

BİR ZAMANIN BOBSTİLLERİ

Devir devir, İstanbul gençlerinin havaî meşrep takımını bir garip tuvalet, kıyafet modası sarmıştır. Üçüncü Selim zamanı ile İkinci Mahmudun ilk saltanat yıllarında da, İstanbulun havaî meşrep gençleri arasında kalyoncu kıyafeti moda olmuştu.

Başlarına ve bellerine lâhur şalları sararlar, omuzlarına da, m evsim in e göre, bir bornos atarlardı. Bellerine kuşak yerine şal sarınıp kıvrımlarına kım gümüş kaplı bir kulaç boyunda bir yatağan ile gümüşlü çifte tabanca yerleştirirlerdi. Sırtlarına sırmalı veya sade kaytanlı

- Cezayir kesimi denilen fermene ve şalvar giyerlerdi; şalvarda da kısa diz şalvannı tercih ederlerdi. Yaz kış çorap giymezler, baldır bacak çıplak ve yalın ayak gezerlerdi, yalın ayaklarına

- Kalyoncu yemenisi yahut,

- Galata yemenisi denilen kırmızı sahtiyandan bir yemeni giyerlerdi ki hususiyeti, burnunun gayet dar olması ve üstünden ayak parmaklarının diplerinin görünmesi idi.

Evlat, oğul terbiyesi bakımında şu fıkra ne kadar güzeldir: Bir şekavet ocağı haline girmiş olan yeniçerileri tedip etmek üzere Alemdar Mustafa Paşa ile beraber istanbula gelen Serez âyanı İsmail Beyin on sekiz yirmi yaş arasında iki sevgili ve kıymetli oğlu vardı. Küçük delikanlılar, İstanbul kül hanilerinin bu

pitoresk baldırı çıplak kıyafetlerine özenirler... Ve büyük şehirin en namlı bir terzisine birer kat Cezayir kesimi esvap ısmarlarlar... Bunu haber alan baba çok üzülür... Fakat ogullarının izzetinefsini kırmak istemez ... Terziye gizlice haber yollıyarak delikanlıların mahut esvaplarını gayet geç teslim etmesini emreder ... Sonra alelâcele kırk elli takım Cezayir kesimi esvap aldırtarak bunları at uşaklarına, seyislere ve dalkavuklarına giydirir... Bunu gören âyan oğulları terzinin parasını gönderirler, fakat ısmarladıkları esvapları aldırmazlar... Giyemezler . ..

Müverrih Şani zade Ataullah Efendi de 1809 Hicri 1224 vak aları arasında o devrin bobstille rinden bahsederek şu satırları yazıyor:

- Sefihâne süslenmekten sakınmak İslâmiyet, şiarından iken zamanımızın halkı birbirinden görerek, cehalet, nâdanlık ve bilhassa ar ve edep noksanlığından kadınlar gibi süs ve alâyişe düşmüştü. Hele avâmı nâs . ve ayak takımı, insanlık kadii ve itibarını kıyafet ve kılıkta sandılar, âlâsından veya âdisinden türlü türlü acayip tarzda giyinip kuşandılar; meselâ bostancı baratayı, serdengeçti destan, içağası üst kaftanı ve kavuğu, yobaz softa tetim mesini terkedip kimi başına Cezayirî ve kimi lâhû rî ve keşmirî ve kimi de rizaî ve mârpîç şal sarınarak tersane hademesi gibi bir hey et peydâ ettiler; kimi burnus, dizlik ve tozluk giyip beline gümüş kakmalı yatağan bıçağı takarak meyhane ve kârhâ ne ve mesire ve kahvehanede fodolluk edip dolaştılar, uygunsuzluk edip kavga çıkarıp yakalandıkları zamanda sorguya çekilince kimi bayraktar, kimi içağası, kimi bostancı ve eski püskü bir yadigâr olduğu anlaşıldı. Herkes bir acayip kıyafetle bîperva icrayi habaset ederdi. Bir takımı, şer an ve aklen memnu, ağı yerde sürünür kaftan giyer, sünnet çocukları gibi ağlarını tutup yürürler; beş altı endâze tuhadan cübbe yaptırır ve altı yedi endâzeden bin niş kestirir, başlarına çarp kadar sarık sarar,

ayaklarına ucu hanım iğnesi mest giyer, üstü ayağının yarısını örtmez, parmaklarının bitişik yerleri görünür pabuçla dolaşır. Bu haller nihayet Padişahın nazarı dikkatini çekti ve halkın bu sefihâne kıyafeti şiddetle yasak edilip herkesin edebi ile, mesleğine, işine gücüne uygun kadimden beri giyile gelen kılık ve kıyafetle dolaşması emredildi ve bu hususun gereği gibi takibi için de Bostancıbaşıya, İstanbul Kadısına, Sekbanbaşıya, Subaşıya vesair zabitan;:ı hitaben fermanlar yazıldı.

ESRAR VE AFYON TİRYAKİLERİ

Alkollü içki ve tütün gibi keyf vasıtaları, hilkaten rind meşreb olmıyan ulema arasında hoş görülmezdi, ulema efendilerin keyf düşkünleri afyon yutarlardı. Dördüncü Muradın yasaklarla dolu is tibdad devrinde afyon kullanmak ta yasak edilmişti. Padişahın bu yasağına kurban olanların başında kendi Hekimbaşı Emir Çelebi gelir. Kıyme t li bir ta bib, zarif ve rind bir adam olan Emîr Çelebinin öldürülmesi, Türkiye tarihinde bir eşine rastlanmıyan vak alardandır. Çok şiddetli içki yasağına rağmen, Padişahın gözdeleri, nedimleri, ayyaş hükümdarın içki âlemlerine iştirak ederlerdi; Dördüncü Murat, zaman zaman Hekimbaşının ahvalinde de değişiklikler görerek keyf itiyadını hissetmiş ve bir gün:

- Efendi, sen afyon yer misin? diye sormuştu. Zavallı Emîr Çelebi, başı korkusundan yalan söylemiş:

- Hayır Sultanım! diye inkâr etmiş.

Padişahın gözde Silâhdan Mahbub Mustafa Paşa, himaye etmek istediği bir tabibi hassa hekimleri arasına almasını Emir Çelebiden rica etmiş, Emîr Çelebi de bu ricayı emir telâkki ederek derhal ye rine getirecek yerde:

- Bir gedik boşalsın, verelim demek gafletini göstermiş. Silâhdar Paşa da Hekim başıya bu maddeden kin bağlamış ...

Emir Çelebi gayet güzel satranç oynardı. Sultan Murat da namlı satranççılardandı ve ekseriya Emir Çelebi ile, saatlerce satranç tahtası başında otururdu; bir gün yine Emir Çelebiyi çağırtmış, Si I hdar Mustafa Paşa:

- Behey Padişahım! Ol tiryaki afyonunu yemeden gelemez! .. demişti.

Sultan Murad: Ben sordum, Emîr Çelebi afyon yeme? ve Padişahlara yalan söylenmiyeceğini de bilir! cevabını verince, Mustafa Paşa:

- Başı korkusundan haki kati söylememiştir, Emîr Çelebi afyon yer, isbat ederim! demişti.

O sıralarda, yâni Hicri 1048 yılında da, Sultan Murad Bağdat seferine çıkmıştı. Yolda Silâhdar Paşa, Emîr Çelebinin mahrem hizmetkarlarından bir oğlanı para ile elde ederek efendisinin afyonunu nerede sakladığını ve ne zamanlar yuttuğunu öğrenmişti, müverrihin tâbiri ile

- bu veledi zina , bir kaç akçeye tamah edip velinimetinin sırrını ifşa etmiş:

- Afyonunu ben hazırlarım, bir altın hokkası vardır, çakşırının içindeki entarisinin cebmde saklar, Padişahı n yanında fazlaca kalırsa, abdest bahanesile kalkar, keyfini tazeler diye haber vermişti. Ordu Nizib menziline geldiğinde Dördüncü Murad, Emîr Çelebiyi yine satranç oynamağa otağa çağırıştı. Oyun arasında Hekimbaşı abdest bahanesile kalktığında, Silâhdar Mustafa Paşa:

- Hekimbaşı afyonunu yutmağa gitti! demişti. Dördüncü Murad:.

- Mustafa! Bu biçareye niçin iftira edersin, ne istersin? dedikte, garazkâr Mustafa Paşa:

- Padişahım entari ceplerini yokla, afyon çıkmazsa ben yalancı, müfteri olayım! demişti. Emîr Çelebi huzura dönünce, Sultan Murad entari cebinde ne var ise çıkarmasını emretmiş, düşman rnek rine, uğradığını gören Emîr Çelebi de altın hokkasını çıkarmıştı. Sultan Murad:

- Efendi bu nedir? diye sorunca, Hekimbaşı biraz tereddütten sonra itiraf etmiş:

- Padişahım ıslâh olunmuş, zararı gitmiş afyon hulâsasıdır! demişti. Altın hokkanın içinde tahminen on dirhem kadar afyon varmış .. O anda gazaba gelen, fakat gazabını gizliyen hükümdar:

- Eğer zararı gitmiş ise, hepsini ye de görelim! diye emretmişti. Emir Çelebi birkaç küçük parça yuttuktan sonra:

- Bu kadar yeter Padişahım!. Kuluna yazıktır. Bu hokkanın içindeki panzehir dahi olsa hepsi yenmez! diye yalvarmış, fakat müstebit ve muhakkak ki gaddar Padişah, Emîr Çelebiye, hokkanın içindeki afyonun hepsini yedirmiş ve zorla satranç tahtasının başına oturtmuştu:

- Sen bir hazik hekimsini Yediğin zehrin zararını da defedersin! demiş ve birbiri arkasından zor ile üç oyun oynatmıştı ve tabiî bu müddet zarfında, Emîr Çelebi, zorla yediği on dirhem afyonun vücudunda yapacağı tesiri giderecek tıbbî müdahaleyi yapamamıştı. Nihayet satranç tahtası önündedüşüp bayılınca çadırına götürülmüş, hizmetkârları telâş içinde tedavisine koşmuşlar, Emir Çelebi:

- Bana artık ilâç gerekmez, Silâhdar gibi has mı kavi zamanında ölüm yaşamaktan hayırlıdır, bana bir kâse karlı buzlu şerbet verin! demiş ve sunulan şerbeti içtikten sonra da ölmüştü.

TÜTÜN YASAĞI

Tütün, memleketimize ancak on yedinci asır başlarında

Birinci Ahmed zamanında İngiliz gemicileri tarafından getirilmiş ve kısa bir zaman içinde, ayak takımından kibar ve ricale ve ulemaya varınca her sınıf ve tabaka arasında yayılmıştı. Sigara kâğıdı, on dokuzuncu asırda kullanılmağa başlandı; tütün, her yerde olduğu gibi bizde de lüle içinde çubukla içilirdi. Zenginler arasında lüle ve çubuk, aynı zamanda bir ziynet eşyası haline getirilmiş, tereddütsüz bir san at eseri diyebileceğimiz, kıymetli taşlarla müzeyyen murassa lüleler ve çubuklar yaptırılmıştı.

Naima, tütünün Türkiyeye girişini

- Zuhur ı Dü han serlevhası altında Hicrî 1015 yılı vak aları arasında şöylece kaydeder.

- Helâl mı, haram mı? diye nice çekişmelere sebep olan tütün Frengistandan zuhur edip bu 1015 yılında diyarı îslâma girdi ve nice fitne ateşi tutuşturup gittikçe yayıldı ve şöhret buldu ve memleket zurefası onun müptelâsı oldu. O devirde yaşamış olan Peçevilî İbrahim Efendi ise, tütünün memleketimize giriş tarihini 1600 Hicrî 1000 yılı olarak hatırlıyor ve şunları yazıyor:

- Bin dokuz senesi hududunda İngiliz keferesi getirdiler ve bazı emraza şifa olmak narnma sattılar. Ehli keyfden bazı yaran keyfe müsaadesi vardır diye müptela oldular. Giderek ehli keyif dmı yan dahi istimal eder oldular. Hatta kibar ulemadan ve eshabı devlet ten niceleri ol iptilâya uğradılar. Kahvelerde erazil ve evbaşın tütün kesreti istimalinden kahveler gök duman olup içinde olanlar birbirin görmemek mertebelerine vardılar. Sokaklarda ve pazarlarda dahi lüle ellerinden düşmez oldu. Birbirinin yüzüne gözüne püf püf diye sokakları mahalleleri dahi kokuttular. Hakkında nice yave şiirler nazmedip bimünasebet okuttular. Bazı ahbap ile bir nice defa münakaşa ol un du. Bunun rayihai kerihesi hemen adamın bıyığını, sağını, sırtındaki esvabım, bilhassa içinde kullandığı hanesini kötü kötü

kokuttuğundan gayri halı ve keçe gibi evinin döşemesini yaktığı, küliyle artığı ortalığı kirlettiği ve ayrıca muttasıl içildiğinden insanı işden güçten alıkoyduğu, bunun emsali nice mazarratları olduğu halde safası ve faydası nedir? dedikçe bir eğlencedir ve bundan gayri safası zevke dairdir demekten gayri bir cevap itasına kadir olmamışlardır. Cümleden kat ı nazar İstanbulda kaç defa yangınlara sebep olmuştur, nice yüz bin adam ol ateşte yanmış yakılmıştır. Ancak forsa gemilerde vardiyalar, tütün içerek bir miktar uykuyu defederler, fcrsa gözcülüğüne faydası olduğu inkâr edilmez ve rütubeti dahi def edip yubuset iras eder ama bu kadar cık fayda için mazzarratı kesire irtikâbı akla yakın değildir. 1635 Hicrî 1045 yılına kadar şüyu ve şöhreti o mertebede idi ki kabili tahrir ve tâbir değildir. İlk şiddetli tütün yasağını koyan ve tütün içenle ri aman vermeyip ölüm cezasına çarptıran dördüncü Murad dır. Bir anarşi devrinde henüz on dört yaşında iken tahta çıkan bu hükümdar, saltanatının ilk yıllarında çok kanlı askerî ihtilâllerle karşılaşmıştı, öyle ki, bir seferinde gözde yakınlan, elinden zorla alınarak idam edildikten başka kendi tahtı ve hayatı bile tehlikeye düşmüştü. On sekiz yaşına basıp devlet idaresini bizzat eline alınca, bir kahve ve tütün yasağı ile başlıyarak kanlı ve müstebid bir hükümdar olmuştu. Hicrî 1043 yılı s a fe rinin 27 nci Cuma 1633, İstanbulda Cibali kapısı dışında bir kalafat yerinde bir kalafatçı funda yakıp gemi kalafat ederken, ateş, şiddetli bir poyraz ile o civardaki kayıkhanelere sirayet etmiş, sür atle büyümüş, sur üzerinden o şehre adamış, kol kol yayıl a ra k tam yirmi dört saat, İstanbulun dörtte birini kül etmişti. Yangından sonra halk arasında türlü dedikodular başlamış, bilhassa, tütün keyfi için gidilen kahvehanelerde genç Padişahın uğursuzluğundan bahsedilir olmuştu. Bunun üzerine dördüncü Murad evvelâ kahvehaneleri kapatmış, kapatmakla kalmayarak bütün Türkiyede kahvehanelerin yıkılmasını ve yerlerine bekâr, nalband ve debbağ odaları yaptırılmasını emretmiş, tütün

içilmesini de yasak ettirerek dellâllar vasıtasile tütün içenlerin aman vçril meyip idam edileceklerini ilân ettirmişti. Devrin ulemasından ve müteassıb sofulardan Kadızade Mehmet Efendi de müthiş bir tütün düşmanı idi ve Padişahın da bu zata karşı hürmeti vardı. Kadızade Efendi Sultan Muradı tütün içenlere karşı amansız davranmağa teşvik edenlerden biriydi. tik zamanlarda, halk, tütün yasağına pek kulak asmamıştı.

- İnsan menedildiği şeye karşı haristir derler, tütün, gizli içilmeğe başlandı, hattâ: Zararsız bir dühan hakkında neyler bunca dikkatler Dühan i âhi mazlûmarn men eylen, hüner oldur. iye tütün yasağına tariz edenler oldu; fakat bir duman keyfi uğruna kelle verenlerin sayısı kabardıkça, başta İstanbul gelmek üzere bütün imparatorluk halkını ciddî bir endişe aldı Öyle ki, hemen her sabah, sokaklarda, kırk elli cesed görülüyordu; cel ladlar, tütün içerken tutulanlann başlarını vurup kellelerini koltuklarının altına bırakıyor, Padişahın emri mucibince ne için öldürüldüklerini anlatmak için, çubuğunu da kesik başın ağzına veriyorlardı. Tütün içenleri arayıp yakalamak için bir hafiye teşkilâtı kurulmuştu, bunlar, geceleri, bir hırsız gibi şüphelendikleri evlerin, bekar odalarının damlarına çıkarlar, bacaları koklıyarak tiitün kokusu ararlardı; zira tiryakilerin, bir baskın olursa, tütün içtikleri yere tütün dumanı ve kokusu sineceğinden, çubuklarını evlerinin ocakları içinde tüttürdükleri söyleniyordu. Bu hafiyeler, yazın da mesire yerlerine dağılırlar, kırlarda çayırlarda iyş ü işret eden olur mu, tütün içen bulunur mu diye gözetlerlerdi. Hattâ bizzat Padişah, yaz ve kış, gece ve gündüz tebdil gezerdi. Devrin büyük ulemasından ve hür fikirlerde tanınmış simalarından, Kadıı;ade Efendinin de dolayısile düşmanlarından Şeyh Sivasîzade Efendi anlatırmış: Efendi, bir gün, bazı sadık yâranı ile kâğıthanede İmrahor köşküne gitmiş, bir kır yemeği yiyerek tasavvuftan, şiirden konuşurlar imiş. Birdenbire sandalla Dördüncü Murad gelmiş,

yanaşmış ve adam gönderip önlerinde ne varsa toplattırmış.. Meğer, kitapları arasında Şeyhülislâm Yahya Efendinin de divanı varmış; Padişah, Yahya Efendiye fevkalâde hürmet ederdi, kendisine getirilen şeyleri teker teker bizzat gözden geçirdikten sonra:

- Bu bizim Efendinin divanıdır!. diye Yahya divanını bir müddet karıştırmış ve sonra:

- Kitaplarile seyre giden ulemaya ve tesbih ve seccadesile giden dervişlere, kalemile, kâğıdile giden kâtiplere bizim sözümüz ve bir veçhile taarruzumuz yoktur, hemen kendi âlemlerinde olsunlar! diyerek çekilip gitmiş.. Fakat Sivasîzade Efen di ile yâranı da o esnada hayli korku geçirmişler.

Tütün, içki, afyon gibi bütün mükeyyifat yasakları, bu hükümdarın ölümüne kadar cezası ölüm olmak üzere bütün şiddetiyle devam etmesine rağmen keyif iptilâsının önüne geçilememişti. İçe çekilecek bir kaç nefes duman için ölüm tehlikesini göze alan tiryaki kahramanlar ve fedailer, her zaman, her yerde bulunmuştu. Öyle ki, meselâ, Hicrî 1638 yılında, Dördüncü Murad, Bağdat seferine çıktığında. kendi kumandası altındaki Orduyi Hümayunda bile gizli olarak tütün içenler pek çoktu. Birkaç vak a kaydedelim: Ordu Üçpınar menziline konduğunda, gece, kuytu bir yere çekilip tütün içen on bir kişi, tebdil dolaşan Dördüncü Murad tarafından bizzat yakalanmışlar ve derhal idam olunmuşlardı; içlerinden biri mukabele halifesi Ütücü Zade la kabile tanılan oldukça yüksek bir memur, biri de kapıcıbaşı idi. Reha menzilinde ikisi yeniçeri olmak üzere on dört tütün tiryakisi yakalanmış ve gündüz ordugâhta alenen katledilmişlerdi. Halebde yirmi kişi idam olunmuştu. Ordu ilerledikçe, her menzilde, beşer, onar, yirmişer

- tütün içer yaramazlar suç üstü yakalanıyor, idam ediliyor, ibret olmak üzere asılanlardan bazılarının çubukları ağızlarına

verilerek teşhir ediliyordu. Fakat bu ölüm cezaları, kimseye ibret olmuyordu, sadece ortalığa dehşet saçıyordu. Naima, şöylece anlatır:

- Bu dühan içenlerin kimi orduda eli ve ayağı kırılıp siyaset olunur ve kiminin eli ve ayağı Otağı Hümayun önünde kırılır, kiminin boynu vurulurdu. Kimini dört parça ederlerdi. Bir gün gayet güzel cins bir at, üzerinde fevkalâde kıymetli eğer takımı ile bağlandığı yerden boşanmış, başı boş gezen dolaşan Padişahın otağı önüne kadar gelmişti. Orada yakalanan hayvan, sahibinin bulunması için dellâla verilip ordu içinde gezdirilmiş ve kimse hayvana sahip çıkmamıştı; bunun üzerine şüphe uyanmış, üzerindeki eğer araştırılmış, iç tarafta, gizli bir göz içinde bir tütün lülesile bir kese tütün bulunmuştu, sahibinin de başı korkusundan hayvanı feda ettiği anlaşılmıştı. Şurasını da kaydetmek lâzımdır ki tütün yasağının bu en şiddetli devrinde, kolayca gizlenebilmesi için bir kaç nefeslik tütün alabilecek mini mini lülelerle gayet kısa, iki üç parmaklık çubuklar kullanılmıştı.

Mükeyyifata karşı şiddetli yasaklar koyan Dördüncü Muradın kendisi, mahrem yâranı ile gece gündüz içer bir ayyaştı, .ölümü de içki yüzünden tutulduğu sirozdan olmuştu; ve Bağdad seferinden döner dönmez ölüm döşeğine yatmıştı. Bu padişahın ölüm haberi yayılır yayılmaz, İmparatorluğun ;ıer tarafından kahvehaneler derhal açılmış, tütün keseleri meydana çıkarak çubuklar tellendirilmişti, yalnız îstanbulda, korku, bir müddet daha devam . etmişti. Yıllarca, tütün yasağının kaldırıldığına dair yeni bir emir çıkmamış, yasak kendiliğinden tavsa mıştı; şu vak a, buna güzel bir misaldir: Hicrî 1062 yılında, genç Padişah Dördüncü Mehmed. bir gün Soğukçeşme de Alay köşkünün penceresinde oturuyordu, sokaktan ellerinde çubukları, alenen püfür püfür tütün içerek iki adam geçti. Padişahı pencerede gördükleri halde çubuklarını gizlemedi Jcr.

Dördüncü Mehmed, derhal yakalanıp köşkün önünde idamlarını emretti; fakat musahip ve nedimleri, bir tütün için Allah yapısının yıkılamıyacağını söylediler, adamlar çevrilip Alay köşkü önünde falakaya yıkıldı, tabanlarına birkaç değnek indirildik ten sonra serbest bırakıldı. Bu vak anın üzerinden çok geçmedi, îstanbul kahvehaneleri de birer ikişer açılmağa başladı, bekâr hanlarının kapılan seyyar çubukçu, lüleci ve tütüncü esnafiyle doldu. Şurasını da kaydetmek lâzımdır ki, tütün, nisbeten yeni olduğundan ve tütün yasağı da bir ara çok şiddetli olarak tatbik edildiğinden tütüncü esnafı için, diğer esnafta olduğu gibi lonca teşkilatı kurulamamıştı, kendilerine devlet mürakabesini görecek bir kâhya tayin edilmemiş, tütüncüler başı boş esnaf olmuştu ve hemen hepsi de Yahudi idi..

Memleketimizde henüz tütiin z i ra a t i de başlamadığından, Ingilizler ve Hollandalılar tarafından getiriliyor ve çok pahalıya satılıyordu; Yahudi tütüncüler, tütünün fiatını düşürüp herkes tarafından kullanılabilmesini temin edebilmek için içine çınar yaprağı, armut kurusu, incir yaprağı katarlardı, bal ve pekmezle ıs l a tıp hususî bir koku verirlerdi; bu suretle kendi kârları da çok fazlalaşırdı; ancak 1725 hicri 1138 dedir ki tütüncüler bir esnaf loncası teşkilâtına bağlandı ve kendilerine bir kâhya tayin edildi, ilk tütüncüler kâhyası, Mustafa Çelebi isminde zamanının, has tütünden anlar namlı bir tiryakisidir.

ESİRCİLER

Türkiye, yer yüzünden esareti ve esir ticaretini kaldıran beynelmilel anlaşmaya girinceye kadar Is tanbulda büyük Esir Ham ve Esir Pazarı Nuruos maniye camiinin Tavukpazarı tarafında idi, daha doğru tabirle bu cami, onsekizinci asrın ikinci yarısında, Esir Ham yanında inşa edilmişti. Oğlan ve kız, köle ve cariye alım satımı türlü uygunsuzluklara, fuhşiyata ve şenaate müsaid olduğu için, esir cilik müselşel kefalete bağlanmış,

esirciler sıkı devlet kontrolü altında tutulmağa çalışılmış, buna rağmen çeşitli edepsizlikler olmuş ve zaman zaman şiddetli tenbihler, yasaklar çıkmıştır. Kadın veya erkek esirciler ile esir dellâllarmm edebsizler tarafından yapılıp da on altıncı, on yedinci ve on sekizinci asırlarda İstanbul Kadılığına gönderilen fermanlardan öğrendiğimiz başlıca edebsizlik, sahibi tarafından satılan köle ve cariyeleri ucuza kapatmaktı, fakat asıl korkunç şenaatleri, mesleklerini fuhşa vasıta yapmalarıydı. Kendi ellerindeki taze dul câri yelerile şâbıemred köleleri yüksekçe bir para mukabilinde bekâr levent odalarına götürüp bir kaç gün kapattırırlar, haber alınıp da zabıtaca sorguya çekildiklerinde:

- Esire talip oldu, pey akçesini verdi, beğenmedi, peyden geçip geri getirdi sun u taksirimiz yoktur, usuldür derlerdi. Bazı kadın esirciler ve bilhassa esir dellâlları da evleri ve konakları dolaşırlar, hakikaten hasnâ ve müstesna cariye ler için değerinden kat kat üstün bir fiat tahmin ederek;

- Bir maldar efendi câriye ister, satıverelim diye sahip ve sahibesinden tamahım tahrik ederler, bir miktar pey akçesi bırakıp kızı alırlar, İstanbul da ticaretle meşgul zengin Hıristiyanlara, Polonya ve Buğdan elçilerine götürürler, büyük bir ücret mukabilinde birkaç gün kapatırlar, kıza da sus hakkı bir küpe veya yüzük alıverirler, sonra yerine iade edip:

- Huyunu veya kaşını gözünü beğenmedi, peyinden vazgeçti, kıza da bir küpe aldı derlerdi.

1559 Hicrî 967 yılında, gayrimüslimlerin esir ve azatlı kullanması kat i olarak yasak edildi; evvelâ, bu yılın Safer ayında İstanbul Kadılığına gönderilen bir ferman ile gayrimüslimlerin yanında bulunan azatlı veya esir köle câriyelerin tesbiti emredildi, s onra aynı yıl Cemaziyelahırında çıkan ikinci bir fermanla gayrimüslimler yanındaki esirlerin bedeli mukabilinde sahiplerinden alınarak Müslü manlara satılması ve âzatlılann da

Müslümanlar yanında çalışmalarının temini emrolundu. Bu tarihten itibaren gayrimüslimler köle ve câriye kullanamazlarsa da, yukarıda kaydettiğimiz uygunsuz esirciler ve esir tellâlları vasıtasile nZayet birkaç gece için meşreblerine uygun ve kendilerini dilşad edecek köle ve câriye tedarikinde sıkıntı çekmediler. Esirciler ve esir dellâllar zincirleme kefalete bağlanmakla beraber, içlerinde para için her türlü şenaati irtikâb.dan çekinmiyen insanlar daima bulundu.ESKİ MEYHANELER

Memleketimizde devir devir konulmuş, şiddetle takip edilmiş, göz yumulup unutulmuş, sonra tekrar konulmuş ve son zamanlara kadar devam etmiş yasaklardan biri alkollü içkiler yasağıdır. Hatta Cumhuriyet devrinde bile, 1946 ve 1950 bir dereceli meb us seçimi günlerinde yirmi dört saat için içki yasağı konulmuştur. Tarihimizdeki içki yasaklarından bazılarını, örnekleri İstanbul hayatından alarak sıralayalım: Kanunî Sultan Süleyman zamanında şiddetli bir içki yasağından, devrin en büyük şâiri Bâki şöyle şikâyet edçr; Rehi meyhaneyi katetti tigi kalın Sultanı Su gibi arasın kesdi Stanbul ü Kalatarnn Şu meclis içre kim dm dokuz. peymfuıe devr eyler Ne denlu ola ey Bâki zamanı iyşı dünyanın ..

Şâir Nev i nin feryadı ise çok daha firaklıdır.

Kalbi âşık gibi viran ettiler meyhaneyi Bivefalar ahdine döndürdüler peymâneyi Lâ li canan gibi gözlerden dihan oldu şerâb Çeşmi dilber gibi bimar ettiler mestâneyi 1567 Hicrî 975 tarihinde İstanbul ve Galta kadılıklarına ki o zamanlar kadılar aynı zamanda belediye reisi vazifesini görurlerdi gönderilen bir fermanda, meyhane işletmenin yasak olduğu halde, İstanbulun muh t elif yerlerinde Galata ve civarında meyhaneler peyda olduğu yazılmakta ve içki yasağının şiddetle tatbik edilerek meyhanelerin kapattırıl ması emredilmektedir. Fakat bu yeni

emrin de bir müddet sonra unutulduğu ve büyük şehirde yer yer, hattâ mahalle aralarında meyhaneler kurulduğu 1575 t a rihli İstanbul kadısına gönderilen bir fermandan öğreniliyor. Bu fermanda Lânga civarındaki Müslüman mahalleleri halkının Divânı Hümâyuna gelerek meyhanelerden ve meyhanelerdeki sarhoşlardan pek acı bir lisan ile şikâyette bulundukları da anlatılıyor; şöyle ki:

- Lânga ve civaqnda oturan Erme niler ve Rumlar, evlerinin alt katlarını meyhane yapmışlar.. Buralara dadanan sarhoşlar, hamama, giden kadmlarm yollarını çevirirler, camiye giden Müslümanlara alenert küfreder ve üzerlerine şarap dökerlermiş .. Bu yüzden kanlı kavgalar olmuş.. Hattâ bir seferinde bir azılı sarhoş bir kadınlar hamamına girip iç halvetten çıplak bir kadın yakalayıp zorla kaldırmak istemiş.. Hamamdaki kadınlar biçareyi eli bıçaklı sarhoşun elinden kurtaramamışlar, feryad ve figana başlamışlar.. Hamama koşan mahalleli, kadını azgın mütecavizin pençesinden zorla almış.. Bir seferinde Safer Efendi isminde bir müezzini zorla meyhaneye çekmişler ve üzerine şarap dökerek hakaret etmişler.. Bu fermanın sonunda İstanbul kadısına mahalle aralarında, bilhassa mes cid ve hamamlar civarında bulunan meyhanelerin kapattınlması emrediliyor ki, sekiz yıl evvelki fermanda meyhanelerin istisnasız kaldırılması emrine nazaran içki yasağının tamam en tavsadığı anlaşılıyor. Devlet, içkiden ağır bir vergi alırdı. İstanbul da, içki getiren tüccardan verginin cibayeti için de bir

- Hamir emaneti kurulmuştu ve bu emanetin geliri çok kabarıktı, içki yasağının gevşetilmesini, hazine menfatini korumak endişesine verebiliriz.

1746 tarihli Bostancıbaşı Ağaya gönderilen bir fermanda ki bostancıbaşılann başlıca vazifelerinden biri İstanbul sahillerinin muhafazası idi İstanbul ve civarına bir katre şarap ve rakının

sokulmaması emrolunuyor; bundan da anlaşılıyor ki, bu tarihte içki yasağı yine şiddetlenmiştir. Yine bu fermanda, îstanbulda bulunan Hıristiyan devletleri elçilerde tercümanları, miktarı devletçe tayin edilecek ancak kifafı nefisleri için bir miktar şarap getirtebilecekler, fakat bu şaraplar da. bostancıbaşı tarafından dikkatle takip edilecek ve harice sattınlmı yacaktır.

1791 tarihli bir fermanda da, İstanbulda yine bir içki yasağından bahsedilmekte ve Fransa elçisinin Tekirdağından nefsi için getirteceği şaraplar için ne gibi tedbirler alınacağı bildirilmektedir.

Bu dört fermandan birincisi İkinci Selim, ikincisi Üçüncü Murad, üçüncüsü Birinci Mehmed. dördüncüsü Üçüncü Selim zamanlarına aittir. Biraz da vakanüvisleri karıştıralım: Birinci Sultan Ahmed zamanına ait, ki çok dindar bir Padişahtı, 1613 Hicrî 1022 yılı vakaları arasında Naima Efendi yazıyor:

- Bu yıl cemaziyel ahiresinde şeriatin muhyisi ve şenaatlerin düşmanı olan Padişahı dindar fitne ve şerre sebep olan hamr dedikleri ümmül hebaisi memaliki İslâmiyeden kül liyen kaldırdı, ham ları pare pare ve meyhanecileri avare edûp meyhaneleri kapattı, nice yük akçe getiren emaneti kaldırdı, zararına bakmayıp menfaatinden geçti. Lâkin, insanın yaradılışında fesat ve şer galip olduğundan çok geçmeyip eskisi gibi içki içilir oldu. Dördüncü Sultan Mehmed zamanına ait 1653 Hicrî 1064 yılı vak aları arasında yine Naima Efendi yazıyor:

- Yeniçeri Ağası Kenan Paşa ki aslen Gürcü bir tuvâna kimseydi, aslında içki yasak olduğu halde meyhanecileri aylık haraca bağlamış haklar durur, meyhanelerde türlü fiskü fücure had ve pâyan yoğidi. Dördüncü Mehmed zamanında 1681 Hicri 1092 yılı vak alan arasında Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa yazıyor:

- On bir senedenberi şarap emaneti kaldırılmış, meyhaneler yıktırılmıştı. Sadrazam Merzi fonlu Kara Mustafa Paşa, meyhanecilerden dört yüz kese akçe rüşvet almış, meyhane açmalarına göz yummuştu. Padişah da o sırada Çatalca civarında Yapağcı çiftliğinde bulunuyordu, bunu haber alınca Sadrazama:

- Hattı Hümayunumla yasak olan hamr e ne sebeple izin verdin diye şiddetle bir femıan gönderdi; Kara Mustafa Paşa hemen:

- Padişahla söyleşmek kolaydır deyip hiç bir şeyden haberi olmayan ketküdası Hasan Ağayı hapsettirdi, hesabını gördürüp geceleyin boğdurttu ve ölüsünü evine yolladı. Padişaha da vak ayı:

- Benim haberim yok, kethüdam izin vermiş, hattı hümayununuz gelmeden ben. e sasen haini boğdurtmuş ve cezasını vermiştim diye cevap verdi. kinci Sultan Süleyman zamanında, 1687 Hicrî 1099 yılı vakayii arasında Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa yazıyor:

- Hazine çok sıkıntı içindeydi, içki yasağı kaldırıldı, hamr emaneti yeniden kuruldu, meyhanelere ve tütün içmeğe izin verildi ve tütüne de ayrıca gümrük kondu. Üçüncü Selim devrine ait muazzam bir vakayi name bırakmış olan Cabi Said Efendi yazıyor:

- Sultan Selim ne kadar meygede var ise kapattı, şarap, rakı ve onlara benzer ne kadar içki varsa hepsini şiddetle yasak etti; yasağa rcığmen içki kullanan birkaç kişi idam olundu; Rumlara ve Ermenilere patrikleri, Yahudilere de Hahambaşı, Müslümanla ra içki vermemeleri ve satmamaları için muhkem tenbih ettiler, aksi takdirde idam olunacaklarını bildirdiler. Ayyaşların hali kötüleşti ama çok geçmedi, el altından içki ,satanlar da p ey d a oldu. Meselâ bir adam eline birbülbül kafesi alıp sokağa çıkar, sorana

bülbülümü gezdirmeğe giderim derdi, amma kafesin içine barsak konulmuş, barsaklar da rakı ile d o Idu rul m u ş. Kafesin ağırlığından ş üphe l enen zabıta herifi yakalamış, rakıyı meydana çıkarmış .. Ağa kapısına götürmüşlerse de şefaatçileri çıkıp kurtulmuş.. Bazıları da işçi, çamaşırcı, kefere karıları tedarik etmişlerdi.. Bekâr çamaşırı getirip götürmek bahanesile çamaşır, yatak ve yorgan çarşafları içinde gizli rakı ve şarap getirmişlerdi.. Teneke boru satan ve boru vesaire lehimleyen Yahu diler türedi... Boruların içi rakı ve şarap dolu ... Erbabına içindekini sunarlar, bir yabancı borulara müşteri olsa s a t ıl ı k değil, ısmarlamadır derlerdi .. Bir çok müptelâlar, evlerinde bahçelerinde inbikler kurup kendi içkilerini kendileri yapmağa başladılar. Sultan Bayezid tarafındaki bakırcılar da bu kadar senedir durup da bir müşteri çıkmıyan imbiklerin bir tanesi kalmadı, satıldı.. Bazı çelebiler, çoğu lâz olan bakırcılara;

- Sende in bik var mı? diye sorarlarken kızarırlar, onlar da kıs kıs gülerek:

- Sarhoşlar meyhaneciliğe heves etti... İnbikler yağma oldu yağma!. diye cevap verirlerdi..

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti de, millî müca del e yıllarında Anadoluda, zafere kadar devam eden bir içki yasağı korauştu, fakat müpteF. lâları, Câbi Sait Efendinin anlattığı yollardan içki tedarik etmekte müşkülât çekmemiş, evlerde, bağlar ve bahçelerde gizli imbikler kurulmuştu. Millî kuvvetler İstanbula girdikten sd nra içki yasağı büyük şehre teşmil edilmişti. Aşağıdaki satırlar, namlı akşamcılardan Şâir Kesriydi Sıdkı merhumundur: Meyhanede görünce bizi şen ü şâd felek; Kıskandı bezmi işrete kattı fesad felek! ..

Her meygede kapandı, dedi Pir: mey yasak Sak, eğildi matraba, emretti: ney yasak. Mestaneler akıttı o şeb katre yaş Mahmur çehreler sararıp kıldılar telâş İçtik o gün. sızıncayadek

son bir an idi Sordum bu hâdisatı da üstadı mey dedi; Yoksun hilâli ahdann Allah ocanı Söndürdü ehli şi r ü melalin çerağım.. , İçki yasağının en amansız devri, Dördüncü Mu rad zamanı olmuştu. Ne kadar garip bir tesadüftür ki ayyaşların piri Bekri Mustafa da o devirde yaşamıştır; muhtemeldir ki lâyemut şöhretini, o müthiş yasağa rağmen içki içmesi yüzünden ve bu kah har padişahın lûtfu mahsusuna uğrayarak başım cel lâd pençesinden kurtarmasından almış olacak tır. Bekri Mustafa üzerine nakledilen en güzel fıkralardandır:

- , Mustafa Üsküdar iskelesinde kayıkçılık yaparken, bir gün Sultan Murad ile Sadrazam Bayram Paşa tebdil gelirler ve mahsus koca ayyaşın kayığına binerler, sahilden bir hayli açılınca, kayıkçı, rakı destisin! dikip bir kaç yudum çeker. Sultan Mu rad:

- Baba destiyi ; uzat, bir yudum da ben içeyim! der. Mustafa güler;

- Sen içemezsin oğul, içindeki su değil, rakı! der.. Paşidah:

- Niye içemiyelim? deyince:

- Tahammül edemezsiniz, belli olur, hem kendinizi hem beni yakarsınız! der. Beriki ısrar edince destiyi uzatır.. Yol aladursunlar, desti elden ele dol aşır.. Bir ara Sultan Murad:

- Baba, sen Padişah yasağından korkmaz mısın? diye sorar Bekri Mustafa:

- Korkarım, amma Padişah beni burada nerden görecek? der. Padişah:

- Ya ben haber verirsem? deyince:

- Veremezsin, sen de içtin, kellelerimiz beraber düşer! cevabım verir. Bunun üzerine çakır keyf olan hükümdar:

- Ya ben Padişah, bu adam da Sadrazam Bayram Paşa ise!

deyince, Bekri Mustafa kürekleri bırakıp kahkahayı atar:

- Hay köftehor. Ben demedim mi tahammül edemezsin diye!.. Şunun şurasında iki yudum rakı içtiniz, biriniz Padişah, biriniz vezir olmağa kalktınız! der.

İçki yasağından bahsederken biraz da eski meyhanelerden bahsetmek yerinde olur; bunun için de İmparatorluğu temsil eden İstanbulda dolaşmak lâzımdır: Eski İstanbul meyhaneleri ile namlı meyhaneciler hakkında ilk mühim kayıtlara Evliya Çelebi Seyahatnamesinde rastlanır. Büyük seyyah ve muharrir Galatadan bahsederken

- Lebideryada Ortahi sarda iki yüz adet kat kat harabathaneler, meyhaneler, vardır ki her birinde beşer onbeşer yüz fâ sik iyş ü işret edip hânende ve sazendegah ile bir hay ü huy iderler ki dillerle t::.cifi mümkün değildir diyor ve bu harabathanelerden Taşmerdiven meyhanesi ile Kefelinin, Many hnın, Mihalâkinin, Kaşkavalın, Sünbüllünün, Kostantinin ve Saranda nın meyhaneleri diye sekiz tanesinin adını veriyor; buralarda türlü türlü misket şarapları, Arkona, Sakız, Mudanya, Edremit, Bozcaada şaraplan bulunur, sokaklarda yalınayak başı açık yüzlerce sarhoşa rastlanır, perişan halleri sorulunca: Öyle sermestim . ki idrâk etmezsem dünya nedir.

Ben kimim sâki olan kimdir meyi sahbâ nedir cevabını verirler diye mübalağalı olmakla beraber canlı bir levha çiziyor.

Hasköyden bahsederken 11e burada yüz meyhane bulunduğunu, en namlı meyhanecileriyle keyf verici meyva suyu satıcılarının Küpelioğlu Yahudi ile Rum Tiryandafil olduğunu kaydediyor.

İstanbul meyhaneleri hakkında kıymetli bir vesika da geçen asır sonu muharrirlerinden

- Çaylak lakabiyle meşhur Mehmed Tevfik in

- Meyhane yahut İstanbul akşamcıları adında kırk elli sayfalık bir risaledir.

İstanbul meyhaneleri ya bulundukları yere, ya sahiplerine nisbetle ve yahut da o zamanlar dükkânlarının üzerine ünvan levhşjsı yerine asılan tahtadan yahut madenî kayık, kule, hançer gibi alameti farikalara, yahut da içinde bulunan havuz ve fıskiye gibi bir hususiyete göre isim alırlardı.

Bu eski meyhanelerin akşamcı müşterileri, semt lerine göre Yeniçeriler, kalyoncutar, topçular, esnaf takımıydı. Yeniçeriakşamcıları da

- Dayı ünvanile herkesten üstün hürmet görürlerdi. Tersanelilerle topçular da Kasımpaşadan Fındıklı ve Salıpazanna kadar uzanan meyhanelerin .müşterileriydi. Kayıkçı, hamal, tellâk makulesi ve îstanbulun baldırı çıplak pır pırı külhanileri bu meyhanelere giremezlerdi. uğ rasalar da, meyhane akşamcılannın bulunmadığı zamanlarda ayakta içip giderlerdi. Meyhane gedikleri kurulduktan sonra da bu ayak takımının gittiği yerler,

- Koltuk meyhane denilen kaçak meyhaneler, giziice içki satan ara sokak bakkalları, manavlarıydı. Koltuk meyhanelerinin bir kısmı da kibar koltuklarıydı, buralara işret eden fakat evine içki şokmıyan memur ve kâtip takımı gelirdi.

Ayak takımı için küçük koltuklardan başka bir de ayaklı meyhaneler vardı. Ayaklı meyhaneler seyyar içki satıcılarıydı; ekseriyetle ermenilerden olurdu; dükkânı, tezgâhı, fıçısı, ustası, sâkisi hep ken disiydi; bellerine ucu musluklu içi rakı veya şarap doldurulmuş gayet uzun bir koyun barsağı sararlar, sırtlannda bir cübbe, cübbenin iç cebinde bir kadehi, omuzlanna da alâmet olarak birer peşkir atarlardı. Ayaklı meyhaneler en çok Bahçekapı ve Yemiş iskelesi, Galata ve civarında dolaşırlardı. Müşterilerini

gördü mü etrafı kollıyarak bir bakkal veya manav dükkânına girer, kuşağının arasındaki musluktan kadehi doldurup peşi sıra giren müşterisine, vücudunun harareti ile ısınmış içkiyi sunardı; kadehi bir yudumda yuvarlıyan baldın çıplak ayyaş da ya bir üzüm tanesini, yahut mevsimine göre bir meyvayı meze yapardı, çoğu da ağzını e linin tersi ile silip gider, buna da

- yumruk mezesi denilirdi.

Türkler İstanbulu ve Galatayı aldıkları zaman, Büyük şehrin meyhaneleri, dünya ölçüsünde bir şöhretti. On altıncı asır muharrirlerinden Kastamonulu Lâtif

- Tarifnamei İstanbul adındaki eserinde. İstanbul meyhanelerinin bilhassa Tahtakalede toplandığını, Galatanın ise

- serapa meyhane olduğunu kaydeder; aynı muharrir; kendi adiyle maruf olan Şuera tezkiresinde de, Fatih devrinin rind ve ayyaş şairi Melihinin hal tercümesini yazarken, Tahtakale meyhanelerinin şöhretini Fatih devrine kadar götü ıür.

Müverrih Peçevili İbrahim Efendi de meşhur tarihinde büyük Vezir Sokullu Mehmed Paşa devri ricalinden Nişancı Firuz Beyin hal tercümesini yazarken, ki nişancı, fennanlara Padişahın tuğrasını basan çok büyük memurdur; Divanıhümayun aza sındandır. bu zatın ayyaşlığı üzerinde durur ve bu vesile ile, on altıncı asırda, büyük gedikli meyhanelerden başka, kibar ve ricalin gizlice devam ettikler koltuk meyhanelerinin bulunduğunu belirtir:

- Nişancı Firuz Bey, ehli ırz meyhanesidir diye koltuk meyhanelerine devam eder, odasna gelirken şarap galebe edip bir köşeye yıkılır kalır, uşakları kucaklarına alıp ekseriya bir berber dükkânına veya bir hamama götüıüp ayılıncaya kadar beklerlerdi. İstanbul şehrinin tarihinde dillere destan vlan akşamcılık âlemlerine sahne o 1 an gedikli meyhane lerdir;ki çok sonraları,

Abdülâziz devri sonlarına doğru bunlara

- Selatin meyhaneler adı verilmiştir.

Kapıdan girinçe ya sağda yahut solda bir tezgâh bulunurdu. Tezgâh bazan da meyhanenin dibinde kapıya karşı olurdu. Tezgâh üzerinde ayakta bir iki tek içip gidecek müşteriler için hazırlanmış rakı kadehleri, şarap bardakları, içinde fasulye piyazı, lâhana turşusu, leblebi gibi mezeler bulunan tabaklar dizilirdi. Gediklilerin tezgâh başı müşterileri,

- dört kaşlı denilen ve akşamcı olan ağaları, ustaları ile karşılaşıp yüz göz olmak istemiyen esnaf kalfaları ve çıraklarıydı, ne keseleri ne de yaşları akşamcılığa elverirdi: dükkânlar ezanda kapanır, evlerine yahut, bekâr o d alan n a dönerken bir gedikliye şöyle bir uğrayıverirlerdi; o zamanın tâbiri ile akşamcı diye bellenip altın adlarını bakır yapmaktan çekinirlerdi. Akşamcılar ununu eleyip eleğini duvara asmış, oğul ve damat sahibi olmuş kimselerle, akşamcı olarak dile düşmüş, mahallesiyle civarında kız bulamayıp uzak semtlerden aldığı kızın başını ateşe yakmış bıçkınlardı. Çoğu da Bekârlık sultanlık diyen ve han odalarında oturan işi yolunda esnaf bekârlar idi.

Tezgâhın arkasına düşen duvarda, oymalı raflar bulunurdu; bu raflara rakı ve şarap binlikleri dizilirdi; kenarındaki çivilere de camdan yapılmış rakı ve şarap ibrikleri asılırdı; müşterilere içki bu ibriklerle sunulurdu. Daha eskiden de ibrik yerine kabak kullanılırdı. Meyhanenin etrafına da tahta sofraları; alçak ayaklı masalar vç kısa bacaklı hasırlı iskemleler dizilirdi. Her sofranın üzerinde de kütük ten oyma b ir tuzluk bulunurdu. Bazı gediklilerde itibarlı müşteriler için birkaç basamak merdivenle çıkılan balkonlar, şirvan, lar bulunurdu. Bazısının da bir üst katı ve bu kat üstünde mükemmel döşenmiş odalan vardı. Bu odalan îstanbulun azılı zorbaları, kabadayıları tarafından civan kapatıldığı söylenir.

Meyhanenin, bir duvarı boyunca gayet büyük ve içlerinde cins cins şarap ve rakı bulunan fıçılar ve küpler dizilirdi, öyle ki, bu fıçılann kocaman tahta. lülelerine merdivenle çıkılır ve kol gibi fışkıran içkiye, çanak, bardak falan değil de kocaman kovalar, çamçaklar tutulurdu. Fıçı yerine küp kullanılan meyhaneler de umumiyetle küplü diye anılırdı, bunların en meşhurlarından biri de Galataday dı. İkinci Abdülhamidin son yıl larında Galatanın bir haşarat yatağiydı. stanbulun gedikli meyhaneleri, mutfaklarının temizliği ve aşçılarının da bilhassa balık ve et yemeklerindeki hünerleri ile meşhurdu; gediklilerin külbastı ile kebablı yaz türlüsünü konak aşçılan yapamaz, denilirdi.

Gediklilerin geniş tavanları. ekseriyetle direklerle tutturulmuş bulunurdu ki, orta direğin dibinde bulunan büyük bir tuzlu balık fıçısı da bu meyhanelerin hususiyetlerinden birini teşkil ederdi. Bu tuzlu balıklar Maltadan yahut Yunan adalarından gelirdi.

Direklerin birinde de büyük bir çıngırak bulunurdu; kapanma saati gelip de akşamcılar dağılmadı mı, meyhanede sâkilik eden çocuklardan biri kapıya gözcü dikilirdi; kol gezen zabıta uzaktan görününce çocuk çıngırağın ipini çeker, müşteriler sesi keser, meyhanenin kapı kepenkleri indirilirdi;kol geçince de gözcü tarafından çıngırağın ipi tekrar çekilir; kapı açılır, âlem eski dengini bulurdu.

Kol gezen zaptiyeler çıngırak seslerini işitirler, bunu

- Kendisine ve hükümet emrine gösterilen bir saygı olarak kabul eder, meyhanenin müşterilerle dolu olduğunu bildiği halde içeri girip akşamcıların keyfini bozmazlardı.

Gediklilerde usta ünvanı ile anılan patron, tezgâh başında durürdu. Şamdanlara ve müşterilerin çubuk ateşine bakan eli yüzü düzmce bir uşak ateşçi yahut ateş oğlanı diye anılırdı.

Bundan maada bir büyük gediklide en az beş altı tane genç ve tüvana sofra uşağı, bir ateşçi, ateşçinin bir veya iki tane yamağı bulunurdu.

Güneş, yaz ve kış alaturka saatle akşam on ikide kavuştuğuna göre saat ondan, yani akşam ezanından iki saat kadar evvel gedikli meyhanelerde patron, tezgâhtar akşamcıların ibriklerini doldurup hazırlamağa başlardı.

Meyhanelerin temizliğine çok dikkat edilirdi. Bardaklar ve kadehler temiz bezlerle kurulanıp parlatılırdı; yerler dikkatle süpürülür, sofralar gıcır gıcır silinirdi, sofralarda akşamcılara hizmet eden uşaklar ve çubuktar çocuklar tertemiz giyinirlerdi. İstanbul akşamcılarına şakilik, nezâfet, nezaket ve zarafetle el ve yüz düzgünlüğü ve güzelliği İstiyen ince bir santtı. Her kişinin kân değildi, bühass4:1 Şş, kızlı Rum çocukları meyhane uşaklığında büyük bir kabiliyet gösterirlerdi. Divan şiirinde en şûh ve lâü bali manzumeleri teşkil eden sâkiname lerin ççğu, rind şâirlerin kalemiyle bu meyhane uşaklan hakkında ibda edilmiştir.

Sofralara toprak şamdanlar konulur, mumları dikilip hazırlanırdı. Etrafına da meze tabakları dizilirdi; her sofraya büyük bir de tuzkutusu konulurdu. Akşamcılar ezandan sonra birer ikişer gelmeğe başlardı. Kapı önünde duran tüvâna bir oğlan yüksek sesle:

- Buyurun efendim, buyurun! diye karşılardı.

Akşamcılar meyhaneye eli dolu gelirdi; mevsimine ve zevkine göre birkaç elma, portakal, bir okka kadar kiraz, üzüm, balık yumurtası, havyar, alâ sından pastırma getirirlerdi.

Uşak, daima kendi sofrasına oturan müşteride böyle bir şey görünce koşup elinden alır, soyulmak mı, ayıklanmak mı, kesilmek mi hülâsa ne yapmak lâzımsa çabucak yapıp getirirdi.

Ortalık iyice kararınca usta eline bir küçük şamdan fiske şamdanı alır, mas alan dolaşarak onun alevi ile sofra şamdanlarını tutuşturur ve her sofranın mumunu yakınca da o sofranın akşamcılarına:

- Ağalar! Safa geldiniz!. diye selâm verip ge çerdi.

Her meyhanenin bir büyük orta kandili vardı; en sonunda da o yakılırdı. Akşamcılar arasında orta kandilin yanması, meyhane sohbetinin gelişmesine bir başlangıç s aydırdı.

Meyhaneler yılda bir ay, ramazanlarda Müslüman müşterilerinden mahrum kalırdı. Meyhaneciler, sofra başı olan hatırlı müşterilerinin evlerine ramazan bayramının ilk günü birer büyük tabak midye yahut uskumru dolması yollarlardı. Bunun mânası da

- bizi unutmayın demekti.

İstanbul akşamcıları, ekseriyetle hoşsohbet, ka lendermeşreb adamlardı. Rindâne gazeller söyliyen, destan, semâi düzen bu saz ve söz sahiplerinin arasına eli bıçaklı ve yumruk oyununa alışmış baldırı çıplaklar pek karışmazdı; bu gibilerin gittikleri yerlere de berikiler ayak atmazdı. Kanlı kavgalar daima süfli koltuklarda çıkardı. Yeniçeri kabadayıları akşamcılığa yeni yeni ayak uydurmağa çalışan delikanlıları mütecaviz sarhoşlara karşı müdafaa etmekle öğünürlerdi. Akşamcılardan bir kısmı da muziplikleri, tuhaflıkları ile meşhurdu. Gedikli meyhanelerin kapanma saati, alaturka 1,5 suları idi; vakit gelince, uçaklar çıngırağı çalarlardı. Hanlar içindeki gediklilerde çıngırak bulunm:;ız, davul çalınırdı.

Akşamcılar meyhane dönüşlerinde semtlisi ile birleşerek yolda da muhabbet ve sohbet ederlerdi. Fazla kaçıranlardan bazan yollarda dökülüp kalanlar da olurdu.

KÖÇEKLER

İstanbulun en namlı köçekleri de meyhanelerde oynatılırdı; hemen her meyhanenin de namlı bir köçek oğlanı bulunurdu. Meyhane köçekleri için rind şairlerinin kaleminden çıkmış çok güzel manzumeler ve destanlar vardır. Bunların içinde İsmail ve

- Benli lâkabı ile meşhur Dimetokalı Ali adında iki çingene genci, İstanbulun en büyük şöhretleri olmuşlardı. Şair Enderunlu Fazıl da on dokuzuncu asırdaki meyhane köçekleri için

- Çenginame adında manzum bir visale kaleme almıştır: Şairin rin dâne bir üslûbla medhettiği meyhane köçekleri Büyük Afet, Küçük Afet, Pandeli . .Andon, Panayot, Yasemin, Mısırlı güzeli, Lâtif, Hilâlkaş, Mehtab, Altıntop, Taze Fidan, Zernişan, Ziba; Yıldız, Kanarya, Kız Mehmed, Kıvırcık, Fıstık. Elmaspare, Ceylân, Afitab, Gazab, Velvele, Tilki.. ve ilâh... isminde bir kısım Adalı, bilhassa Sakız adalı rum gençleri, bir kısmı Ayvansarayın loncasından yetişmiş çingene şehbazlarıdır. Çoğunun da, asıl isimleri unutulmuş, lakabları ile anılmışlardır. Büyük gedikli meyhanelerde rakseden bu köçekler, oyuna gayet süslü ve şehvetengiz kıyafetlerle çıkarlardı. Adalı rum köçeklere de ayrıca

- Tavşan tâbir edilirdi ki tavşanların da kendilerine mahsus harikulade cazip bir kıyafetleri vardı. Ayaklarına, aşık kemiklerine kadar düşen mavi veya kırmızı şalvar giyerler, şalvarlarının ağı da yerde sürünür, bellerine al kuşak sararlar, gövde çıplak, çıplak gövdenin üzerine kolsuz, meme altlarına kadar ancak inen kısa ve altın sırma işlemeli bir yelek giyerlerdi... Başlarında mavi püsküllü al fes .. omuzlarına kadar dökülen saçlarına gümüş ve altın pullar, rengârenk boncuklar, hurda inciler dizerlerdi. Raksa yalınayak çıkarlardı. Tavşanların olsun alelûmum köçeklerin olsun oyun lan, zamanımızın ritmik dansları gibi, harikulade feerik bir şeydi...

Köçekleri, tavşanları görmek için meyhanelere giremiyen devlet erkânı, hattâ Padişah, onları konaklarına, yalılarına, Sarayı hümayuna getirtirler, verdikleri ziyafetlerde, muhteşem bir dekor içinde oynatırlardı.

BÜYÜK BİR ÇİNGENE DÜĞÜNÜ

Hicrî 1199. yılmda, İsmail adında bir ,meyhane köçeğinin şöhreti dillere destan olur; evvelâ Galata nın batakhane meyhanelerinde görünür, vücud yapısı harikulâde narin ve çalâk,

- kişmiri denilen esmer tenli, karakaş karagözlü, güzel yüzlü, tatlı, sözlü bir gençtir. Aybi ancak bu ki, ol cânâne Milleti olmuş idi çingane!

- Her cilvesi canperver, eli ağzına uyar dilber olan . Kıbti İsmail Ayvansarayda otururdu: Dolaşır nâz ile her meygedeyi Şâd ider lûtfiyle mihnetzedeyi Gündüz, Evliyaçelebinin dediği gibi,

- Galata demek, meyhane demektir , Galatada oynar, akşam oldu mu, Balat meyhanelerinde görünür, o zamanlar, İAtanbulun bu en gürültülü hovarda semtinde, meyhane meyhane dolaşarak rakseder.

Ande mehpâre olur tâbeseher.. Rakse başlar idi ol cânâne, Kâh ayağ üzre sunar peymâne! Köçek İsmail, hangi meyhaneye girse: Cem olur seyrine envai beşer, S ahni meyhane olur bir mahşer! En sık uğradığı yerler de

- Servili,

- Sarnıçlı ve bilhassa

- Gümüş halkalı ve

- Çizmeli meyhaneleridir.

Hep gümüş halkalı olsa kuşağı

- Çizmeli den kesilür mü ayağı? ..

Kışın, kibar ve zengin konaklarındaki helva sohbetlerine çağrılırdı; düğünler de köçek İsmail siz sönük kalacağından, haftalarca evvelinden çok yüksek ücretle peylenir, tutulurdu.

. Oyunları ve güzelliği ile İstanbulda dillere destan olan köçek İsmail, şöhretinin bu en parlak devrinde evlenmek ister, İstanbulda bu dilber oğlana layık bir güzel bulunamaz.Edirne şehrine gitti pederi Gezdi hep andaki çingâneleri Kalbur ü s tünde kalan kıztiden Buldu bir duhteri pâkize beden ...

Edirnede bulunan güzel bir çingene kızı, bir boz eşek üstünde ve kalabalık bir çingene alayı He îstanbula getirir; rakkas damad da, gelini, İstanbul çingenelerinden kalabalık bir kafile ile sur dışından karşılar. .

Kurulur çergeleri sahrada Cânibi sefti Davudpâşada ...

O civan aldı elile reseni Hârden indirdi o nazik bedeni.

İstanbul halkından binlerce merakh da namlı çingene güzelinin düğün alayını seyretmek için Da vudpaşa sahrasına, Davudpaşadan Ayvansaraya giden yollara dökülür.. Nikah Davudpaşada kıyıldıktan sonra, gelin yine boz eşeğe bindirilir ve tantanalı bir alayla Ayvansaraya götürülür. Köçek İsmail sokaklara sofralar kurdurarak bütün meyhanecilere, akşamcılara, oyunculara ve çalgıcılara bir büyük ziyafet çeker...

Çekti bir sofrai şahane nizam Tâ ki yârân didi israf haram! Bir hâyu huy ile yenilip içilir... Bir zevk ve şa taret ile gece yansı bulunur. Tam köçek İsmail zifafa konulacak, kız babası bir aksilik çıkarır..

Pederi geldi misali ejder, Hâneye girdi elinde hançer Özge feryadü figan eyliyerek, Sad yemin ile bunu söyliyerek, Virmezim kızımı ben öldüriirüm, Yüzerim postunu ben tuz doldururum!

Derken, bir tarafta kız tarafı yüzlerce Edime çingenesi, diğer tarafta oğlan tarafı Ayvansaray ve Balat çingeneleri. .. Bir büyük kavgaya tutuşur... Gece yarısı gulgule gökyüzünü tutar, davetliler gülmekten kırılır, bayılıp kaçılır. Fakat davetlilerini danışıklı döğüş bir büyük çingene kavgasile uğurlayan köçek İsmail için bu düğün, güzellik ve şöhretinin bir dönü m noktası olur.

Mâhasal soldu güli handanı, Kalmadı cezbei hüsnü ânı Kalmadı raksa dahi imkânı...,

- Güzelim! Eyleme israf meded! .. Nakdi cânâ ne bu itlâf, meded. diyen eşinin dostunun, âşıklarının sözünü dinlemez.. Eski rağbet ve iltifatı göremez olur .. Ayağı meyhanelerden kesilir ve, çok geçmez, bu namlı köçek de, yüzlerce, binlerce emsali gibi unutulur.

Ayvansaray düğününden altı yıl kadar sonra Enderunlu Fazıl yârâm ile beraber Haydarpaşa çayırına gider.. derken yanlarına, kayış yüzlü, gulya bani heybetli bir ayıcı çingene gelir , Bir kaval sokmuş efendim belde Geldi ol daireye def elde Hemen al âyû gibi çingâne Hey ağ al ar!.. diyerek yârâne Başladı kâre bed âvâze ile Ayı oynattı o âgâze ile Oyu n d a n sonra uz a t tığı define alay ve hakaretle birkaç mangır atılır.. Fakat rind şair, ayıcı çingenenin gözlerine dikkatle bakınca, köçek İsmaili derhal tanır.

Dikkat ettim yüzüne ben o zaman Şesmi ebrusuna kıldım im an O civan olduğunu fehmettim Belki benzetme deyû vehmettim Eyledim ismini bir kerre sual, Meğer İsmail imiş ol Bedhalü. ..

ESKİ İSTANBULDA KADIN Eski kaç göç devrinin kadın hayatı da garabetlerle dolu hoşça bir sohbet mevzuudur. Mesela İs tanbulda, Fatih den Abdülhamid devri sonlarına, meşrutiyete kadar kadmlar, tek veya iki üç çifte kayıklara erkeklerle beraber

binemezlerdi . Yasağın konulmasına sebep, bazı hafifmeşreb nâzenin taze kadınların kayıklarda, kırıkları olan erkeklerle buluşmalarına mâni olmaktı. Bazı kayıkçılar bu oy göz yumma karşılığı devletçe tesbit edilen narhdan kat kat üstün para kopardıkları için yasağa rağmen kayıklarına erkekle beraber kadın alırlar, görülüp de niçin aldığı sorulunca

- e ri m di r dedi aldım derlerdi. Bu gibi uygunsuzlukların önüne geçilmesi için de, kayıkçılar kâhyasına, b o s t an cıbaşıya, sık sık şiddetli emirler verilirdi. Taze ka F. dmların Haliç ve Boğaziçi iskelelerine dolmuşa işleyen kayıklara bile erkekle binmesi yasaktı. Bu yasaktan yalnız ihtiyar kadınlar, o da dolmuşa işleyen kayık olmak şartile istisna edilmişti. Bu hususta kayıkçılar kâhyasına gönderilmiş 1580 Hicrî 988 tarihli bir fermandan birkaç satır:

- Bundan evvel d e tenbih edilmişti; taze avretlerin levent taifesile kayığa girip gezmelerine mani ol ve bu hususu bütün kayıkçılara tekrar tekrar tenbih et. Zamanımızdan yirmi beş otuz yıl evveline kadar Eyyübün kaymağı ve kaymakçı dükkânları İs tanbulun şöhretlerindendi. On altıncı asırda, herhalde türbe ziyareti bahanesile Eyyüb e gelen bazı ha fifmeşreb kadınların kaymakçı dükkânlarına girip evvelce anlaştıkları erkeklerle bu dükkânlarda buluştukları görüldü ve Eyyüb Kadısı tarafından hükümete şikâyet edildi, bunun üzerine, Eyyüb Kadısına, 1573 Hicrî 981 tarihli bir yasak fermanı gönderildi ki; Kadı efendiye hitaben yazılmış bu fermanda: .

- Kaymakçı dükkânlarına bazı nisa taifesi kaymak yemek bahane sile girip oturup nâmehremler cem olup hilafı şer işleri vardır diye Müslümanların haber verdiklerini bildikmişsin; bu babda ihmal caiz değildir; kadınlar kaymakçı dükkânlarına gitmeyecektir, gelen kadınların dükkâna alınmamasını dükkân sahiplerine şiddetle tenbih et, tenbihini din lemiyen ve

dükkânına kadın müşteri alan dükkân sahibini muhkem cezaya çarptır deniliyordu. Bu vaşağın ne kadar devam ettiği bilinemiyor.

Müslüman kadınların, tâbiri şer iyesiyle

- Mu hadderatı İslâmiye nin sokak kıyafetleri, din ile devlet işlerinin ayrıldığı Cumhuriyet inkılâbına kadar hükümetin ve ahlâk zabıtasının üzerinde titizlikle durduğu meselelerin başında gelmişti. Bu hususta asırlar boyunca, İstanbul Kadılığına hitaben çok şiddetli fermanlar çıkmış, sokaklarda ve mesire yerlerinde nâmahremlerin nazarını üstlerine çekecek kılık ve kıyafette gezen

- avret lerîn cezalandırılması ile iktifa edilmiyerek onlara böyle şeyler diken terzilerin de mes ul tutulması emrolunmuştur Bu fermanların en güzel örneklerinden biri, İstanbdun pek muhteşem ve cazip bir lüks ve sefahat devri yaşadığı Lâle devrinde, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Sadaretinde, 1725 Hicrî 1138 yılında çıkmıştır ki bugünkü yazılı dilimize çevrilmiş en mühim kısımları aşağı yukarı şudur:

- Allah her türlü belâ ve âfetten korusun, İstanbul, Osmanlı ülkesinin yüzü suyudur; ulema, su lâha, üdeba beldesidir, ahalisinin, tabaka tabaka tesbit edilmiş kıyafetleri vardır. Hal böyle iken bazı yaramaz avretler, halkı baştan çıkarmak kasdile sokaklarda süslü püslü gezmeğe, libaslarında türlü türlü bid atler göstermeğe, kefere avretlerini takîid ederek serpuşlarında acayip şekiller yapmağa başlamışlar; ismet âdabını tamamen kaldıracak mertebede kıyafetler uydurmaları evvelce menedilmiş iken nâmus perdesini tekrar kaldırmaktan korkmamaları, türlü türlü kötü kıyafetlerle dolaşmaları, birbirini görerek ismet ehli hatunları da baştan çıkarmak mertebelerine varmıştır. Irz ehli ve ismet sahibi kadınlar, kocalarını, kendilerine bu yeni çıkma elbiseler tedarikine zorlamakta imiş. Kudreti yetmiyenler veya yetip de karılarını bu nev zuhur kıyafetlere bürünmelerine rızası olmıyanlar karılann dan ayrılma derecelerine varmışlar... Bu garip

kıyafetler yasaktır. Kadınlar, bundan böyle büyük yakalı feracelerle sokağa çıkmıyacaklardır, başlarına üç değirmiden büyük yemeni sarmıyacaklardır Feracelerinde süs olarak bir parmaktan kalın şerid kullanmayacaklardır.. Kadınlar, sokaklarda veya mesirelerde yeni çıkma büyük yakalı feracelerle görülürlerse, feracelerinin yakalan o anda alenen kesilecektir, uslanmayıp ısrar edenler olursa, ikinci ve üçüncü seferinde yakalanıp İstanbuldan taşraya sürgün edileceklerdir. Bu husus, mahalle imamları va sıtasile bütün İstanbul kadınlarına tebliğ olunsun.. Yaramaz avretlere uymak yüzünden sokakta elbiseleri yırtılarak perdei ismetleri lekeleneceği ırz ehli h a tunlara anlatılsın..

Bunları diken terzilere. ve şeridçilere de tenbih olunsun .. Bu yasağın tatbikine Yeniçeri Ağası memur edilmişlerdir.. Asla göz yumulmasın, merhamet edilip himaye yolu tutulmasın .. Yasak gereği gibi tatbik olunsun... Kadın taifesile uğraşmak kolay mıdır? Türlü işve ve cilve ile sokağa fırlamış bir İstanbul aşiftesi nin fettan bakışları karşısında. hangi Yeniçeri veya Bostancı neferi ve zabitinin eli o süslü feracenin gayet büyük bir kelebek kanadını andıran yakasım kes ebil ir ? , Üçüncü Selim zamanında 1791 Hicrî 1206 yılında birer nüshası İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar Kadılarile Yeniçeri Ağasına ve terzibaşıya gönderilmiş bir yasak fermanı daha:

- .. .Kadın taifesinin sokaklarda ve pazarlarda iştiha çekici tavırlarla dolaşmaları ötedenberi yasaktır. İngiliz şâlisî denilen çuha gayet ince olduğundan, o çuhadan ferace giyen kadınların ferace altındaki esvapları dışarıdan görünüyor. Kadınların İngiliz şâlisinden ferace kestirmeleri evvelce şiddetle men edilmişti. Kadınlar Engürü şalisinden ferace kestirmeğe başladılar, fakat bu kumaş da ince ve kadınlar âdeta sokağa feracesiz çıkmış gibi olduğundan o da yasak edilmişti. Aralıkta bazı hayâsızların yine Engürü şalisinden ferace kestirdiklerini ve giydiklerini işittik ve

gördük.. Yasağımızın dikkat ve şiddetle tatbikini ve terzilerin Engürü şalisinden ferace kesip dikmemelerini tekrar emrediyorum. Bu yasağımızı dinlemiyen terzi tutulup aman verilmeyip dükkanının kapısına asılacaktır. Tanzimat ile başlayan Garplılık devrinde ise, İstanbulun kibar hanımefendileri hakkında, müverrih Cevdet Paşa, İkinci Abdülhamide sunduğu

- Maruzat a dındaki eserinde şu satırları yazıyor:

- Abbas Paşa valiliğinde Mısırdan Dersaadete pek çok paşalar ve beyler ve hanımlar hicret ettiler. Yüksek pahalarla konaklar ve yalılar aldılar. Alafranga tecemmülât ile tezyin ve tefriş ettiler, sefahat kapıl arı nı açtılar. İstanbul vükela ve kibar Mısır dökünlülerde aşık atmaya ve vükela haremleri de Mehmed Ali Paşa kerimesi Zeyneb Hanımı tak lid ile israf ve sefahate kalkıştılar. Sultanlar ise be hernehai ve bihakkın vükelâ haremlerinden üstün olmak üzere hesapsız masraf etmeğe başlayıp maaşları yetmez olduğundan borca battılar. Kadîmden beri Sarayı Hümâyuncra tesettür ve ihtifa eden kadın efendiler de zamane hükmüne uyarak araba ile gezmeğe başladılar ve bittabi şehrîlere tefevvuk etmek üzere israf ve sefahate daldılar.

- ... Paşa familyası, madamalan takliden ayda bir moda çıkarıp bunca ehli ırz nisvanı îslâmın ahlâkını bozdu. Bir gün, Sultan Abdülmecid Bâbıâliye gelmişti, gayet hiddetli idi, damad paşalara hitaben:

- Sultanlar gece mehtaplarda gezer imiş. Benim gece mehtapta gezer kızım yoktur, hepsini red edeceğim diye bağırmıştı. Saray kadınlarının kendisinden gizli arabaya binmemeleri için, Padişah Serasker RıZa Paşaya emretmiş, o da, Sarayı Hümâyundaki arabaları, zincirle birbirine bağlatmıştı!. İstanbul civarındaki uzakça mesireler, hafifmeş reb kadınların, nâmahremlerle buluştukları yerlerdi. Azıcık tehlikeli olmakla beraber ağyâr diline düşmeden can sohbeti edilirdi. Hükümete bir

kaç ihbar oldu; kadınların arabalarla uzak mesirelere gitmesi ve arabacılarının da kadınları alıp oralara götürmeleri yasak edil di. Aşağıdaki satırlar 1752 Hicrî 1165 tarihli bir fermandan alınmıştır:

- Nisvan taifesinden bazıları tenezzüh ve tefer rüç bahanesile Üsküdardan, Kısıklı, Bulgurlu, Çamlıca ve Merdivenköyüne, bazıları dahi Boğazdan To kad, Akbab, Dereseki ve Uşaya arbalada gidip ve edeb ve hayâyı atıp envai şenaati irtikâb ettikleri ihbar olundu. Bundan böyle, kadınların, arabalarla bu uzak mesirelere gitmeleri yasak edilmiştir Gidenlerle onları yasağa rağmen arabasına alıp götürecek arabacılar, yakalandıkları gibi İstanbuldan taşraya sürüleceklerdir. GECELERİ FENERSİZ ÇIKMA YASAĞI Sokakların devlet tarafından aydınlatılmadığı devirlerde böyle bir yasak, çeşitli bakımdan uygunsuz takımının, türlü türlü kötülüklerini önlemek için zarurî tedbirlerdendir; ve Türkiyede, sokaklara fenerler konuluncaya kadar devamlı surette tatbik edilmiş bir yasaktır. Hattâ bazı fevkalâde ahvalde, bilhassa İstanbulda kopan ihtilâllerde yatsıdan sonra her ne suretle olursa olsun gece sokağa çıkmak dahi yasak edilmiştir. Yatsıdan sonra sokağa fenersiz çıkma yasağı, en şiddetli bir şekilde Dördüncü Murad zamanında tatbik edilmiş, bu yüzden, İstanbulda, sekiz on sene içinde binden fazla

- erazil ma kulesi katledilmiş,

- avamı nâsın gözüne korku dağı verilmişti. Naima:

- Lisanı halkda meşhur ve menkuldür ki, Sultan Murad gece ile şehri İstan bulu gezip yatsudan sonra fenersiz dışarıda bir adam buldukta bilâ aman katlederdi diyor ve bir de vak a naklediyor:

- Padişah bir gece Hocapaşa mahallesinde, tebdil geziyormuş, Hocapaşa camii imamının bir taze yiğit olan oğlu, yatsu namazından sonra camii kapamış, o civarda olan evlerine

fenersiz giderken Sultan Murada rastlamış. Delikanlının yolunu kesen Sultan Murad gazabla:

- Sen benim yasağımı işitmedin mi? diye bağırmış.

Delikanlı, Padişahı karşısında görüp onun pür gazap ve heybet sesini işitince, donakalmış:

- Padişahım.. Ben imamın oğluyum.. Camide geç kaldım.. Fener yok ... Evimiz de şuracıkta. .. diyecek olmuş amma kim dinler. Padişah yanındaki cellâda emretmiş, biçareyi kement atıp oracıkta boğuvermişler.

O devirleri yaşamış olanlardan Tarihi Gilmanî müellifi Mehmed Halife, Dördüncü Muradı, bu gibi şiddetli yasaklan koydurmağa sevkeden anarşiyi, bilhassa gemi azıya almış olan Yeniçeri ve Sipahilerin rezaletlerini şu kısa fakat çok canlı satırlarla anlatıyor:

- 01 zaman kulun şol mertebe tuğyanı var idi ki gündüz hamamdan peştemal ile çıplak avrat çıkarmak, camilerde dühun içmek ve Müslümanların ırzım paymal etmek ve köşelerde aşikâre ayak üzre zina ve livata etmek ve kan dökmek ve evler, saraylar basmak ve bayram günlerinde salıncak kurup bizzat Padişahı ve validesini ve vüzerâ ve ehli divanı mumlar ile salıncağa dâvet etmek ve bâhusus kahvehanelerde ve meyhanelerde fi li nâ meşrular etmekle âlem nizamdan çıkmıştı, vasfa gelmez Nihayet Sultan Murad kılıcı sıyırıp ehli fesadın hakkından geldi, vücutlarını sahifei rûzigârdan mahv ve nâbtid eyledi, bir kimsenin bir yerden baş göstermeğe iktidarı kalmadı. Hattâ şehri İstanbulda, yatsu namazına fenersiz gitmeğe kimsenin zühresi yok idi, merhum bütün gece gezerdi, halk namaza varmağa korkardı. Mehmed Halife, yukarıdaki vak ayı da şöyle naklediyor: .

- Hakir İstanbula geldiğim zamanda Hocapaşa da misafir idim. Bir gece Sultan Murad mahalleyi dolaşırken Hocapaşa

camiinin imamının oğlu ca mi den eve giderken P adişaha rastgelip ve aman ve rilmeyip katlolunmuştur, hakîr varıp gördüm, yeşf kaftanlı bir taze yiğit yatur idi. Yine aynı şi d de t devrinde, İstanbul için, geceleri yatsı namazından sonra evlerde ışık yakma yasağı konmuştu; Dördüncü Murad ölünceye kadar kendisi iyş ü işret âlemlerinde mey ve mahbub sa fası sürerken, büyük şehir mutlak bir zulmet içinde kalmıştır.

ŞSNAF CEZALARI Muhtekir, dolayısile hırsız esnaf ve meslek terbiyesinden mahrum esnaf, eski cemiyet hayatımızda şiddetle takip e d ilirler ve çok ağır cezalara çarptırılırdı. Şu iki örnek bunun pek canlı misâlidir: 1829 yılında Mısır çarşısı kahveci esnafında Hacı Ali nin, dibeklenmiş halis Yemen kahvesin, adî kahve karıştırarak Yemen kahvesi diye sattıi,:. tesbit edildi. Dükkânı kapatılarak Çanakkaleye çöğün edildi.

Yine aynı yıl içinde bir çift çedik pabucu narhından altmış para fazlasına satan kavvaf Selim isminde biri de Bozcaada ya sürülmüştür. mparatorluk merkezi olan İstanbul da, şehrin esnaf ve narh kontrolünü bizzat Sadnâzam ve İstanbul Kadısı Efendi yapardı. Taşralarda bu işlere Valilerle keza Kadılar bakardı. Kadıların bir vazifesi de Belediye Reisliği idi. Teftişe kalabalık bir maiyetle çıkarlar, yolsuzluklarını işittikleri, çıkardıkları malları ve terazilerini hileli ve bozuk ve dirhemlerini noksan buldukları esnafa hemen oracıkta cezaya çarptınrlardı; dükkân kapatılırdı, bozuk ve dirhemi noksan şeyler müsadere edilir, muhtekir esnafta, servetine ve şöhretine bakılmadan hemen oracıkta, çarşılının ve komşularının gözü önünde falakaya yıkılır, bazen de bu meydan dayağından başka sürgüne gönderilirdi. Sonra, İkinci Mah mudun son yıllarında, Hicri 1242 de Belediye Teşkilâtı kuruldu. İhtisap ağaları içinde Hüseyin Bey isminde bir zat da muhtekir esnafın amansız düşmanı ve tuhaf ve ağır cezalarile tanınmıştı; cezalarını bir kanuna, nizama göre vermez,

karihasından hükmederdi.

Eski tarih bilginlerimizden Mehmed Galip Bey merhum, ihtisap ağası Hüseyin Beyin garabetlerini kendisine has şirin bir üslûpla şöyle anlatıyor:

- Şöhreti o derece imiş ki maiyetile sokağa çıktığında dükkan önü temizleyenlerin, delik ve deşik küfe ve tabla saklayanların, eksik okka ekmek giz liyenlerin haddi hesabı olmazmış.. Kendisinden değil, gölgesinden ve isminden ürkmeyen esnaf yok gibi bir şeymiş..

Hüseyin Bey bir gün Eyübe gitmiş, bir merkebe yüklü iki küfe ekmek görmüş.. Tarttırmış, ek mekierin bazıları noksan çıkmış.. Derhal ekmek küfelerini ekmekçiye yükletmiş ve merkebin önüne de bir okka saman koydurtmuş .. Merkep o s a rn a m yiyinceye kadar herifi küfelerin altında bıraktırmış...

Şimdiki Eminönünde bulunan ihtisap ağalığı dairesine arkasında bir çok kavaslarla ve kemali debdebe ile girer, avluya konulmuş; iskemleye otururmuş.. Başta kavas başısı tzzet ağa bulunduğu halde kavaslar elpençe divan durup yirmi dört saatlik vukuat defteri okunurmuş. Defteri okuyan kâtip meselâ:

- Tavukpazarmda yorgancı Ahmed... Meyhane kapısından girerken çevrilmiş..

Deyince, Hüseyin Bey kaba bir sesle:

- Onbeş gün! ..

- Kumkapıda palabıyık Serkiz, raconcu Mıgır ile iskambil oynarken hâdis olan kavgadan kızarak Mıgırm; bir gece evvel fenersiz balığa çıktığım haber veriyor...

Deyince:

- Bir ay! ..

- Firuzağadan kı n k Salihin kahves in de iskete Hakkı tezkeresiz karpuz satarken tu tulmuş!. .

Deyince:

- On gün! .. diye hükmedermiş .. ve mahkûmlar derhal Eyüp Bahariyesindeki iplikhaneye gönderilmiş ... İplikhane, Tersanei Amire halatlarının büküldüğü büyük bir kışla imalâthane idi. Ücretli amele si bulunmakla beraber hapse mahkûm esnaf da oraya gönderilir, mahkûmiyetlerini ağır bir iş olan halat bükmekle geçirirlerdi.

YEMEK ÇEŞİDİ YASAĞI 1821 Hicri 1237 yılında israfı önlemek mak sadile, garip bir, yasak konulmuşsa da gereği gibi tatbik edilememiştir. Bu tarihlerde, ki

- Devlet Kâhyası diye anılan Nişancı Hâlet Efendinin, İkinci Mahmudu avucunun içine alıp koca İmparatorluğu çiftliği gibi idare ettiği devirdir, devlet erkân ve ricali arasında bir debdebe, tantana, ihtişam ve lüks merakı doludizgin alıp yürümüştü. Konakların, yalıların içi, binbir gece masallarım andıran bir zenginlikte idi, harem takımı ise âdeta yekdiğeri ile rekabet derecesinde bir israf ve sefahate dalmıştı. Hanımefendiler şöyle dursun, haremdeki kâhya kadınlar, câriyeler, hizmetçiler şöyle dursun, dışarıda ayvazlara ve seyislere, at uşaklarına varınca, herkes en âlâ çuhalardan kesilmiş sırmalı esvaplar içinde idi. Lüks ve israf, kâşanelerin döşemesi, dayaması, bendegânın kılık ve kıyafeti ile de kalmıyordu, büyüklerin konak ve yalılarında mutfak masrafları da akıl durduracak derecede idi; her gün, âdeta ziyafet sofraları kurulur, nâm için, sân için bu sofraların başına yüzlerce yârân, bendegân, dalkavuk otur tulurdu; çorbası, sebzesi, eti, böreği, pilâvı, zerdesi, tatlısı ve hoşafı; envai meyva, dondurma, şekerleme, reçeller, çerezlerle sofralara kırk, elli kap şey taşınırdı. Aşçının hüner ve mahareti ile övünmek devrin bir modası halinde idi: aşçılardan, mâlum yemeklerin

hazırlanmasında ustalıktan başka yeni yemekler icad etmesi beklenirdi. Hele ramazanlarda iftar sofraları, ziyafetleri, eski Roma İmparatorlarının zamanını gölgede bırakacak bir hal alırdı. Pek tabiîdir ki bu israfa, ne kadar dolgun olursa olsun, hiç bir maaş kifayet etmiyeceğinden, erkan ve rical, rüşvet kapılarını da o ölçüde açmışlardı. Halet Efendi nin sofralarına gelince, bazan konağın içinde yer bulunamadığından bahçeye kurulur, her zaman için 200 den aşağı davetlisi olmazdı. Bu haller, pek yerinde olarak kendisini ve etrafını halkın diline düşürmüştü. Bunun üzerine efendi, Padişaha, bir israf yasağı çıkartmış, ve işe yemekten başlamıştı; icab edenlere tebliğ etmeleri için Kaptan Paşaya, Yeniçeri Ağasına, Bostancıbaşıya, Topçubaşıya, Cebecibaşıya, Kumbaracıbaşıya ve Lâğımcıbaşıya gönderilen bu yasak emrinin kısaltılmış sureti şudur:

- ... İsraf günahtır, bundan böyle nihayet beş. türlüden yedi türlüye kadar yemek pişirilebilir, yedi türlüden fazla yemek pişirtilmiyecektir. Fakat halkın gözü boyanır ve dili tutulur mu? Bakınız devrin kıymetli müverrihi Şânizâde ne yazıyor:

- Bu esnada bir vesile düştü, fakir bir defa Halet Efendinin sofrasında bulundum. Vakıa yedi türlü yemek geldi, fakat hepsi havuz gibi tabakların içinde ... Yarısı tatlı idi ve gayet de nefis ve nadir tatlılardı. Mikdanna, harcına baktım, piyasayı göz önüne getirdim, yalnız bir sofraya en azdan üç yüz kuruşluk taam tahmin ettim. . Unutmamalıdır ki o zamanın 100 kuruşunun alım kıymeti, zamanımızın 100 lirasıdır, yani efendinin o gün dört sofrası var ise, ki bun dan fazladır, bir övün yemek masrafı 1200 liradır. Sözü yine Şanizadeye bırakalım:

- Madde temel tutmadı, herkes bildiğinden kalmadı. ÇARŞI HAMAMLARINDA GAYRİMÜSLİMLER Tanzimata kadar memleketimizde tatbik edilmiş eski yasaklardan garip, garip olduğu kadar da hazin ve tuhaflarından biri de, çarşı hamamlarına

giden gayrimüslümlerin nalın giymekten menedilmiş olmalarıdır. Her nedense, hamama giren gayrimüslimlerin Müslümanlardan n.yırd edilmesi düşünülmüş, gayrimüslimlerin nalınsız dolaşmaları münasip görülmüş fakat, Müslümanların da ayaklarından nalını bırakabileceklerine göre, bu da kafi görülmemiş, bu hamam yasağına bir garip madde daha ilave edilmiş, gayrimüslimlere verilecek pqte mallara, alameti farika olarak birer demir halka takılmıştır. Aşağıdaki satırlar Sultan İbrahimin ilk saltanat yıllarında, 1640 Hicrî 1050 senesinde tanzim ed il mi ş bir narh defterinden alınmıştır ki zamanımızdan üç buçuk asır evvelki1 büyük şehir hayatında, bir çarşı hamamında, hamamcı ve hamam müstahdemlerinin riayet etmeleri gereken nizamı göstermesi, yukarıda kaydettiğîmiz yasakları belirtmesi, hulâsa cemiyet ilmi ve tarih bakımından çok kıymetlidir: Hamama gusl için girenden bir akçe alma, kise sürünüp tıraş olandan iki akçe alına. Hamamcıya mürüvveten ziyade viren reddolunmaz. Müşteri mü rüvveten dellâk ve nâtıra akçe verdikte hamamcı ücretini yine verir.

Müşteri, bilhassa fukara ve diyâr garipleri misafirler mürüvveten akçe vermedikçe dellâk ve natır akçe talep etmiyeler, Dellâk . müşteriyi tıraş ettikde boynuna peşte mal tuta ki teri üzerine akmaya, Müşteriye riayet olunup pak ve kuru peştemal ve silecek verile, Dellâk ve natır ibrişim peştemal istimal ederler, Müşteri murad edindiği dellâki istihdam eyliye, Dellâk ve nâtır, müşteri çıktıkda bahşiş için müşteriyi göz hapsine almıyalar, Kefere peştimal ve silecek kurutulan kafes yanında soyunup kefereye nalın verilmeye, peştemaHara halka alâmet konula, Kefere için halvetden taşra mahsus kurna olup Müslümanlara zahmet vermiyeler ve halvete girmi yeler, Keferenin avreti dahi erleri gibi Müslüman avretlerinden seçilip en aşağı yerde soyunup kurnaları dahi ayrı ola .. Onsekizinci asır başlarında üçüncü Ahmed zamanında Sadrazamlığa kadar yLikselmiş ve garabetleri,

tafrafürüşlüğü ile tanınmış vezirlerden Kalay lıkoz Ahmed Paşa, Gayrimüslimler hakkındaki bu hamam yasağına pek gülünç bir ilâvede bulunmuştu, şöyle ki, gayrimüslimlerin peştemallarına takı96 TARİHÎMİZDE GARîP VAKALAR lan demir halkaları kâfi bir alâmeti farika görmemiş, halka yerine, gayrimüslimlere verilecek peşte mallara birer küçük çıngırak bağlatmıştı.ARNAVUT TELLAKLAR 1730 Hicrî 1143 ihtilâline kadar İstanbul hamamlarında tellak taifesi büyük ekseriyetle Arnavutlu. Bu ihtilâlde askerden evvel silâha sarılmış alan büyük şehrin baldırı çıplak ve ayak takımının oaşına geçkn Arnavud Patrona Halil Beyazıt, hamamında çıkmıştı. Kendisinin bir tellâk veya nâtır olduğu hakkında şüpheye düşen müellifler vardır, bunlar, lakabı bir Patrona gemisindeki hizmetinden gelen Halilin sadece, ihtilâlin arifesinde hükümetin dikkatini celbelmemek üzere ayaktaşlariyle beraber .

-imamda toplandıklarım ve geceyi orada geçirdiklerini söylerler. Ne gibi bir hissin tesiriyle olduğu bi Inmez, Ürgübün Muşkara köyünden çıkarak Türk irfan ve sanatına büyük hizmetler yapmış olan şe hid Darnad İbrahim Paşayı sefahatle itham eden nazı tarihçiler de Patrona Halilin şahsında bir millî kahraman görmeğe çalışırlar. Halil süfli mesleklerden olan tellâklıktan çıkarak kanlı bir ihtilâlin her ü merci içinde kısa bir müddet büyük şehrin mukadderatına hâkim olmuş bir zorbadır ki aşağıdaki lîsika bunun aydın bir şahididir: Divanı Hümâyundan İstanbul kadılığına yazılan bu hüküm ihtilâlden dört sene sonraki tarihi taşımakta olup, kanlı vak anın acı hâtıraları unutulduktan sonra verilmiş bir kararın tatbikatına geçilmesidir.

- Badelyevm hamamlarda tellâk ve nâtır alınmak iktiza ettikte Arnavut taifesinden kebir ve sa gir ferdi vahidi uğratrnayıp Anadolu yakasından gelme Türk uşaklarından ve nefsi

İstanbuldan zimmî cinsinden intihap olunup yarar kefilleri alındıktan sonra isim ve cisimleriyle yeni şeklü şem a i li n tarifiyle deftere kayıt ve kadimden hamamlarında mevcut bulunup hini tahrirde isimleri deftere kaydolunan Arnavud taifesinden vefat edenlerin yerine ve bir tarik ile hamamlardan çıkıp vilâyetine gidenler, sonra gelip tellak olmak murad eyledikte asla alınmayıp yerlerine ecnası saireden tellâk alınmak hamamcıların cümlesine muhkem tenbih ve te kıd olundukta... 1147 .

Bu defterin bir nüshası Bevazıtta înkılâb Kütüphanesinde merhum M. Cevdet in kitapları arasında bulunup baş tarafına yukarıdaki hükmün de bir sureti konmuştur. Ve hamam hamam bütün müstahdemin

- isim ve resimleriyle kaydolunarak Arnavud olanların altına kırmızı mürekkeple

- Arna vuttur diye şerh verilmiştir. Bazı hamam müstahdemlerinin isimleri altında

- bostancı, topçu, kal yon cu, hammal, cebeci, tulumbacı gibi diğer meslek ünvanları da kaydolunmuştur ki Halilin Patrona gemisi tayfalığının tellâklığına mâni olamıyacağı anlaşılır. Bu tarihten itibaren mevcutlar ölüm veya herhangi bir sebeple tellaklıktan ayrıldıktan sonra 1918 yılına ka da r İstanbul hamamlarına Arnavud milletinden tellâk sokulmamıştır.

TELLÂK KILIĞI Hamam tellâkları siyah peştemal sarımrlardı; müşterilere verilen beyaz ve kırmızı çubuklu peşte malları tellaklar asla kullanamazlar ve müşterilere de siyah peştemal verilmezlerdi; siyah peştemal hamamda tellâklık alâmeti farikası gibiydi. Onseki zinci asırda iki tellâk ın işledikleri bir cinayetten dolayı misli görülmemiş idamlan da tarihimizin garip vak alarındandır. Devrin tanınmış zenginlerinden ve şairlerinden

Şeyh Abdurrahman Refia Efendi, Saraçhane başındaki İbrahim Paşa hamamının itibarlı müşterilerındendi; ki bu meşhur ve güzel hamam, Atatürk Bulvarı açılırken lüzumsuz yere yıktırılmıştır. Refia Efendi bir gün bu hamamın tellâklarından birine kızar; hamamcı da Efendinin hatırına riayet ederek tellâk a yol verir. Herif de Şeyh Efendiden intikam almağa karar verir; hamamda ortağı olan genç bir tellâkla beraber Şeyhin dergâhına giderek sözde Efendiden hamamcı nezdinde şafaat diler. Efendi garip bildiği bu adamın gönlünü almak isterken berikiler hemen hançer sıyırıp Refia Efendiyi katlederler, fakat çok geçmeden yakalanırlar ve ayakdaşlarına ibret olmak üzere her ikisi de çıplak, bellerinde siyah tellâk peştemallariyle İbrahim Paşa hamamının kapısı önünde asılarak idam olunurlar.

BİR MUHTEŞEM SÜNNET DÜĞÜNÜ .1719 Hicrî 1132 yılında Lâle devrinin Padişahı Üçüncü Ahmed, Süleyman, Mehmed, Mustafa ve Beyazıd isimlerindeki dört Şehzadesi ile İstanbul dan 5000 fakir çocuğu sünnet ettirmiştir. Türlü garabetler ve cidden dikkate değer sahnelerle dolu bu muhteşem düğün Okmeydanında olm u ş tur ve on beş gün on beş gece sürmüştür. Devrin Sadrıâzamı da Nevşehirli Damad İbrahim Paşadır; düğünün azamet ve ihtişamında büyük hissesi, himmeti olmuştur. Şair Seyit Vehbi bu düğün üzerine manzum bir

- Surnamei Hümayun kaleme almıştır ki biz buraya bu eserden bazı notlar alıyoruz; düğün hazırlıkları arasında şunları görüyoruz: Evvela Beyazıtta, Eskisaraym Beyazıt camii avlusuna bakan bahçesinde çadırlar kurularak, şehzadelere getirilecek sünnet hediyelerinin teşhir edileceği altın varaklarla tezyin edilmiş Nahil Nakıl lann yapılmasına başlandı. îstanbulun en usta şekercileri, gene Eskisarayda dört şehzade için, rengarenk şekerlerden yapılmış çiçeklerle birer çiçek bahçesi tanzim ettiler.

Ziyafetler için memleketin muhtelif yerlerine adamlar

gönderildi. Tekirdağ, Bursa ve civarı kazalardan 1000 ördek, 2000 hindi, 2000 güvercin, 3000 tavuk, 8000 kaz getirildi. Camcılara 10.000 şerbet kavanozu ve İzmite, halka verilecek ziyafetlerde kullanılmak üzere 10.000 ağaç sini sipariş edildi. Davetlilere şeker vermek için 100 tane büyük mevlût tablası yaptırıldı.

Okmeydanının etrafında mahyalar kurmak için 15 bin kandil ve 10.000 kandil kutusu hazırlandı. Memleketin her tarafındaki oyuncu kolları İstan buta çağınldı. Devlet ricaline ve ekâbire düğünde çengi kolları bulundurmaları emrolundu.

Devrin güzide bir bestekân ve h anende s i olan saray hanendeleri başı Burnaz Hasan çelebinin emrinde devrin tanınmış sazende hanendelerinden mürekkep seksen kişilik bir saz heyeti teşkil olundu.

Nedim, Seyyid Vehbi, Taip ve Raşit gibi büyük şairler, bu sünnet düğünü için şarkılar, gazeller yazdılar, bunlar bestelendi. Bu muhteşem saz heyeti, her gün sarayda Yalıköşkünde toplanarak düğünde, çalmacak parçaları meşke başladı.

Şehzadelerle beraber sünnet edilecek 5000 fakir çocuğun ve düğünde hizmet edecek olanların esvapları diktirildi. Düğün meydanında halkın intizam ve inzibatını temin etmek için ayrılan askeri kıtaattan başka, düğünlerde adet olduğu veçhile 120 nefer tu lumcu ayrılmıştı. Bu tulumcular yağlı güreşe çıkan pehlivanlar gibi çırılçıplak soyunurlar, ayaklarına sadece bir meşin don, başlarına da meşin bir külah giyerler, vücutlarım yağlarlar, sonra ellerine içleri su dolu tulumlar alırlardı. Seyirciler için tayin edilen hududu tecavüz edenlere, türlü maskaralıklarla hücum ederek ve onlarla şakalaşıp alay ederek üzerlerine su dökerlerdi.

Düğün için en mühim hazırlıklardan biri de saray mutfaklarında yapılıyordu. Saray mutfaklarındaki kap kacak, Okmeydanında toplanacak balk ı doyurmak için pişirilmesi lâzım

gelen yemeğe kifayet etmiyecekti. Devlet erkânının saraylarında, konaklarında ne kadar bakır takımı, ve mutfak levazımı varsa, emaneten saraya alındı. Bundan başka Bakırcılardaki dükkânlarda tencere, sini, sahan ve kazan gibi ne kadar bakır takımı varsa, keza düğünden sonra sahiplerine iade edilmek üzere saraya kaldırıldı.

Düğünün sonunda, tertip edilecek sünnet alayında, Eskisarayda hazırlanan nakılların alay ile Yeni saraya getirileceği sırada büyük zorluklar çıkacağı görüldü. Üzerleri hediyelerle donatılmış olan kırktan fazla büyük nahilin evlerin sokak üzerine çıkmış olan şahniş ve cumbaları, kahvelerin ve dükkân ıarın geniş saçakları ile bir kat daha darlaşan yollardan geçirilmesi imkânsızdı. Bu zorluğu gidermek için mimarlar ve kâtipler tâyin ed il di. Mimarlar, alayın kolaylıkla geçebileceği yolları tesbit ettiler; bu yollar üzerinde nakillere engel olabilecek evlerin ve dükkânıarın saçak ve şahnişlerini yıktırttı lar, kâtipler de, yıkılan yerlerin alaydan sonra tamirine ne kadar para sarfolunacağını hesaplıyarak sahiplerine verdiler.

Adet ve an aneye göre, sünnet düğününün ilk günü, ziyafetten sonra başta Sadrâzam olmak üzere devlet ricali ve erkânı, Üçüncü Ahmed ile şehzadelerine düğün hediyelerini sundular İbrahim Paşa, Padişaha: Sıvama elmas kaplı bir kuşak, elmas ve yakutla murassa bir çaprast, bir mücevherli çini kâse, bir mücevherli billûr sürahi, Hind işi aynalı musanna bir cevahir çekmecesi, mineli ve on üç gözlü bir piştahta, üç yüz miskal kadar bir şişe ıtnşahî, iki yüz miskalden fazla amber, bir altın çekmece1 saati, yeşil çuhaya kaplı bir tilki kürk, iki tahta samur postu, bir tahta vaşak, iki tahta kakum. elvan çuhalara kap!ı kürkler, her biri beşer donluk ikişer bohça îran ve İstanbul dibası, her biri beşer donluk ikişer bohça ağır telli ve sade nevzuhur hat tâî, on donluk taraklı atlas, sarma ve bağa kundaklı, kaplama çifte bilezikli dört âdet Hacı Mustafa, Molla Mehmet ve Niğbolulu Ahmet işi şişhane

tüfek ve daha bir nice nefis eşya verdi. Büyük şehzadeye de; Murassa cildi İmam Hafız Mehmet hattile bir Kur an, Şeyh hattile nefîs bir risale, gayet güzel bir Kitabı Hidaye, içinde Bihzad tarzında minyatürleri bulunan ve müzehheb bir

- Yusuf ve Züleyha , siyah abanoz üzerine elmas ve yakutla murassa bir hançer ve daha bazı hediyeler takdim etti. İbrahim Paşa diğer üç şehzadeye de buna benzer hediyeler verdiği gibi diğer vezirler ve devlet erkânı da padişaha ve oğullarına kıymetli ve nadide hediyelei verdiler.

Sünnet düğünün ikinci günü şayanı dikkat eğlence sahnelerinden biri şu olmuştu: Kaptanı Derya Süleyman Paşanın emri ile Tersane kethüdası Abdullah Efendinin nezareti altında otuz metre kadar boyunda, on üç çifte, üç fenerli amiral gemisi modelinde bir gemi, karadan yürütülerek Okmeyda nma getirildi ve vezir çadırlarının yanında demirle di. Sonra, bir geminin nasıl demir alıp kalktığı, Ok meydanına toplanmış olan binlerce halkın önünde, en ufak noktalarına varıncaya kadar, tıpkı deniz üzerindeymiş, gibi, taklit edilerek gösterildi. Fakat, bu geminin asıl hususiyeti, fevkalâde sanatkârane inşa edilmiş olması, kızaklar üzerinde çekilmiyerek, içine giren adamlar tarafından kendi kendine yürütülmc siydi. Geminin tayfalarını teşkil eden Tersaneli de likanlılar, levendâne tavırlan, al destanları ve kırmızı Cezayir fesleri ile halkın pek hoşuna gitmişler, fevkalâde alkışlanmışlardı.

Bunun arkasında topçular, marifetlerini gösterdiler: Tekerlekler üzerinde çekilen, varoşları, hendekleri tabyalan ve şaranpolları ile bir

- Kalei dev var yapmışlardı. Burçları ve sûrlan kırmızı bayraklarla süslenmişti. Bu kalenin muhafızları ile Tersane levendleri Okmeydanında bir muharebe taklidi yaptılar. Tersaneliler, sonunda kalenin zaptından vazgeçip çekilmekle bu

sahne de kapamış oldu.

Bu muhteşem sünnet düğününün üçüncü gününün gecesi, Haliçte, Tersane kasrı önünde, kandillerle donatılmış sallar ile, içleri saz takımları, çengiler, ve rakkaslarla dolu, muhteşem bir deniz şenliği tertip edildi. Bilhassa topçu ocağının salı büyük bir takdir kazandı. Yalnız bu saldan 700 fişcnk atıldı.

Üzerinde kol kol çengiler oynıyan topçu ocağı salının ortasına kandillerden üç katlı bir fıskiye yapılmıştı. Suları, rengârenk ışıklar içinde savruluyordu.

Bu malın yanıbaşında

- Tersane ocağı mn salı da başka bir güzellikteydi. Bu sal, su üzerinde yüzen bir kasır şeklindeydi. İçinde, saz takımları çalarken, her biri bir gazali, bir ceylânı andıran rakkaslar, insanı hayran bırakarak raksediyorlardı. Bu muazzam salın bir ucunda bir atlıkarınca kurulmuş, içine

- dört adet mehparengânı çârebru . oturmuştu. Bir tarafında bir döner dolap yapılmıştı. Her gözüne

- Bir afitabı Yusüf lika yerleşmişti.

Deniz eğlencelerinden şayanı dikkat diğer bir sahne de düğünün son günlerinde görünmüştü Padişah Aynalı Kavak kasrında idi, hemen bütün İstanbul halkı kayıklarla Halice dökülmüştü.

Seyirci kayıkları o kadar çoktu ki, denizin yüzü kayıkla örtülmüştü. Kürekleri kımıldatmanın bile imkanı yoktu. Gemilerin üstü ise mahşer gibi doluydu. O gün, deniz eğlenceleri arasında sabık Mimarbaşı İbrahim Efen din in timsahı binlerce insanı hayretten hayrete düşürdü. İbrahim Efendi tarafından yapılan bu timsah sureti, üç çifte bir piyade büyüklüğünde idi. Üst çenesini açıp kapıyarak deniz yüzün de yarım saat kadar dol aş

mı ş, sonra denize dalmıştı. Zevk ile seyredilen bu t ims ah çok takdir edilmişti. Fakat bir saat sonra battığı yerden tekrar deniz yüzüne çıkınca, takdirler bir heyecan ve hayrete kaybolmuştu. Timsah bu sefer ağzını açıp durmuştu. Açılan ağzından rengârenk esvaplarla beş tane rakkas fırlamış, timsahın sırtına binerek raksetmeğe ba ş l amış 11.

İbrahim Efendinin bu timsahına, onsekizinci asır başında tecrübe edilmiş ilk denizaltı gemisi olarak bakmak mümkündür.

Düğünün sekizinci gününden itibaren de büyük bir esnaf alayı başlamış ve günlerce süren bu alayda, her sınıf esnaf, çalgı takımları ve köçeklerlc türlü eğlenceler tertip ederek alay gösterdikten sonra Şehzade hediyelerini takdim etmişlerdi. Verilen hediyeler şunlardı: Çadırcılar: Dışı yeşil ve al atlastan, içi İstanbul dibasından yapılmış, içinde dört adet nakışlı süt unu bulunan altın temelli bir çadır.

Kavaflar: İnci ve zümrüt işlemeli murassa çizmeler; inci işlemeli ve sırmalı 300 dirhem yaldızlı gümüş tepsi; kavaf yamakları: 340 dirhem gümüş tepsi; bakkallar: Bir okka ağırlığında iki gümüş şamdan, iki okka ağırlığında kıymetli bir gümüş sini, kıymetli kumaşlar., çiçekler; kauçuklar, kıymetli kumaşlar; yorgancılar: 500 dirhem gümüş leğen ibrik, 215 dirhem gümüş tepsi, 150 dirhem kapaklı bir gümüş tas, a tl a s ve bürümcük üzerine işlemeli dört tane kıymetli yorgan; bedesten esnafı: 4 top ağıı atma telli bürümcük, 182 dirhem üç gümüş sürahi, 405 dirhem gümüş tepsi; Esirciler: Bir oğlan ve bir kız esir; Hallaçlar: Sırmalı nefis bir yastık hediye ettiler.

Tüccarlar: kıymetli kumaşlar; kuyumcular, elmas yakut ve inci ile yapılmış bir yelpaze, elmas ve yakutlu bir çalar saat, 2300 dirhem gümüş tepsi, 1000 dirhem gümüş şamdan, 1000 dirhem gümüş leğen, bir okka ağırlığında iki gümüş kâse, 500 dirhem iki gümüş maşraba, 2 okka bir gümüş ibrik, bir okka ağırlığında bir

buhurdan ile bir güllâbdan.

Kazzazlar: bir tane mücevher inci t akımı çapraz, bir mücevher kuşak, bir mücevher sırmalı hazine kolanı, 5 tane s om hazine dizgini ve sair hediyeler; bezzazlar: İşlemeli bir bohça, altın işlemeli kadife ve altın işlemeli şal, iki top telli kumaş; dört destan hünkârı; üç top bez, üç çekme boyama, iki top mirzaî bez; klabdan atlas bohça; ahçı1ar: 700 dirhem gümüş ibrik leğen, 150 dirhem gümüş bir maşraba, bir ibrik. Yemen Kahvesi; terziler: 300 dirhem bir gümüş m at ra, 400 di rh em gümüş şamdan ve makas, 150 dirhem gümüş kahve ib riği, 280 dirhem gümüş gülâbdan, 210 dirhem gümüş buhurdan; Çak şırcılar: 132 dirhem gümüş gülâbdan, 210 dirhem gümüş şamdan, 4 çift gümüş nalça, altın çiviler; kazancılar: 7 okka ağırlığında üç gümüş sini, üç gümüş maşraba, gümüş gülâbdan ve buhurdan Bezirganlar: 10 top nefis Venedik dibası, 10 top Floransa atlası, en nefis Hind kumaşları, kıymetli çiçekli .şallar, 1000 dirhem gümüş hoşaf tası, 1000 dirhem gümüş ibrik leğen, eski maden beş kase bir sofralık on tabak, ve sair birçok kıymetli kumaşlar ve şallar vermişlerdi.

Okçular ve yaycılar: İçi dışı nakışlı usta İbra himin işi iki adet kıymetli yay, gayet nefis oklar.

Balmumcular: Her biri üç okka ağırlığında sekiz adet siyah ve her biri beş okka ağırlığında dört adet beyaz kâfurulu balmumu.

Kâğıtçılar: Kapağı mücevherli bir gümüş divil ve yazı takımı, bir gümüş makas, iki deste Semer kand kâğıdı; Mısırçarşısı esnafı: Yelkenleri açık, bayrakları atlastan, tayfaları içinde olan mal yüklü bir kalyonu Okmeydanma çıkardılar. Tayfalar dışarı çıkarılıp kalyon Üçüncü Ahmedin otağı önüne alındı. Şehzadeler gemiyi yakından seyrettiler. Hedi yelerine gelince: İki gümüş maşraba, iki gümüş tepsi, bir okka ödağacı; iki tabak buhur, dört tabak karanfil, Hindistancevizi, sakız, tarçın, safran; misk

sabunu, on beş şişe buhur suyu; altı şişe çiçek suyu, yedi kâse tîni mahtûm; üç tabla hurma, altı tabak ağız miski, 15 tabak badem şekeri, 4 tabak aki :le, 7 tane Kâbe bardağı.

Kılıççılar: Sultan Gûrî nin kılıçlarından dudu jurnu, balık dişi, kabzalı, kuşağı altın işlemeli gayet kıymetli tarihî bir kılıç.

Bıçakçılar: 4 tane yaldızlı tırnak bıçağı, 4 tane balık dişi kabzalı, altın pervazlı İstanbul demiri, nercan tepeli kalemtraş, 22 adet kıymetli bıçak Kalaycılar: Gümüş buhurdan; gümüş gülabdan.

Bitpazarı esnafına gelince: Bunların düğünlerde hediye vermeleri mutad değildi. İlk defa bu dükünde hediye vermek şerefine nail oldular. Bir çift .ncili çizme ve filâr verdiler.

Kürkçüler: 2 tahta vaşak nâfensi;13 tahta kasım; iki tane samur postu.

Sırmakeşler: Sırmalı bir tahtırevan hediye. etliler. İçi kırmızı çuha döşeliydi. İçinde pamuk ile doldurulmuş sade hatayı ile kaplı nefis bir minder /ardı. Minderin üstünde de İstanbul dibasından bir lilte, dört tane diba ya s tık vardı. Dışı beyaz sırmadan tel kafesi, dört tarafında da cam yerine yirmi iört parça ayna vardı. Her biri 30 ar dirhem elvan armadan 35 tane püskül sallanıyordu. Bu nefis tah :ırevan, örtüleri sırmalı dibadan yapılmış iki müzeyyen ata koşulmuştu.

Nalbantlar: 4 gümüş nalın. 24 gümüş çivi, gü nüş şamdan, gümüş tepsi, gümüş tas.

Sandalcılar: Bir fağfurlu gülabdan ve buhurdan, l gümüş maşraba, gümüş sürahi; gümüş tepsi Seraserciler: Birçok kıymetli kumaşlar.

Semerciler: Bir gümüş semer, gümüş maşraba, 5 küçük gümüş kahve tepsisi.

Muytablar: 700 dirhem bir gümüş eğer kemeri; SOO dirhem bir çift gümüş , özengi.

Arpacılar: Bir gümüş sini; gümüş eğeı kemeri; gümüşten gülabdan ve buhurdan.

Düğüne, şehzadelere getirilen hediyelerin halka teşhir edildiği nakillerle son verilmişti. Nakiller Be yazıttaki eski sarayda donatılmış muhteşem bir sünnet al ayı ile Topkapı sarayına getirilmiş ve bütün İstanbul halkı alayın geçeceği yolun iki kenanna yığılarak hediyeleri seyretmişti. Şehzadeler de o gün Topkapı sarayında sünnet edilmişlerdi. Şehzadelerin sünnet alayının geçeceği yollara. Yeniçeri neferleri selâma durmuşlardı. Hepsi de en parlak merasim elbiselerini giymişlerdi. Alay, Miskçiler, kapısı, Eski odalar, Saraçhanebaşı, Horhor çeşmesi, Aksaray. Laleli; Eski Tophane; Valde hamamı; Divanyolu ve Ayasofya yolunu takip etti.Üçüncü Ahmet, oğullarının sünnet alayım, As lanhane yanında Nakkaşhanedc yapılan bir kasırdan seyretti. . Alayın geçeceği yollarda nahillere mani olacak Şahnişlerin, cumbaların, geniş saçakların yıkılmasına, Tersaneli kıyafetine girmiş olan dalfes tulumbacılar memur edilmişti.

Her nahilin dört bir tarafına dörder kol tayin edilmişti. Her kolda, onar tane dalfes, al mintanlı tuvana Tersane dilâverleri vardı. Şehzadelerin sünnet alayında, nahillerle beraber şeker bahçeleri de geçirilmişti. Şeker bahçelerinin toprağı şekerden, tozu miskten, çakıl taşları badem şekerinden, lâleler, nesrinler, güller, zerrinler, vesair çiçekler de rengârenk şekerlerden yapılmıştı. Şeker bahçelerini de iri yarı Tersaneli delikanlıları taşıyorlardı. Bunlardan sonra da 40 nefer kırmızı mintanlı Tersane neferi geliyordu ki ellerinde birer tabla, tablaların içinde de şekerden yapılmış kuş, fil, deve, çeşit çeşit hayvan tasvirleri vardı.

Bu muhteşem sünnet alayının başında da büyük şehzade

Süleyman gidiyordu. Mücevher takımlı bir ata bindirilmişti. Başında, kıymet biçilmez bir sorguç dalgalanıyordu. Öbür kardeşleri ise, arkadan gelen bir gerdûnenin içinde idiler.

YAVUZLN 1000 ALTINI Yavuz Sultan Selim, babasının zamanında Trabzon valisi iken bir derviş kıyafetine girip İrana gider; kasdi o memleketin ahvalini gözile görmektir. Tebriz şehrinde misafir olduğu handa satranç oynayıp herkesi yenmeğe başlayınca satranç meraklısı Şah İsmaile haber verilir, o da dervişi huzuruna davet eder. Sultan Selim ilk oyunda hatır sayarak yenilir, fakat ikinci oyunda Şaha aman vermeyip mateder. Şah kızar ve elinin tersile dervişin çıplak göğsüne vurarak:

- Bre derbeder Aşık! Hiç Şah olanlar mat edilir mi? E debin yok imiş! der ve Şehzadeye bin altın ihsan eder. Derviş huzurdan çıkıp atma bineceği sırada o bin altını kesesile beraber kimseye göstermeden binek taşının altına saklar. Ertesi gece Tebrizden kaçıp Trabzon yolunu tutar. Aradan yıllllar geçip de Yavuz Selim Padişah olduktan ve Şah İsmaili Çaldıranda mağlup ederek Tebriz şehrine girdikten s on ra Şah sarayına gider ve Sekbanbaşı Bal yem ez Osman Ağaya:

- Osman Ağa!.. Şu kapı eşiğinde Şahın ata bindiği taşın altında kendi elimle konmuş bin altın vardır, helâl maldır, sana hediye ettim! Der. Herkes hayretle bakışır. Osman Ağa taşı kaldırır.. Kesesi çürümüş, bin altın bir kor yığını halinde dururmuş. Balyamez Osman Ağa bu fıkrayı anlatırken hüngür hüngür ağlarmış..

- O zamana kadar bir hikâye sandığımız satranç kıssası meğer haki kat imiş.. dermiş..

- Solakzade tarihinden MEZARlNDA BAŞI KESİLEN ŞEHZADE Yavuz Sultan Selim kardeşi Şehzade Ahmedin vücudünü ortadan kaldırttığı sırada Ahmedin Mu rad ismindeki bir Şehzadesi İrana

kaçmıştı . Dört yıl kadar İranda kalan Şehzade Muradın orada katledildiği ve katilin de bulunamadığı haberi gelmişti. Bir ara bu haberin doğru olmadığı, Şehzade Muradın gizlice Ana d ol uya girerek Amasyaya gel di ğ i ve e t ra fın a bir takım adamlar toplıyarak Anadoluda bir ihtilal çıkarmağa hazırlandığı söylendi. Yavuz Selim derhal gizli tahkikata girişti ve bu rivayetin ucu Amasya şehrinde bir nalbanda dayandı. Nalbant derhal tevkif edilerek İstanbula gönderildi, inkâr etmedi ve şöylece anlattı:

- Bir gün dükkânımda işimle meşgul idim. Bir derviş geldi, karşımda boynunu büküp içini çekti ve ah etti, muttasıl yüzüme bakardı ve bir şey söylemek ister görünürdü, birkaç gün bu m a n zara devam etti, acıdım:

- Ey âşık!.. Yoksa bir sevgili yârenden mi ayrı düştün? .. diye sordum. Hemen gözlerinden yaş yerine kan boşandı:

- Bir canımdan aziz yârim, munis vefakârım vardı, hastalandı, yatağa düştü, perişan oldum, içimden kan gider, bilmem ki o yârimin yüz parça olmuş yarasına ne çare edeyim, senin garip d o s tu merd bii insan olduğunu söylediler, sende mürüvvet umarak geldim, senin Sultan Ahmed merhuma muhabbetin varmış, elbet onun garip d üşmüş Şehzadesine de acırsın, yâr ı vefakârım dediğim Şehzade Muraddır ki Acem diyarından çıktı gel d i, ne çare ki gayet hastadır. dedi. Ben de gittim o civanı gördüm. Bitâp yatardı, hâtırım sordum ve göynünün dilediği yemekleri yaptırıp o derviş ile gönderdim. Şehzade ayağa kalktı. Memleketimiz zenginlerinden sabuncu İbrahim de çok yardımda bulundu. Benim bildiğim bundan ibarettir. Nalban d ın haber verdiği sabuncu İbrah i m de getirildi. O da inkâr etmedi:

- Yol levazımını tedarik ettim, bir kaç adamı ile İstanbul tarafına gitti. dedi. Nihayet derviş de bulundu, Şeh za d e Muradın yanı n d aki diğer ad a m lar da bulundu. Onlar da:

- Beş on gün evvel Üsküdarda vefat etti, filân yere defnettik dediler. Yavuz Sultan Selim emir verdi, adamlar gönderdi, gösterilen mezarı açtılar ve genç ölünün başını cesedinden ayırarak bir altın tabak içinde huzura getirdiler. Yavuz bu kesik başı elile muayene etti, Şehzade Mu ra dın başında içine ceviz sığabilecek bir çukur vardı, bu nişanı buldu; ve Şehzade Muradın öldüğüne kat i kanaat getirdi. Mevkufların hepsi, Yavuz gibi bir Padişahın kendilerini sağ bırakmıyacağını zannediyorlardı, hayatlarından ümitlerini kesmişlerdi. Fakat Padişah ortada bilfiil bir isyan hareketi olmadığına göre, sadece garip bir Şehzadeye merhamet etmiş olan bu a dam ların cümlesini affetti.

- Solakzade tarihinden DAĞ BAŞINDAKİ GARÎP MEZARLAR Onsekizinci asır şâirlerinden Dolmabahçeli Ah men Efendi zarafeti, nüktedanlığı ile tanınmış bir zattı. Esmerliğinden ötürü şiirlerinde

- Siyahi mahlasını kullanırdı. Güzel yazı yazar, musikiden anlar, marifetli adamdı, kibar ve rical konaklarındaki yaran toplantılarında aranılır, beklenir sohbete iştiraki meclislere bir parlaklık verirdi. O asrın tanınmış ricalinden Kaptan ı Derya Küçük Kılıç Ali Paşa, siyahi Ahmed Efendinin velinimeti yerinde hâmisi idi. Paşa Trabzon valisi olunca, Siyahi Ahmet Efendiyi de beraber götürdü. Boğazdan çıktıktan az sonra bindikleri küçük gemi müthiş bir fırtınaya tutuldu, güçlükle Ağva sahillerine sığındılar. Kırda çadır kurup denizin yatışmasını beklerlerken Siyahi ile arkadaşları etrafta bir gezintiye çıkmışlardı. Dağ başında, ıssız bir köşede birkaç mezar gördüler; şair güldü, mezarlara hitaben:

- Hey biçareler! .. Şile kasabası buraya yakındır .. Ne vardı burada ölecek... Biraz dişinizi sıkıp bir şenlikli yerde gömülseydiniz ya!.. dedi. Fakat, çadırına döner dönmez müthiş bir titreme ile yatağa düştü ve o gece öldü. Arkadaşları, Siyahı

Ahmet Efendiyi götürüp o dağ başındaki kabirlerin yanına gömdüler...

İKİ YUSUFUN HİKÂYESİ Onsekizinci a s ır ortalarında Osmanlı sarayında Valide Sultan olarak kırk yıla yakın saltanat sürmüş ve göz kamaştıran bir lüks içinde yaşamış olan Dördüncü Mehmed in anası Turhan Sultan, Ukraynalı bir köylü kızı idi. Dokuz on yaşlarında tatarlar tarafından kaçırılmış ve Osmanlı sarayına Süleyman Paşa isminde bir vezir tarafından takdim edilmişti. Turhan Sul ta n gayet narin yapılı, zarif ve harikulade zeki bir kadındı. Esirciler eline düştüğü zaman köyünde bir yaşında bir erkek kardeş bırakmıştı. Bu güzel çocuk da sekiz dokuz yaşında iken Tatarlar tarafından çalındı ve İstanbulda bir mana va satıldı. Yusuf adı verilen ve Müslüman olan bu çocuğu, sahibi olan manav bir baba sevgisiyle bağrına basmıştı ve Yusuf büyük şehirde

- Manav güzeli lakabı ile bir şöhret bulmuştu. Bir gün bu dükkanın önünden geçen Valide Sultan manav güzelini uzaktan görür görmez kardeşi olduğunu tanıdı ve maiyetindekilere emir vererek çocuğu âdeta zorla saraya kaldırttı. Bu çocuğu kundakta iken bir kurt F. 8 ısınmıştı ve müthiş hayvanın diş yerleri manav güzelinin sağ kalçasında hâlâ bir nişan olarak duruyordu. Valide Sultan kardeşini bulunca sevincinden bir çılgına dönmüştü. Ona bir baba şefkati gösteren manavı ihya etti. Yusufa da devrin kıymetli hocaları elinde ciddi bir tahsil yaptırttı, fakat devlet işlerine karıştırtmadı, kendisine kâhya tayin etti. Ma . nav Güzeli, ölünceye kadar İstanbulda bir zengin ve kibar hayatı sürdü.

Onyedind asır başlarında Dalmaçiyada Nadin kasabasında Sancak beyinin ahırında uşak olarak çalışan on üç yaşında bir çocuk vardı. Herkes tarafından horlanan bu kimsesiz çocuğa bir gün bir dul kadın acımış ve çıplak ayaklarına, kocasından kalmış kocaman bir çift partal kundura giydirmişti. Na di n den bir vazife

ile bir Kapıcıbaşı geçti, Sancak beyinin konağında misafir oldu ve küçük ahır uşağının zekâ ile parlıyan gözleri ve kir tabakaları altında kaybolmuş güzelliği nazarı dikkatini çekti, çocuğu yıkatıp temizlettikten sonra alıp İstanbula getirdi. Saraya verdi. Enderunu Hümâyun çocukları arasına katılan çocuğa, güzelliğinden ötürü Yusuf adı konuldu. Nadinli Yusuf kısa bir zamanda yükseldi. Kaptan Paşa oldu. Bir gün Nadine Kaptan Paşanın bir a d amı geldi ve Sancak Beyine mühürlü bir meşin torba verdi, bir mektupta da şunlar yazılıydı:

- Falan yerde oturan Marya isminde bir dul : kadın vardır; bu torba, eğer sağ ise, Sancak Beyının ve Nadin kadısının huzurunda o dul kadına verilecektir ve bir senet tanzim edilip bana gönderilecektir. Kadın sağ idi, çok fakir düşmüş bulunuyordu. Kadının ve sancak beyinin huzurunda Kaptan Paşanın torbası kendisine teslim edildi. Torbanın içinde bir çift kocaman. partal kundura vardı ve içleri altın ile doldurulmuştu. Yusuf Paşa kısa bir de mektup yazmıştı:

- Anacığım, diyordu, bir kış günü donmuş çıplak ayaklarına bu kunduraları giydirdiğin kimsesiz çocuk, ölünceye kadar seni unut mıyacaktır. TABANI YARIK ÂYAN VE RİCAL Devlet idaresinde ilk bütçe onyedinci asır ortalarında Osmanlı İmparatorluğunda yapılmıştır. Bugünkü manada bir devlet bütçesi değildi; devlet idaresinde bütçe yapmak zamretini gösteren basit bir gelir gider defteri idi; fakat ortaya hayati bir fikir atması bakımından büyük işti.

- Devlet bütçesinin bab a s ı diyebileceğimiz bu defter, Dördüncü Meh med in Sadrâzamı Tarhoncu Ahmet Paşa tarafından tanzim ettirilmişti. Gayet namuslu, tok sözlü, mert ve cahil bir adam olan Tarhoncu Paşa, devlet masrafının gelirden fazla olduğunu görmüş, bir muvazene kurmak için birçok masrafları, tahsisatı kesmiş ve bu arada bilhassa boş yere

hâzineden, para alan saray bendegâmna ağır bir darbe vurmuştu. Pek tabiî çok düşman kazanmış, bunların entrikaları ile de hiç bir günahı, taksiri yok iken cellâda verilmişti. Tarih kaynaklarımız, Tarhoncu Paşadan bahsederlerken, tuhaf, garip, tuhaflığı ve garipliği kadar hazin bir vak a kaydederler; Ahmet Paşa Sadrâzam olunca, sarayda ve dışarıda nüfuz sahibi bazı ricale karşı kendisinin hiç bir nüfuza boyun eğmi yeceğini göstermek istemiş,

- Halk kılıçtan korkar! diyerek, bir gece zindanlarda ve kürekte bulunan kırk elli kadar fakir mahkûmu çıkartmış, sırtlarına kenarları işlemeli gömlek ve uçkurları sırmalı donlar giydirerek boyunlarını vurdurtmuş, gûya idam edilmiş âyan ve ricalden kimseler imiş gibi, cesetlerini İstanbulun kalabalık semtlerine bıraktırmıştı. Fakat şehirli, bu biçarelerin kaba cüsselerine, ellerine ve ayaklarının nasırlarına, tabanlarının yarıklarına b a kara k:

- Tarhoncu Paşanın zindandan çıkmış tabanı yarık kibar ve ayanı!..

- diye Sadrâzam ile alaya başlamıştı.

BÜYÜK BİR MACERAPEREST Birinci Ahmet zamanında Anadoluda büyük bir Celâli isyanının ileri gelen simalarından Canbolat oğlu Ali Beyin Mehmet isminde gayet sevgili bir Abaza kölesi vardı. Bir an yanından ayırmadığı bu çocuğu kendisine hazinedar yapmıştı. Sadrazam Kuyucu Murat Paşa, oruç odasında Canbolat oğlu ile yaptığı çok kanlı bir muharebede Celâlîleri bozguna uğratmış... Koca ova, yaralı ve ölülerle kaplanmıştı. .. Paşa, gömmekle başa çıkılamıyacağı için birçok kuyu kazdırmış ve bunları, ölü ve diri ayırt ettirmeden kuyulara doldurtmuştu.

Takip kuvvetlerinin getirdiği esirlerin de, sorguya çekilmeden kuyuların ağzımda diz çökertilip boyunları

vuruluyordu. Canbolat oğlunun hazinedarı Abaza Mehmet de yakalanmış idi, henüz 15 16 yaşlarında ve melekler kadar güzel bir gençti; boynu vurulmak üzere çökertilmiş iken Mehmed i Yeniçeri Ağası Halil Ağa gördü, acıdı, şefaat etti, ölümden kurtararak yanına aldı, evlâdı manevî edindi. Abaza Mehmet Halil Ağanın himayesinde devlet hizmetine girdi. Babalığı Sadrazam olunca o da vali ve

- Abaza Mehmet Paşa . oldu. Fakat Oruç Ovasındaki müthiş hâtıra, Murat Paşanın kuyusu gözünün önünden hiç bir zaman, silinmedi ve o gün kendisini öldürmek için çökertmiş yeniçerilere karşı içinde sönmez bir kin besledi. Erzurum valisi iken İstanbul da Padişah Genç Osman, yeniçerilerin çıkardığı bir ihtilâlde tahttan indirilmiş ve Yedikule zindanında boğulmuştu. Abaza Mehmet Paşa bunu fırsat bildi, Sultan Osmanın kan dâvasını güderek isyan etti ve işe Erzurumdan başlıyarak ne kadar yeniçeri varsa öldürttü. Sonra Sivası ele geçirdi ve orada da bir yeniçeri katliâmı yaptı. Erzurumdan Kayseriye kadar Anadoluda yeniçeri dolaşamaz olmuştu. Yeniçeriler kısa diz çağşırı giyerlerdi; bundan ötürü dizleri, baldır ve bacaklarına nisbetle yanık olurdu. Yollarda bütün yolcular, Abazanın askerleri tarafından çevrilir, çağşırları çıkarılıp dizleri muayene olunurdu: Kısa diz çağşırı giymek itiyadında olup ta yeniçeri olmıyan nice masûm insanlar d

- Sen yeniçerisin diye idam olunmuştu. Apaza isyanı beş yıldan fazla sürdü. Nihayet Dördüncü Murat zamanında aman diledi, affedildi. İstanbula geldi, bu genç padişaha yakın dost ve nedimi has oldu. Yakışıklı ve güzel adamdı, giyimine, kuşamına fevkalâde itina eden şık bir adamdı. İstanbulda, onun gibi giyinmek moda oldu, Padişah bile

- Abaza kesimi denilen esvaplardan yap t ırdı. Aslında, valiliğinden büyük bir serveti vardı, nedimliğinde de nüfuzundan istifade ederek rüşvet yolile âdeta karun malı

topladı. Fakat Padişahın en sevgili gözdesi Silâhtar Mustafa Paşa ile geçinemedi. Mustafa Paşanın babası Bosnalı Sinan Bazirgân adında bir adamdı ve eskiden Abaza Paşanın gadrine uğramıştı. Mustafa Paşa bunu unutmamıştı. Silâhtarın telkinleriyle Padişahın gözünden düşürüldü. Bir gün, saraya dâvet edildi, gelir gelmez Bostancıbaşı Duca Mustafa Ağa tarafından tevkif edildi ve Çinili köşke hapsedildi. A kşamin alaca karanlığında da idamı için ferman çıktı. Cellât Kara Ali yamağiyle köşke geldi. Kendisine namaza durmuş birisini gösterdiler:

- Abaza Paşa budur!.. dediler, kement attı; boğdu. Ertesi günü, Padişahın emriyle Abaza Mehmet Paşaya büyük bir cenaze alayı tertip edildi; ve feleğin garip cilvesidir. Veznecilerde, vaktiyle henüz bir çocukken kendisini öldürtmek İstiyen Kuyucu Murat Paşanın türbesinde, bu meşhur Sadrâzamın yanma defnedildi.

Aradan yıllar geçti, Dördüncü Murat öldü, Sultan İbrahim Padişah oldu. Silâhtar Mustafa Paşa i dam olundu, Bostancıbaşı Duc ı Mustafa da bir valilik ile İstanbuldan sürüldü.

Hicrî 1036 yılında idi, bir gün Erzumma, İran hududund an bir adam çı kagel di ve

- Ben Abaza Mehmet Paşayım! diye Erzurumdaki Abaza Paşa sarayına geçti kuruldu. Abaza Paşanın Erzurumdaki eski dostları ahbapları ziyaretine koştular. Evet... bu adam, yıllarca evvel İstanbulda idamını işittikleri Abaza Mehmet Paşa idi... Kendilerine eski günlerin hâtıralarından bahsediyor, hattâ onların unuttuğu birçok şeyi o hatırlatıyordu!.. Paşa, macerasını, eski yâranına şöylece nakletmişti:

- Silâhtar Mustafanın ısrarlarına mağlûp; olan Dördüncü Murat bir içki sofrasında Abazayı öldür teceğine söz vermişti; fakat pek az sonra bu kararma nadim olmuştu. Has nedimini tevkif ettirmiş, sarayda Abaza Paşa diye bir idam mahkûmunu

boğ durtmuş idi. Paşayı da gece, saray rıhtımından tebdil kıyafetle bir gemiye bindirmişler, Geliboluya gönderişlerdi. Abaza Paşa oradan bir Cezayir gemisine atlamış, Cezayi re gitmiş, adım s anım değiştirerek korsan ol muştu... Bir zamanlar giyinişi, kıyafeti İstanbul gençleri tarafından taklit edilen zarif adam, yalın ayaklı, çıplak baldırlı, beli çatal bıçaklı bir Mehmet Dayı ve başlı başına bir kadırga sahibi olmuştu. Yedi sene Akdenizde dolaşmış, Septe boğazından Atlas Okyanusuna çıkmış ve bir deniz muharebesinde. DanimarkalIlara esir düşmüştü. DanimarkalIlar da onu Portakal Portekiz kralının gemicilerine satmışlardı. Portekizlier, şark lisanlarına âşina olan bu esirlerinden tercüman olarak istifade etmek istemişler, onu bir Portekiz filosiyle bir Hind seferine yollamışlardı. Fakat Mehmet Dayı nın bindiği gemi Çin sularında müthiş bir fırtınaya tutularak batmış, yalnız bu müslüman gemici, bir kalas parçasının üstünde s ahile düşüp canını kurtarmıştı. Düştüğü sahil halkı müslümandı, onun da müslim ve bir Osmanlı Padişahının nedimi ve Paşası olduğunu öğrenince kendisine hürmet göstermişler, yol harçlığı vermişler, Abaza Mehmet Paşa da bir kervana katılarak Çin Türkeli, Horasan, Belh ve Buhara üzerinden İrana, oradan da Erzumma gelmişti. Abaza Mehmet Paşanın gelişi ve ağzından dinlenen baş döndürücü maceraları bütün Erzurum halkını heyecana düşürmüştü. Veli Süleyman Paşa, keyfiyeti mufassal bir rapor ile îstanbula Sultan İbra hime bildirdi. Zaten vehham ve hasta olan Sultan İ brahim sonsuz bir telâşa düştü... Koca bir padişahın feaniyle idam olunan bir adam, yıllarca son: ra elini kolunu sallıyarak meydana çıkarsa, o padişahın kendisi de bir gün ahiretten dönebilirdi. .. Duca,Mustafa Paşa çağrıldı ve keyfiyet kendisinden soruldu. Eski Bostancıbaşı, b aşın d an korktu,

- Er zuruma gelen adam. bir sahtekârdır, Abaza Paşayı ben fermanla idam ettim. dedi. Padişah Cellât Kara Aliyi de bizzat isticvap etti Müthiş cellâd da:

- ValIahi Padişahım! .. Akşam namazından sonra idi. Ortalık karanlıktı, yüzükoyun yatmış bir adam göklerdiler, budur dediler, boğdum, yüzünü, şemailini görmedim! dedi. .

Erzurum Valisi Süleyman Paşaya bir idam fermanı daha gönderdi. Vali de Abaza Mehmet Paşayı sarayına davet e t mi ş, gelir gelmez de, Valinin iç oğlanları üzerine hançer düşürerek öldürmüşlerdi. Abaza Paşanın gövdesinden ayrılan k e s ik başı İstanbula yollanmıştı; fakat bu kesik talihsiz baş, Erzurum dan İ s t anbula kadar bozulmuş, derisi yüzülmüş tanınmaz bir hale gelmişti. Istanbulda bulunan eski bendelerinin hepsi kat i bir şey söyliyememişlerdi:

- Hem odur, hem değildir! .. demişlerdi.

BAŞÎYLE OYNANAN VEZİR Onaltıncı asır s onları n da Üçüncü Mehmet devrinin büyük nüfuz sahibi vezirlerinden Doğancı Kara Mehmet Paşa aslında bir Ermeni dönmesi idi. Üçüncü Mehmede şehzadeliğinde intisap etmiş, terbiyesi, zarafeti, nüktedanlığı ile bu Padişahın has nedimleri arasına girmişti. Kubbe veziri bugünkü tabiri ile devlet bakanı idi, fakat Padişah ondan o kadar büyük nüfuza sahipti ki herkes kendisini Sad râzamlığa en kuvvetli namzet olarak görüyordu. Sadrâzam Bosnalı İbrahim Paşa ile aralarının açılması kendisini felâkete sürükledi. Gayet kurnaz ve sinsi olan İbrahim Paşa ile aralarının açılması kendisini felâkete sürükledi. Gayet kurnaz ve sinsi olan İbrahim Paşa hasmını mahvetmek için, makamının geniş selâhiyetini kullanamadı, Padişahtan çekindi, el altından askeri teşvik etti, askere ulufe aylık dağıtılacağı bir divan gününde asker para almadı Kara Mehmet Paşanın başını istedi ve ayak diredi; , Padişah . Mehmet Paşayı bize tercih ederse biz de bizi seven bir şehzadeyi ona tercih ederiz dediler. Padişah büyük bir ıztırap içinde Mehmet Paşayı fed.a etti. Paşa divandan kaldırılıp siyaset meydanına götürüldü, başı kesildi. Kesik başı alan yeniçerilerle

sipahiler, saray avlularından At meydanına kadar, top gibi, ayaklariyle vurarak oradan oraya yuvada ya yuvarlaya götürdüler, bir veçhile ellerinden almak kabil olmadı. Nihayet kendi sadık kâhyası kesik kelleyi 400 altına satın aldı ve gövdesinin yanına koyarak defnettirdi.

LOKMA LOKMA DOĞRANAN VEZİR Sultan İbrahim son Sadrâzamı İstanbullu Ahmet Paşa, kalemden yetişmiş, malûmatlı zeki bir devlet adamıydı. Bir sinir hastası olan bu padişahın da itimadım kazanmıştı. Kendisinin yen içeri ocağı ağalariyle iyi geçinmemesi, hattâ o devirde birer mütegallibe kesilmiş olan ocak ağalarına karşı bir suikast hazırlaması; Kösem Sultanın da oğlu Sultan İbrahimden nefreti ve onu tahttan indirmek için Yeniçeri ocağı ağalariyle anlaşması, İstanbulda bir askerî hükümet darbesine sebep olmuş, Sadrâzam idam edilmiş, Padişah da evvelâ tahttan indirilip birkaç gün soma boğdurulmuştu. Ahmet Paşa şişman bir zattı. İdamından sonra cesedi ana doğması soyularak cellâtlar tarafından bir hammal beygirine çaprazvari atılmış ve götürülüp Atmeydam na bırakılmıştı. İhtilâlci yeniçerilerden birkaç hunhar, fırsatı ganimet bilip cahil halkın batıl itikatlarından istifade ederek

- İnsan yağı mafsal ağrı ve sızılarına devadır diye Ahmet Paşanın etlerini lqk ma lokma doğrayarak beşer onar akçeye satmışlardı. Büyük şehirde de, bu kadar korkunç, tüyler ürpertici devayı satın alarak kollarına, bacaklarına sürüp bağlıyabilecek o kadar çok katı yürekli insan çıkmıştı ki, Paşanın iri yapılı vücudü hemen bir iskelet halinde kalmıştı; ölümünden ve naşının bu feci akıbetinden sonra kendisine

- Bin parça Hezar pare lakabı verilmişti.

HASAN PAŞANIN CENNET BAĞI Büyük Sadrâzam Sokullu Mehmet Paşanın oğlu Hasan Paşa, onaltıncı asır sonlarının en namlı ve en zengin vezirlerindendir. Müverrih Peçevil İbrahim

Efendi hal tercümesinden bahsederken:

- Gayet yakışıklı, gösterişli, bir şehbaz ve şehlevend vezirdi. Ama çok mağrurdu, gÖzüne kimseyi kestirmez, akranı şöyle dursun mafevkine bile iltifat etmezdi. Yanında daima bir mahbub gözde hazinedarı bulunurdu, kendi ne giyerse hazinedarı oğlana onun eşini giydirirdi, bindiği atın eşi ata bindirir ve hazinedarı ile atbaşı beraber giderdi. Ekseriya da al a t las entari giyerdi. Beline altı parça murassa paftadan mürekkep bir altın kemer bağlardı ki bu kemerin paftaları üzerinde zümrüdüanka kuşu resimleri vardı. Bağdat valisi iken üstat kuyumculara gümüşten büyük bir bahçe yaptırmıştı; kurülup toplanabilen ve Paşa tarafından

- Cennet Bağı adı verilmiş olan bu gümüş çiçek bahçesi bahar açmış dallardan, nar ve turunç fidanlarından pek güzel, temaşası hay retten hayrete düşüren bir kuyumculuk şaheseri idi. Hasan Paşa, Bağdattan sür atle Anadoluya çağırılmış ve Anadoluda i syan etmiş olan Celâli Del i Haşanın tedibine memur e d ilm işti . Çok c e sur bir asker olan Sokullu zadenin yanında maiyetinden başka kuvvet olmadığından Tokat kalesine kapanmağa mecbur olmuştu. Deli Hasan bir taraftan Tokadı muhasara altına almış, diğer taraftan da Paşanın, arkadan gelen ağırlığını, hazinesini ve meşhur Cennet Bağını eline geçirmişti. Deli Hasan, Paşanın hazinesini eşkiyaya taksim ederken kıymetli kumaşları arşın yerine kılıçla ölçtürmüş, altın ve mücevheri de kalkan ile üleştirmişti. Cennet bağına gel ince kudurmuş, ayakdaşlariyle beraber bir müddet temaşa etmiş ve s onra o sanat eserini de kırdırarak a damlarına dağıtmıştı. Hasan Paşaya gelince, bir sabah, Tokat kalesi burçlarından Deli Hasanın baldırı çıplak ordusunu seyrederken karşı taraftan bir keskin nişancı tarafından atılan kurşunla alnından vurnlup şehit olmuştu.

KÜÇÜK NOTLAR Bu kitapçığın sonuna küçücük notlar ekliyeyim dedim; geçmiş günlerin garabetleri, tuhaf ve garip

tipleri, garip tesadüfleri üzerinde dolaşmak, tiryaki sohbeti gibi hoşça şeydir zannederim.

Onyedinci asırda Osman Dede isminde bir meczup, Aksarayda Yeniçeri kulluğunun önündeki tam elli yıl, ya:z ve kış anadan doğma çıplak oturmuştu. Yerinden yalnız geceleri, zarurî ihtiyaçlarla kıs a bir zaman için ayrılırdı Bir gün, tebdil gezen müstebid hükümdar Dördüncü Murada:

- Murat!.. Murat!.. Dul ananı bana nikahla verir misin? Diye lâf atmış, bu amansız padişahtan anası Kösem Sultanı istemişti. Herkes Osman Dedenin derhal idam olunacağını tahmin etmişti. Fakat Sultan Murat saraya döner dökmez bir kriz geçirdi; bu kendisinin ölümüne sebep olacak olan siroz krizi idi. Nitekim hemen yatağa yattı. Osman Dede bir müddet sonra, mahut kaldırım üstünde eceliyle öldü.

Yine onyedinci asır ortalarında İstanbulda bir

- Elekçi Delisi vardı. Adı bilinmiyen bu deli, her gün üç dört tane eleğin tellerini koparıp bükerek, kâğıthelvası, peynirli pide gibi yerdi.

Yine aynı asır ortalarında îstanbulda Deli Mehmet isminde bir derviş vardı. Geceleri, en sert rüzgârlı havalarda sokağa, fener yerine şamdanla çıkar ve gideceği yere kadar şamdanın mumunu söndürmezdi. Derviş Mehmet kışın kar ve buz üstünde de yalın ayak dolaşırdı.

Tarihimizde kayıtlı en müthiş oburlardan biri, münevver ve inkılâpçı Üçüncü Selimin düşmanlarından

- Aygır İmam lâkabı ile meşhur Derviş Efendi isminde bir softadır. Bu adam, bir sefer iki okka pastırmanın üzerine kırk yumurta kırdırarak birlenger pastırmalı yumurta yemiş; fakat koca lengeri sıyırdıktan sonra dili şişmiş, ve dili ağzına sığmıyarak

ölmüştü.

Hicrî 1028 Milâdî 1618 tarihinde Budin valisi Karakaş Mehmet Paşadan gelen bir mektupta Macarîstanda daire şeklinde siyah bir bulut belirip, bu buluttan kan gibi kırmızı bir yağmur yağdığı ve her biri 3 4 kantar ağırlığında kara taş gülleler düştüğü yazılıydı.

Dördüncü Avcı Sultan Mehmet, Trakyada bir köylü çocuğu görmüştü. On dört yaşındaki bu oğlanın sol bacağı, ayak bileğinden diz kapağına kadar keçi gibi kıllıydı. Padişah çocuğa 100 altın hediye etmişti.

Onaltıncı asrın namlı ok atıcı pehlivanlarından Ahmet Ağa, yetmiş beş yaşında iken bir gün Okçular başına gidip ok ısmarbmıştı. Esnaftan bir delikanlı:

- Pehlivan!.. ihtiyarladın... Kolunda yay çekecek kuvvet kaldı mı ki!? diye rormuş. Ahmet Pehlivan da atını çarşının kapısına sürmüş, kapıdaki zincirlere kollariyle asılmış ve bacaklarını atının karnına sarmış, kollarını kısınca, kendisiyle beraber koca atı da yerden havaya kaldırmış ve gülerek:

- Oğlum!.. Bazularımda azıcık bir şey kılmış gibi!.. demişti.

Lâle devrinin en namlı çiçekçisi, esnaftan Tabak Ata isminde bir adamdı. Tabak Ata, gayet güzel 80 çeşit lâle yetiştirmişti. Sarayların bahçelerine soğanların çoğu ondan alınırdı. Fakir bir adam iken Jâle soğanı satarak İstanbulun sayılı zenginlerinden olmuştu.

Eskiden rakıya arslan sütü derlerdi; herkes içki içemez, ra kıyı, yüreği s ağlam insanlar îçmelidir derlerdi. Onun için e ski büyük gedikli meyhanelerdeki rakı güğümlerinin üzerine pirinçten bir yürek şekli konulurdu.

Onbeşinde asırda Bursa da Molla Rüstem ölürken 14

yaşındaki oğluna yüz yıl ömür düşünmüş ve her gününe 100 florin altın hesap ederek 3.600.000 altın gibi muazzam bir miras bırakmıştı. Bu mirasyedi çocuk, babasından sonra ancak yedi yıl yaşadı ve bütün paralarını yedi. Yalın ayak, perişan, kebapçı çırağı oldu ve sefalet içinde bir hamam külhanında öldü. Bu parayı nasıl harcadığına bir misal zikrederler: Bir gün 100 florine bir tazı satın alır. Bir bağda bir tavşan olduğunu haber verirler, haberciye 100 florin verir, tavşanı ininden çıkaran adama da 100 florin verir, fakat t az ı tavşam tutmaz, Molla Rüstem oğlu da tazıyı bir kılıçta ikiye böler.

Ondokuzuncu asır müverrihlerinden Esat Efendi çok yaşlı olduğu halde, kışa rastlıyan bayramlarda bayram tebriki için, kayığına tandır koy durtur ve saraydaki bayram tebriki merasimine giderdi. Protokola o kadar düşkündü ve kendisini unutturmak istemezdi.

Sümbül çiçeğinin mor renklisinin katmerlisi, ilk defa olarak 17 nci asırda büyük Türk âlimi Katip Çelebi tarafından elde edilmişti.

Fatih Sultan Mehmet cülûs ettiği zaman bir kuyruklu yıldız görünmüştü; papa o zaman yıldızı

- Türk ve Müslüman dostu zındık yıldız olarak aforoz etmişti. Bu kuyruklu yıldızın, sonra, Halley kuyruklu yıldızı olduğu öğrenildi. Balkan Harbinde Bulgarlar Çatalca ya kadar ilerlerken Halley kuyruklu yıldızı yine görünmüştü. O zaman kilise adamları:

- Türklerin uğur yıldızı göründü, Bulgarlar gene mağlûp olacaklar!. demişti; ve hâdiseler de böyle oldu. Çatalca muharebesini kazandık, Balkanlı müttefikler arasına nifak girdi, Edirne yi Bulgarlar dan geri aldık.

İkinci Mahmut zamanında Eminönü hamallarından Kürt

Ali isminde bir adam, büyük a:yak rekorunu kırmıştır: Tabanı elli rantim boyunda idi ve bir gün kundurasının içine kundaklı bir çocuk koymuşlar, rahat rahat sığmıştı.

Gayet genç, tüysüz yeniçeri neferlerine

- .Civelek denilirdi. Civelekler sokağa, kadınlar, kızlar gibi yüzlerine bir nikab peçe koyarak çıkarlardı. Bir civeleğin sokakta peçesini kaldırıp yalnız yüzüne bakmak, bir kadına veya kıza yapılmış hareket gibi tecavüz sayılır ve buna cesaret eden derhal hapse atılırdı.

Ondokuzuncu asır ortalarında Charles Ver ıe isminde 14 yaşında bir Fransız çocuğu tarih kitaplarından Türkleri çok sevmiş, ve hiç bir Türkü tanımadan kendi gayreti ile Türkçe öğrenmiş ve aruz vezniyle şiirler yazarak bir divan vücude getirmişti. Divanını, o devrin padişahı Abdülmecide ithaf ederek bastıran Charles Verne, bu padişahın şanına bir de kaside kaleme alarak İstanbul a göndermiş idi ki o zaman henüz 16 yaşında bulunuyordu.

Yedi asır boyunca, bütün Osmanlı sadrâzamlarının içinde uzun boy rekorunu Sokullu Mehmet Paşa kırmıştır; iki metreyi aşan bu büyük vezirin tarihlerimizdeki lâkabı

- Uzun Tavil Mehmet Pas a dır.

Osmanlı sadrâzamları arasında şişmanlık rekoru da, yine Kanuni Sultan Süleymamn sadrâzamları ndan Semiz Ali Paşadadır; o zamanlar bir cihan imparatorluğu olan Türkiye de Semiz Ali Paşayı taşıyabilecek ancak iki at bulunabilmişti.

Osmanlı sadrâzamları ara s ın da kısa boy rekoru da onyedinci asır ortalarında Dördüncü Meh medin vezirlerinden İbşir Mustafa Paşa ile İkinci Abdülhamid in sadrâzamı Şapur Çelebi lâkabiyle meşhur Küçük Sait Paşadadır.

Onyedinci asrın büyük şairi Şeyhülislâm Yahya Efendi öldüğü zaman cenazesi o k ad ar kalaolmuştu ki, Fatih camiinde kılınan namazından sonra cenaze alayı yapılamadı, herkes olduğu yerde durdu ve yalnız tabut, Çarşambadaki kabre kadar, elden ele yürüdü.

Van gölünde yüzen ilk Türk gemisi onaltın cı asırda Mimar Sinan tara fın d an yapılmıştır. Büyük sanatkâr o zaman yeniçeri ocağında dülgerlikteki hünerleri ile tanınmış basit bir neferdi.

Onaltıncı asır sonlarında Almanlar, Macaristan daki Sobotska palangamızı muhasara ettiler. Bu muhasara bir kurban bayramı arifesine rastlamıştır. Palanganın muhafızları bayramda kesmek için gayet büyük bir koç beslemişlerdi; kendilerine imdat gelmiyeceğini anlıyan yüz kadar muhafız atlandılar ve palangadan yalınkılıç çıkarak düşmanın muhasara hatlarını yardılar, kurtuldular. Bu çıkış hücumuna palangadaki koç ta iştirak etmiş ve boy nuzlariyle iki Alman askeri öldürerek atlılarla beraber Budin e kadar gelmişti. Askerler adını

- Gazi Koç koydular ve kurban bayramında Budin de kestiler. Gazi Koça bu suretle

- Şahadet de nasip oldu.

İstanbul daki meşhur Kız Kulesi Osmanlı tarihinde yalnız bir defa ve bir kişi için hapishane olarak kullanılmıştır. Burada, onsekizinci asrın namlı vezirlerinden Hekimoğlu Ali Paşa hapsedilmiş ve oradan sürgüne gönderilmiştir.

Tarihimizde kabrine gece yarısı defnedilen tek insan da yine bu Hekimoğlu AH Paşadır. Kütahya valisi iken ölmüştü; ve orada defnedilmişt!. Ali Paşa İstanbul da hâlâ kendi adına nisbetle anılage len büyük bir cami yaptırmıştı ve ölürken caminin yanındaki türbesine gömülmesini vasiyet etmiş 1 i. Buna izin verildi; Kütahya daki muvakkat kabrinden çıkarılan na ş Üsküdar

a geldi. Fakat halk büyük bir;hürmet beslediği bu vezire karşı, bir karışıklığa sebep olabilecek şekilde tezahürata hazırla n dığından, tabut Üsküdar dan İstanbul a gece yarısı geçirildi ve se s s i z c e götürülüp türbesine bırakıldı.

Üçüncü Osman, tarihimizde kadından nefreti ile tanınmış bir padişahtır. Haremdeki kadınların ayak seslerini işiterek yolundan ve gözünden kaçmaları için ayakkabılarının altına gayet iri gümüş kabaralar çaktırmıştı. Sarayda padişahın ay a k sesini işiten bütün kadınlar gizlenecek köşe bucak ararlardı.

İstanbul da Haliç sahilinde Defterdar camiini yaptıran Defterdar Nazlı Mehmet Efendi, devrinin namlı hattatlarından idi. Onun için camiinin minaresi külâhlı üstüne pirinçten bir hokka ve kalem koydurmuştu. Bu minarenin külâhı üstündeki kalem düşmüş ise de hokka hâlâ durmaktadır.

İkinci Abdülhamit zamanında İstanbul da Çıplak Mustafa ile Madam Opala isminde iki meşhur deli vardı. Mustafa Fatih taraflarında, Madam Opala da Beyoğlu nda otururdu. Erkek, lakabı üstünde, yaz ve kış ana doğması çırılçıplak dolaşırdı. Madam Opala ya gelince, sandığı sepeti üstünde idi: kat kat fistanlar giyer, başına üst üste çarmıha koyardı. Ve iki deli ne zaman karşılaşsalar saç saça baş başa kavga ederler ve bu kavgadalı pek tabiî, Madam Opala zararlı çıkardı. Abdülhamid, her iki delinin köprülerden geçmesini yasak etmiş, ayrıca, evde hapsetmesi şartiyle Çıplak Mustafa nın ablasına maaş bağlatmıştı.

Güzel yaprakları ve güzel çiçekleri ile şehircilik bakımından büyük bir kıymet taşıyan at kestanesi ağacı Fransa ya ilk defa olarak 1615 senesinde Bachelier isminde bir zat tarafından İstanbul dan götürülmüştür. O gün den beri bu ağaç Paris bulvarlarının süsü olmuştur.

Türkiye, ilk buharlı gemiyi İngiltereden satın almıştır.

Yandan çarklı olan. bu geminin adı Swift idi. Swift

- Güliverin harikulade seyahatleri ni yazan muharririn adıdır.

Meşhur Türk pehlivanı Kara Ahmet, Aksa rayda Yeşiltulumbada bir kahvehanede otururken kalp sektesinden ölmüştü. Kriz esnasında, kahvehane bahçesinin etrafındaki demir parmaklıklara sarılmış ve dokuz demir çubuğu hamur gibi birbirine geçirmişti. Büyük pehlivanın ölümünden sonra bu demir çubuklardan birini eski haline koymak mümkün olmamıştı. Hazin fakat hazin olduğu kadar da kıymetli bir hatıra olan bu parmaklık demirleri, oraların son zamanlardaki iman sırasında kaybolmuştur.

Akbıyık camii, î stanbul şehrinin sur içinde ve kıble istikametinde en önde bulunan camiidir. Bundan ötürü bu camie ecdadımız

- İmam ül Mesa cid Mescitlerin imamı adını vermişti.

Süleymaniyede Dökmedler Hamamı Süley maniye c am i i külliyesine mensup yapılardandır. Bu hamamda son zamanlara kadar

- sarılık tası denilen eski bir hamam tası vardı. Tasta. bir demir tel üzerine asılmış bakır levhacıkların üzerindeki türlü hastalıklar için yazılmış dualar vardı. Bu hamama ekseriya hastalar götürülür ve ayrı bir ücret ödenerek bu eski şifalı tasla yıkanırdı. Tasın içinde, yine uğur ve şifasına inanılmış kırık bir çini parçası vardı, onun için de, Mimar Sinan ın su çanağının bir parçasıdır derlerdi.

Onaltıncı asrın en namlı vezirlerinden Gürcistan fatihi Özdemiroğlu Osman Paşa geceleri yatakta yatmazdı. Her akşam saz, söz ve köçek oyunları ile işret ederdi. Önünde kurulmuş bir

işret sofrası bulundurmazdı; el çırpar, saki içkisini getirir, diğer iç oğlanları da ellerinde tabaklarla önünde diz çökerek çeşitli mezeleri sunarlar ve sonra edeple çekilirlerdi. İçki, saz ve köçek seyri faslı bitince Osman Paşa, mutemet hizmetkârı olan sakisini çağırır, başını bu gencin omuzuna dayar, öylece birkaç saat uyurdu. Sonra kalkar, abdest aLr, teheccüd namazına durur, hüngür hüngür ağlıyarak ibadet ederdi; öyle ki, seccadeden kalktığı zaman, seccadenin göz yaşlariyle bir bardak su dökülmüş gibi ıslanmış olduğunu görürlerdi.

Bir zamanlar en büyük posta vapurumuz Gülcemal idi. İki bacalı ve dört direkli, ince, zarif bir gemiydi ve Türkiye halkı tarafından pek sevilmişti. Bu gemiye ismini Sultan Reşat koymuştu. Vapur satın alınmış ve İstanbul limanında ilk olarak Dolmabahçe sarayı önüne demirlemişti. S a ravdan vapuru seyreden ihtiyar Padişah:

- Çok güzel gemi. .. Buna rahmetli anacığımın adım koysunlar! .. demiş ve ağlamağa başlamıştı.

Gülcemal Sultan bu padişahın anasıydı. Genç yaşında veremden ölmüştü. Sultan Reşat anasından pek küçük yaşta öksüz kalmıştı Kanuni Süleyman, kendi adını taşıyan muazzam Süleymaniye camiini yaptırırken temel taşını:

- Bu işe benden daha lâyıktır diyerek devrin büyük âlimi Şeyhülislâm Ebüssuud Efendiye koydurtmuştu. Camiin resmi küşadında da anahtarları takdim eden Mimar Sinan a:

- Bu camii şerifi sen yaptın. Kapılarını ibadete açmak ta senin hakkındır!.. demişti.

Sokullu Mehmet Paşanın eviâdına bıraktığı miras arasında gayet kıymetli bir inci tesbih vardı. İmame s i iri bir zümrüt ve daneleri yakuttu. Devrin kıymetli bir hattatı, imameden başlıyarak bu tesbi hin üzerine Kur anı Kerimi tam olarak yazmıştı

Bv kıymetli tesbih, Sokullu zade lerin Haliçte Karaağaç taki yalılarında çıkan yangında, Büyük Vezirden kalan diğer kıymetli hatıralarla beraber yok oldu.

Dördüncü Murat zamanında Eskişehir köylerinden birinde

- Sakarya Şeyhi diye meşhur Ahmet isminde bir şeyh kendi sinin Hazreti Isa olduğunu iddia etti ve etrafına topladığı saf köylülerle büyük bir gaile çıkardı. Üzerine asker gönderilip yakalandı . Yalnız başında siyah bir sarık bırakılarak ana doğması çırılçıplak soyuldu ve bir eşeğe ters bindi rildi, teşhirden sonra burnu, kolları ve ayakları kesildi ve mafsalları kırıldı. Bu işkenceler yapılırken gariptir ki ağzından en küçük bir feryat işitilmedi.

Onaltıncı asırda İstanbul gümrükleri mültezimi Yahudi karısı Ester Kira sarayın yaman bir rüşvet eli idi. Bir ihtilâlde linç edildi. Elleri ve muhtelif uzuvları kesilerek kendisine rüşvet vererek ınansıb olan kimselerin kapılarına mıhlandı.

Geçen asır sonlarında Halil Ağa isminde bir a dam, karılarının ve an a sı nın geçimsizlik kavgaları yüzünden üzühtü ile ölmüştü; vasiyeti üzerine kabir taşına:

- Kan dırıltısından ölen Halil Ağa diye yazıldı. Bu kabir taşı Merkez Efendi mezarlığında dır.

Genç Osm anın

- Si sli kır isminde sevgili bir atı vardı. Bu at öldüğü zaman Padişah onu Üsküdar sarayının bahçesine gömdürttü ve m eza rı n ı n üstüne tıpkı insanlarda olduğu gibi manzum kitabesi bulunan bir kabir taşı diktirtmişti Bu taş bugün müzededir.

Türkiyede ülema sınıfında asâ yerine ilk baston kullanan zat, Abdülaziz devrinin seçkin simalarından Kethüda zade Hoca Ahmet Arif Efendidir. Zarafeti ile meşhur olan bu zata bir sofu:

- Bu kâfir değneğini niçin kullanıyorsun? diye sormuş, efendi de gülerek:

- Üzülme.. ben onu müslüman ettim! . . cevabını vermişti.

Dünyanın en meraklı kahve falcısı, Darüş şafaka lisesi, resim muallimi iken ölen Mehmet Agâh beydi. Bu zat, kendisi için baktığı yüzlerce falın, fincanlardan resimlerini yapmış, falın söylediklerini de kenarlarına yazarak yüz küsur sahifelik harikulade enteresan bir kitap bırakmıştır. El yazması olan bu eşsiz eser veresesi elindedir.

Lâle çiçeği Avrupaya Türkiyeden gitmiştir. Bu bir beyaz lale idi ve adı da

- Dülbent lâle idi. Fransızca lâlenin ismi olan

- tulipe bu tülbent isminden bozmadır.

Silivri açıklarında denizin dibinde en az sekiz on bin al t ın lira kıymetinde elmas vardır. Hikâyesi şudur: İkinci Mahmut vapurla Gelibolu ya kadar bir seyahate çıkmıştı. Dönüşte gemi Silivri açıklarında bir fırtınaya tutuldu ve geminin arkasına bağlı olan saltanat kayığı içindeki kıymetli eşyalarla beraber battı. Bu eşya arasında Padişahın sapı elmaslarla donatılmış şemsiyesi de vardı.

İstiklâl Marşımız, o zaman işgal altında bulunan İstanbulda ilk defa olarak merhum Muallim Ahmet Halit Yaşaroğlu tarafından gizlice bastırıl m1ş ve İstanbullulara gizlice dağıtdmıştı. Bu, dört sahifelik ince uzun bir risaledir. stanbulda doğmuş, yaşamış ve ölmüş okn 0nyedinci asrın namlı ş a i rl erin den Cevrt Çelebi; öı;n rü boyunca deniz nakil vasıtalarına binmemişti. te tanbul tarafından Galataya Tophaneye gidecek olsa Kağıthaneden atla dolaşır ve Alibey deresi ile Kâğıthane deresini köprülerden geçerdi. Anadolu yaka , sına ise hiç

gitmemişti.

Eski esnaf cemiyetlerinin mühürleri dört parçadan mürekkep olarak yapılırdı ve bu parçalar v i dalı bir sapın içine geçerek birleştirdirdi. Mührün her parçası, dört kişilik idare heyetinin bir üyesinde, sapı da reiste dururdu; bu suretle mühür, beş kişinin oy birliği ol m ayınca kullanılamazdı. Bu suretle hem suiistimallerin önüne geçilirdi, hem de cemiyet üyeleri, mesuliyetli bir işte:

- Benim reyim yoktu.. diye inkâr yol una sapamazdı.

İkinci Abdülhamit zamanında Galatada La virentos ismindeki onyedinci asırdan kalma bir tekçi meyhanesinin mahzeninde metruk bir şarap fıçısının içinde gayet büyük ve süt gibi beyaz bir örümcek bulunmuş ve o zaman bu hayvanın 300 yaşında olduğu tahmin e d ilmişti.

Hicaz ın Türk idaresinde bulunduğu müddetçe, Birinci Cihan Harbi sonıma kadar, Medine de Peygamberimizin merkadi üzerindeki kandillerde daima gül yağı yakılmıştı.

Sumatra adasında en büyük kilisenin çanı eski bir Türk topundan yapılmıştı; üzerinde İkinci Seli m in tuğrası vardır. Bu top, 16 ncı asırda Su matra müslümanlanna yardım için îstanbuldan gom derilen Türk döküm ustaları tarafından orada dökülmüş , üzerine de, bu ada müslümanlannm Turkî yeye tabiiyeti alâmeti olarak bu padişahın tuğrası k0nmuştu. Dost Endonezya hükümetinde bu tarihi topun memleketimize gönderilmesini temek; ta hakkımız olsa gerektir.

Türkiyede, ve belki bütün İslâm âleminde, yalnız bir defa camie para mukabilinde girilerek mevlût dinlenmiştir. Bu paralı mevlût, 1293 Rumeli bozgununda muhacirler menfaatine Beyazıt camiinde okutturulmuş ve camie 20 kuruşluk iane biletleri alınarak girilmiştir.

Ecdadımız yazıya büyük bir hürmet beslerdi ve yazılı kâğıtların yere atılmasına, yazılı kâğıtlara paket sarılmasına tahammül edemezlerdi. Yazıda da İsmi Celâlin baş harfi olan

- e elif harfinin ayrı bir kutsiyeti olduğuna inanırlardı. Onye dinci asır ortasında Dördüncü Mehmet, henüz yedi yaşında iken bir askerî ihtilâlde Padişah olmuştu. Çocuk imparatorluk tahtına oturtulacağı s ı ra da, ihtilâlci askerlere heybetli görünmesi için iki kaşının ortasında alnına mürekkep ile bir elif yazılmıştı.

Kanunî Sultan Süleyman sağ kulağında daima bir küpe taşımıştır, bu küpe, kulak memesine altın bir halkacık ile takılmış bir fındık büyükle ğünde ve armut şeklinde gayet kıymetli bir inci idi.

Kanuni Sultan Süleymanın cenaze namazı üç defa kılınmıştır: ilk namazı, Macaristan da Siget var kalesi önündeki Türk ordugahında otağı hümayunda, büyük padişahın ölümü askerden saklandığı için gizli olarak kılınmıştı; ikinci namaz, babasının cenazesini Belgrat ta karşılayan yeni padişah İkinci Selim in de iştiraki ile Belgrat sahrasında kılınmıştı; bu namaz a 25.000 kişi iştirak etmişti. Üçüncü ramaz da İstanbul da, Süleymaniye camiinin musalla taşı önünde kılındı. Bu namaza bütün, İstanbul halkı iştirak etti. Gerilere doğ ru bütün sokaklar, Süleymani yeden Fatihe kadar cemaatle dolmuştu... Bu namazın 5OO imamla kılındığı rivayet, olunur. Asrın büyük şairi Baki nin de meşhur

- Sultan Süleyman Mersiyesi ni, ilk defa bu cenaze töreninde okuduğu, şairi dinleyenlerin hıçkırıkları gökyüzünü tuttuğu söylenir.

Yakın geçmiş ile bugün arasındaki hayat pahalılığı akıllara durgunluk verecek d e rece de görünür.. Meselâ 1884 de İkinci Abdülhamid devrinde devlet ricalinden bir izzetli, utufetli

Mehmet Selim Beyefendi, bir yıl içinde terzisine yalnız 46 lira 30 kuruş ödemiştir. Bu terzi faturasının sureti şudur: Kuruş İçi ipek astarlı bir redingot, Arabacı ile s e y i s için birer takım esvap, Tekrar bir redingot ve âlâ kazmirden bir pantalon, Siyah çuha üniforma, Alâ kastor caket, Bir pardesü ve bir ceket tamiri, Bir vatalı p a l to Kapı oğlanına bir takım hazır esvap, Harem kahyasına şayak pantalon, Kuruş S50 Bir açık renk kazmir pardesü, bir siyah kaz mir pantalon, bir yelek, bir pike yelek, 20 Bir pardesünün astar değişmesi 40 . Üç pantalonun sökülüp darlaştırılması, 175 Bir yazlık caket ve bir ipekli yelek, 50 Bir mavi fanila pantalon, 90 Bir beyaz fanila pantalon, 250 2 adet Çin fanilasından caket, 325 Konak bendegânından Ahmet Ağa ile mt:;ktepli oğluna birer kat esvap, 125 Bir caket.

Bir de paranın alım kudretini hesaplıyalım ... Bir altın lirayı bugünün 140 lirası farzedersek 46 altın lira 6440 lira tutar ki bu izzetlû utufetlû Mehmet Selim Beyefendinin bir yıl içinde terzisine ödediği para küçümsenemez. Ama yukarıdaki fatura muhteviyatı bugün 6440 lira ile tedarik edilebilir mi? Tabiî, hayır!..

Hicrî 878 Milâdî 1473 yılının şaban ayına ait Fatih Sultan Mehmet, sarayının bir mutfak defteri vardır. İstanbul fatihinin her gün ne yediğini, sarayında en çok pişen yemeklerin neler olduğunu, bir günlük ve bir aylık mutfak masrafının neye çıktığım gösteren bu defter, tarih ve cemiyet ilmi bakımından muhakkak ki kıymetli bir vesikadır. Bu defterden bazı e n te res an notlar çıkaralım. 1473 de İstan bulda erzak piyasası şudur: Sadeyağın okkası 8, zeytinyağının 6, armudun 5, üzümün 2, tuzun 2 akçe... 200 yumurta 23, 1000 limon 70 akçe.. Bulgumn kilesi 16, kestanenin kdi. 20 akçe.. Bir kile 8 okkadır.

Defter, o zamanın türkçesi bakımından da pek caziptir. Meselâ balığa, mâhî.: kaza, gerdendiraz uzun boyunlu; tavuğa,

mâkiyan deniliyordu. S° ğanin adı piyaz, lahananın adı kelem, cevizin adı kirdigân, karpuzun adı kürbeze, karabiberin adı fül fül idi.

Bu mevsim ve bu ayda sarayda hemen her gün pişen yemek, saray halkının yediği lahana çorbası idi; Fatih Sultan Mehmet de kendisi her gün balık, istiridye, karides ve ıstakoz yemişti.

Yavuz Sultan Selim den, yani Hicaz ın Türkiye ye ilhakından sonra, Osmanlı Padişahları saç ve sakal tıraşı olduklarında kesilen kıllar dikkatle toplanır, bir altın leğen içinde gülsuyu ile yıkanır ve güzel bir çekmece içinde biriktirilirdi. Her yıl Hac zamanında, Sürrei hümâyun ile İstanbul hacıları yola çıkarken bu çekmece Sürre eminine teslim edilir, o da götüürür, Medine de Peygamberimizin kabri civarında bir yere defnederdi. Gariptir ki aynî zamanda bütün islâmların halifesi olan Osmanlı padişahları, her sene, sakal ve saç kıllarını Hicaz a gönderdikleri halde kendileri Hacca gitmemişlerdir.

Bugün mevcut değildir, Topkapı sarayı bahçelerinin sahil kısmında, Üsküdara karşı ve sahildeki kale duvarının üstünde maltıncı asır yapısı büyük ve güzel bir köşk vardı.. Türk yapı sanatının şaheserlerinden olan bu köşkün adı İncili Köşk idi. Sadrazam Sinan Paşa tarafından yaptırılarak Üçiin cü Murada hediye edildiği için Sinan Paşa Köşkü de denilirdi. Eğlencelerine çok düşkün olan bu padişah, bir gün İncili Köşkün büyük salonunda denize bakan bir pencere önünde oturmuş, hanende ve sazendelerle zevk ve safasında idi. O sıralarda İskenderiye kadirgalarından iki gemi i stanbula geldi ve ınutad protokola uyarak, incili Köşk önünden geçerken top atmak suretiyle sarayı ve padişahı selâmladı. Bu kadar zamandır koca donanmalar girip çıkmış, koca balyemez topları atılmış bir şeycikler olmamışken, o gün, bu iki gemiden atılan kumsıkı toplada köşk zangır zangır

titremiş ve padişahın önünde oturduğu pencerenin camları kırılıp dökülmüş, ortalığı toz duman kaplamıştı. Herkese bir dehşet gelmiş ve Sultan Murat

- Bu kâfir yoksa yıkılır mı?!.. demişti. Bir müddet düşünceye dalan Padişah:

- Bu bir işarettir... Bizim bu köşke son gelişimiz! .. diyerek ağlamağa başlamıştır.

Üçüncü Muradın sözü hakikat olmuştu. Birkaç gün sonra hastalandı ve yatağı ölüm döşeği oldu.

Üçüncü Muradın muhtelif kadınlardan, oğlan ve kız 102 çocuğu olmuştu. Ölümünde bunlardan 20 erkek evlâdı hayatta idi... En büyük Şehzade Mehmed, Padişah oldu ve padişah olur olmaz, öbür on dokuz kardeşini idam ettirdi. Bunlardan Mustafa ve Beyazıt 17 18 yaşlarında, Osman ve Abdullah 13 15 yaşlarında, geri kalan on beşi de henüz meme çocuğu idiler, analarının bağrından feryat ve figan içinde alınarak cellâda verildiler. Bu vakalar, Osmanlı hanedanı tarihinin en korkunç ci nayetlerindendir. Büyük şehzadelerin hocası, devrin kıymetli şairlerinden Nev î Efen di idi. Bu zatın anlattığına göre bilhassa Şehzade Mustafa gayet güzel bir çocukmuş, zarif ve ince ruhlu imiş, çok güzel konuşurmuş ve şiire, edebiyata karşı da fevkalâde meraklı, hevesli imiş... Babasının ölümü nü ve büyük kardeşi Mehmed in tahta çıktığını öğrenince, kendisini bekliyen fecî âkıbeti hissetmiş ve hemen bir kâğıt parçasına şu beyti yazarak hocası Nev î Efendiye bir vedaname gibi yollatmıştı: Nâsiyemde Kâtibi Kudret ne yazdı bilmedim Ah kim bu gülşeni âlemde bir gez gülmedim...

Türkiyede ilk defa Lâtin harfleriyle türkçe yazı yazan Üçüncü Selimin kızkardeşi Hatice Sultandır. Bu münevver kadın, bir ara maiyetinde çalışmış olan ressam ve mimar Melling e emir

ve ricalarım bu suretle bildirirdi. Melling, türkçeyi azıcık anlar ve konuşur, fakat Arap harflerini bilmezdi.

Birinci Ahmet padişah olduğu zaman on dört yaşlarında bir çocuktu. Gayet dindardı; Peygamberimizin yalın ayağının tabam resminde bir murassa sorguç yaptırmış ve ortasına mavi mine üzerine altın ile , kendisinin şu kıt asını yazdırmıştı: Nola tâcım gibi bâşımda götürsem dâim Kademi resmini ol hazreti şâhi Resülün Gül! gülzâri muhabbet o kadem sahibidir Ahmedü durma yüzün sür kademine o gülün Koyu mutaassıplarla yeniçeriler tarafından tahtından indirilen inkılâpçı padişah Üçüncü Selimi tekrar tahta çıkarmak için İstanbulda bir hükümet darbesi yapan Rusçuk âyanı Alemdar Mustafa Paşa ile onu bu harekete teşvik eden Sultan Selim taraftarı devlet ricaline tarihlerimizde

- Rusçuk Yaranı , denilir. Rusçuk yârânı ve Alemdar Paşa hükümet darbesini muvaffakiyetle başarmış, fakat Üçüncü Selim de düşmanları tarafından sarayda şehit edilmişti. Onun yerine İkinci Mahmudu padişah yapan Rusçuk Yârânı, az sonra, iktidarın neşesiyle kendilerini çılgın bir sefahat hayatına kaptırdılar. Saraylarının, konaklarının yer altındaki bodrumlarını mükellef salonlar halinde döşetip dayattılar, muazzam avizelerle aydınlattılar, gûya

- halkın tecessüsünden gizlenerek buralarda çengiler, köçekler, sazende ve hanendelerle iyş ü nûşa koyuldular. Rusçuk yârânının içinde en münevveri, Kaptan Paşa olan Kırımlı Ramiz Paşa idi; divan sahibi şairdi. O bile bir masalda dinlediği

- Hataî cariyeler den tedarik etmek için Gürcistan ve Kafkasya ve Cezayir, Mısır taraflarına adamlar göndermiş, binlerce altın harcamıştı. Hataî cariyeler, bekâretini daima muhafaza eden kızlar imiş! ..

Enderun tarihi müellifi Tayyar zade Ata Bey şöyle bir vak a naklediyor:

- Üçüncü Sultan Selim gayet cesur, silahşorlukta da hüner sahibiydi. Bir gün, başına içi külâhlı fes üzerine Lâhor şal sararak ve kuşağına tabanca ve yatağan bıçağı sokarak tersane kahyası kıyafetinde tebdile çıkar. Maiyetindeki zevat da kalyoncu neferleri kıyafetine girerler. Sultanahmet camii altında, şimdiki sanat ens ütüsünün civarında Sokullu Mehmet Paşa camii yokuşundaki tenha yerlerden aşağı inerken yeniçeri tulumbacılarından bir baldırı çıplak zorbaya rastlar. Herif bir kadının yolunu çevirmiş:

- Yürü benimle! diye zorlar imiş; kadın da:

- Kardeşim.. Ben ırz ehli kadınım.. Evim Küçükayasofyadadır. Çocuğum hasta.. Eczacı dükkanından ilâç aldım.. İşte elimde.. Evime dönüyorum... Bana ilişme.. Mahalleme gel.. sor. .. diyormuş... Tulumbacı ise, gözü kararmış ve sarhoş, küfürler savurarak bıçağını çekmiş, tehdide başlamış... Kadın padişah ile yanındakileri görünce:

- Aman kaptan ve kalyoncu din kardeşlerim... Beni bu herifin elinden halâs edin!.. diye ayağa düşmüş... Bunun üzerine tulumbacı hemen yatağanına d atıp padişahın üzerine yürümüş... Fakat silâhım kınından yarısına kadar çıkarmağa vakit bulamadan Cultan Selim bir yatağan darbesiyle herifi belinden ikiye bölmüş... öldürmüş... Kadını kurtarmış. Ertesi gün de Babıâliye şu tezkereyi göndermiş:

- Sokullu Mehmet Paşa yokuşunda maktul olan tulumbacıyı ben öldürdüm... Veresesi var ise şer an muhakemeye hazırım.. !..

Bu garip vaka Ata Bey tarafından Üçüncü Selimi metih yolunda yazılmıştır!.. Aslı esası olmıyan bir halk uydurmasıdır. Tarih Sultan Selimi ince, zarif, hassas bir şair ve büyük bir

musikişinas ve bestekâr olarak tanıyor... Bir rezil bedbaht ve şaki de olsa, elini kana bulayacak insan değildir.

Ondokuzuncu asrın en zengin devlet adamlarından biri Serasker ve Sadrazam Hüsrev Mehmet Paşadır... Doksan küsur yaşına kadar yaşamıştı. ..Enderun tarihi müellifi Ata Bey, 9 ll yaşlannda bir çocukmuş ... Sünnet olacağı zaman babası Tayyar Ağa büyüklerin ellerini öptüeğe götürmüş... Bu arada, konağında emekli olarak oturan Hüsrev Mehmet Paşaya da giderler... Paşa:

- Ah yavrum, fakir zamanıma rastladın ! .. demiş... Sonra bir çekmecenin önünde bir müddet bir şeyler karıştırmış.. ve çocuğa hediye olarak zarflı bir kahve fincanı hediye etmiş... Çocuk kahve fincanını ne yapsın... Bir sandığın bir köşesine atılmış ... Aradan uzun yıllar geçmiş... Ata Bey memuriyetlerde dolaşmış.. Mühim işlere memur edilmiş... Evlenmiş... Çoluk çocuk sahibi olmuş.. Nihayet gözden düşürülmüş... Yıllarca mazul kalmış.. Borçlan mı ş ... Ev eşyalarını ucun ucun satmağa başlamış ... Evini rehin etmiş... Hülâsa ümitsiz bir felâket devri!.. Bir gün akşama ekmek parası yoktur... Hatırına Hüsrev Mehmet Paşanın fincanı gelmiş...

- Götürüp şunu satayım da beş on kurüş alayım!. demiş .. Fakat.. Hemen satamamış... Biz,

- meğer fincan, ming sülâlesi zamanından kalma bir Çin porseleni, zarfı da Memlûk sultanları devrinin işi nadide bir sanat eseri imiş diyelim... Hararetli bir bedesten müzayedesine mevzu olmuş ... Ata Bey bütün borçlarını ödemiş, evini rehinden çıkarmış, geri kalan para ile de, bütün ailesi efradını alıp Hacca gitmiş...

Galatasaray Lisesi, Türkiyede kuruluş tarihi en eski olan okuldur. Temeli, Fatih Sultan Mehmedin oğlu İkinci Sultan Beyazıt tarafından atılmıştı, Menkıbesi şudur: O zamanlar, Galatanın arkasındaki sırtlar, yani Beyoğlu, muazzam bir ormanla

kaplı bir kırlıktır ... Avcıların gezip dolaştığı yerlerdendir. Bii kış günü Sultan Beyazıt da oralarda avlanmağa çıkar. .. Bugünkü Boğazkesen caddesinin geçtiği vadide tipiye tutulur... Sığınacak bir yer ararken gözüne bacasından duman tüten bir kulübe ilişir.. ve hemen oraya at sürüp k ap ısı nı çalar... Kapıyı süt gibi beyaz sakaliyle yüzü nurlu bir ihtiyar açar:

- Buyurun Padişahım! der... Sultan Beyaz 11 içeriye girer.. Girer ama şaşınr kalır... Kulübenin içi gül saksıla nyla dolu... Fidanların hepsinde taze taze güller açmış ... Padişah ile münzevi derviş saatlerce sohbet etmişler... Sultan Beyazıt kalkacağı sırada:

- Gül Baba!.. Benden ne istersin?!. .. demiş...

Münzcvi de:

- Padişahım.. burada bir mektep yaptır... Bu mektepte okuyup yetişenleri devlet hizmetinde kullan! .. cevabını vermiş.

Saraya dönen Padişah hemen emir vermiş.. orada şu kadar bin dönümlük arazinin etrafına duvar çekilmiş... İçinde iki yüz çocuğun okuyabileceği üç koğuşlu bir mektep yaptırmış... Mektebe bir camii şerif, her koğuşa birer hamam, çocukların başındaki amirler için daireler yapılmış... Farisi, arabî, kraat, yazı, musiki hocaları tayin edilmiş... Bu arada Gül Baba, bu yatılı mektebin elifba hocası olmuş...

İstanbulda Yenibahçe civannda Mimar Sinan yapısı Hüsrev Paşa türbesi, Türk yapı sanatının çok güzel eserlerinden biridir. Türbede yatan Hüsrev Paşa,. Kanuni devrinde kubbe vezirliği yapmış, vekar ve haysiyet sahibi bir zat idi. Divanda Sadrazam Süleyman Paşa ile hançer sıyırmaya kadar varan şiddetli bir münakaşa yüzünden azledilince kendisini derin bir teessüre kaptırmış ve sarayına kapanarak bir açlık grevine başlamış ve ölmüştür. Hüsrev Paşa, Osmanlı tarihi boyunca bu suretle intihar eden tek simadır.

İstanbul radyosunun çok güzel sinyali

- Kâtibim türküsünden bir nota parçasıdır... Bu türkü için, güzel bir katip hakkında bir kız ağzından söylenmiştir diye uydurma bir hikâye nakledilir. Türkünün ilk kıtasını hatırlıyalım: Üsküdara gider iken aldı da bir yağmur Kâtibimin setresi ıim eteği çamur Katip uykuddan uyanmış, gözleri rahmur Katip benim ben kâtibin el ne kanşır Kâtibime setre de pantol ne güzel yaraşır...

Bu türküde bir güzel kâtibi övmekten ziyade genç ve güzel kâtibi tehzil mânası vardır; ve bir kız ağzından söylenmiş olmaktan ziyade bir İstanbul külhanisinin karihasına yakışmaktadır. Türkü, Kırım harbi içinde, Abdülmecit devrinde çıkmıştır. İkinci Mahmut Avrupalı kıyafetini ordu mensubuna giydirmiş, fakat sivil memurları bu hususta serbest bırakmıştı. Abdülmecit, Kırım harbi başlayınca, bu mecburiyeti İstanbul için, en küçük bir katibe varınca sivil memurlara da tatbik etti. Memuriyetinden başka geçim vasıtası olmıyan fıkara ve orta halli ailelerin çocuklan Iâte, cübbe ve şalvar yerine setre ve pantalon giydiler. Mutaassıplar da bunu dillerine dolayıp,

- Gâvur mukallitliği de d i l er ve pan talonla sokağa çıkmağı iç doniyle çıkılmış gibi saydılar. Hele genç ve eli yüzü düzgün kâtipler büsbütün dile düşürüldü.Kırım harbinde müttefiklerimiz olan îngilizler, Fransız ve Sardunyalıların orduları îstanbuldan geçmişti. Üsküdar civarında Selimiye kışlası da bu gayrimüslim Avrupalı müttefiklerimizin emrine hasta hane olarak verilmişti. îstanbuldan geçen Ingiliz ordusuda bir de İskoç alayı vardı; meşhur gaydaları ve pantalon yerine kısa etekleriyle îskoçyahlar, İstanbulluların pek tuhafına gitmişti. Ve bu garip kıyafetli yabancılara

- Donsuz asker lâkabını takmıştı. İskoç alayı şarka hareket ederken, bir İskoç yalı bestekâr bu alay için hususî bir marş bestelemişti. Bu marşın bestesi, bizim Kâtibim türküsünün

nağmeleridir. îşte, bir İstanbul külhanisi, Avrupalıların Selimiye kışlasında yerleşmesine

- Üsküdara giderken ... diye genç kâtipler hakkında yukarıdaki türküyü yazmış, ona beste olarak da donsuz askerlerin marşını almıştı. Sonraları çalgılı küçük konsol saatleri çıktı. .. Bu saatler Türkiyeye evvelâ İskoç yadan geldi. Fabrika bu güzel marşı da saatin nağmeleri arasına yerleştirmişti.

- Katibim türkülü saat diye İstanbul halkından bu saatleri almıyan kalmadı ... Hakikaten kıvrak, oynak, şirin nağmelerdi. ..

Boğaziçinde seyrüsefer asırlar boyunca bir, iki, üç veya beş çifte kayıklar ve pazar kayıkları ile yapılmıştır; hem yük ve hem de yolcu götüren pazar kayıkları da Boğaziçi köylerinin cami ve mescitlerine vakf olarak hayır sahipleri tarafından yaptırılır, kürekçi ücretleri ödendikten sonra geliri ile bu mabetlerin ufak tefek tamirleri temin olunurdu. Kırım harbinden sonra iki İngiliz Boğaziçinde buharlı vapur işlettiler... Fakat bu pek kısa sürdü, hükümet müteşebbislerine maıii oldu ve İstanbul ile Boğaziçi köyleri arasına iki tersane vapuru tahsis etti; bunlardan biri Rumeli kıyısına, diğeri de Anadolu kıyısına olmak üzere günde ancak iki sefer yapılıyordu. Geceleri Boğazda demirliyorlardı, sabahleyin, köylerden yolcuları toplayıp îstanbulda Sirkeci iskelesine geliyorlar, akşamları da Boğaza dönüyorlardı. Boğaz köylerinde vapur iskeleleri yoktu, halk vapurlara kayık ile gidiyor, ve köy önünde duran vapurlardan, keza kayıklara binip dönüyordu ... Tıpkı açıkta demirlemiş posta gemileri gibi ... Son köy Rumeli yakasında İstinye, Anadolu yakasında Kanlıca idi. Vapurlar bu köylerden alaca karanlıkta, akşamları da Sirkeci iskelesinden ezana doğru saat alaturka on bir sularında kalkıyordu. Asıl enteresan tarafı, bilet usulü yoktu. Babıâlide Beğlikçi odasında bir abone defteri açılmıştı, herkes aylık üzerinden ücretini peşin yatırıyordu. Tes bit edilen ücret cetveli

de pek şirindir: İstanbuldan Kandilliye ve Rumelihisarına gidecek bir efendi gidip gelme ayda 250 kuruş. stanbuldan Kanlıcaya ve îstinyeye gidecek bir efendi gidip gelme ayda 300 kuruş.

Bir efendi bu ücretle yanında bir uşak götürebilir; bir uşak daha götürecek olursa ikinci uşak için 120 kuruş daha öder.

Bir efendi yanında ikiden fazla uşak götürecek olursa, ikiden fazlası için toplu para ödemez, bu fazla uşaklar için köylere çıktığında orada bekliyecek memura adam başına yüzer para öder.

Sair ahaliden, beylikçi odasına para yatırmayıp da icabında vapurla gidip gelmek isteyen her seferinde karaya çıktığında memunı mahsusuna, Kandilli ile Rumelihisarı için yüzer para. Kanlıca ile îs tinye için üçer kuruş verir.

Bu ücret tarifesini okuduktan sonra, arkasına uşaklarını dizmiş bâlâ veya ula rütbesinden bir efendinin şatafatlı vapur yolculuğu gözönüne getirilsin.

Şirketi Hayriyenin kuruluşu, Boğaziçi sey rüseferinde büyük bir inkılâp olmuştu. Böyle bir şirketin kurulması lüzumunu ilk düşünenler de iki büyük Türk veziri, Sadrazam Keçeci zade Fuat Paşa ile Adliye Nâzırı Müverrih Cevdet Paşadır... O zamanlar her ikisi de Babıâli efendisi bulunuyormuş ... Bir yaz Bursaya gitmişler... Kaplıcada, bellerinde peştemal, havuz kenarına oturup sohbet ederlerken söz Boğaz safalarına, oradan tersane vapurlarının intizamsızlığına gelmiş... îki genç adam heyecana kapılmışlar... Hemen kaplıcanın soğukluğuna çıkıp hamamcılardan hokka kalem ve kâğıt istemişler ve Boğaziçinde vapur işletmek için kurulacak bir şirketin ilk nizamname müsvettesini, kaplıca soğukluğunda, ayaklannda nalın, bellerinde peş temal, çıplak hamam kılığı ile yazmışlar! .. Siragüzalı Arşimedin hamamda meşhur kanununu bulduğu gibi!..

Ömer Seyfettin'in Ölümü

Ömer Seyfettin edebiyat dünyamızın önde gelen isimlerinden biri olmasına karşın ölümü çok Hazin bir son olmuştur. 1920 şubatında Şeker hastalığından dolayı yatağa düşmüş ve 4 martta Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde tedavi görmeye başlamıştır 6 Mart 1920 de hayata gözlerini yumduğunda cenazesine Kimse sahip çıkmamıştır. Ardından Sivaslı bir hademe Otopsi için Ömer Seyfettin'in naaşınınkarnını yarmış ardından çekilen bu fotoğraf basına yansıyınca cenazesini tanıyanlar hastane bahçesine Akın etmiş ve ardından bu olayın ardından cenazesine sahip çıkılmıştır.

İSTANBUL'DA İDAM EDİLEN MAYMUNLAR

Devir III.Murat devri,Osmanlı'nın en şaşaalı yılları.Yavuz zamanında başlayan Kuzey Afrika'daki fetihlerle beraber daha önce İstanbul'da pek rastlanmayan maymunların sayısı hızla artıyor.Maymunlar gemilerde gözcülük yapıyor,direklere kolayca tırmanıyor,keskin gözleriyle kara ya da başka bir gemi gördüklerinde aşağıya haber veriyor.

Şehirde çok sayıda maymun dükkanı da var,çoğu Azapkapı ve Galata'da. O dönem İstanbulluların maymun sevgisi gemicilerle sınırlı kalmıyor,zenginler,sıradan insanlar da maymun beslemeye başlıyor.

III.Murat'ın favori din adamı Molla Abdülkerim Efendi adında bir zat.Son derece tutucu bir Müslüman,gayrimüslimlerden hiç hazzetmiyor.Daha sonra sultan onu Rumeli Kazaskeri yapacak.Molla,gayrimüslimlere o dönem aşağılayıcı sayılan kırmızı ve siyah giyinme zorunluluğu getirecek,bir gecede Yahudi mezarlığına korsan cami dikecek.

Tüm hikaye bu dini bütün mollanın Fatih Camii'nde verdiği bir Cuma vaazıyla başlıyor,molla,ateşli bir konuşmayla

"kadınların bu maymunları fena işlerde kullandığını" anlatıyor.Cuma çıkışı kızgın kalabalık önde bizim molla,Azapkapı ve Galata'daki maymun satıcılarını basıyor.Tarihçiler o günü "İstanbul'da dalında maymun sallanmayan tek bir ağaç kalmadı" diye anlatır.

Molla,yakalanan maymunları kendi elleriyle asıyor,iri maymunlar için ayrı idam sehpası hazırlıyor.

İstanbul'un maymunlarının hikayesi maalesef bu şekilde sona eriyor,yapılan katliama tanık olan halk o günden sonra mollaya "maymunkeş" lakabını takıyor.

Tarihçiler,Maymunkeş Abdülkerim Efendi'nin vefatında birçok hayvansever İstanbullu'nun kutlamalar yaptığından bahseder.

Maymunlar bitiyor ama bu mollalar bir türlü bitmiyor,400 sene sonra bile aynı şehirde maymunların olmasa bile insanların uçkuruyla uğraşan,"kızlı erkekli" herşeye düşman mollalar hüküm sürüyor,daha da kötüsü ülke yönetiyor.

UNUTULMAYACAK TARİHİ GERÇEKLER

1)16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin gelişme yolu üzerinde direnmiş ve Türk orduları ile savaşa tutuşmuş olmasından dolay Katolik Avrupa tarafından kendisine "Hıristiyanlığın şövalyesi" ünvanı verilen Boğdan Beyi Büyük Stefan'ın ölüm döşeğin de evlatlarına gayet ibretli bir şekilde:"Belki de yakında himayeye muhtaç olacaksınız Asla Rus'a yanaşmayın. Haindir sizi yok eder. Fakat kendinizi Türklere emanet edin. Adil ve merhametlidirler" diyerek nasihat ettiğini

2)1976 yılında Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde deniz suyunu tatlı suya çeviren bir tesisin açılışından sonra meslektaşları ile sohbete girişen dönemin Türkiye Büyükelçisi

Necdet Özmen'in bir ara söze: "Bu Suudi Arabistan'ın ilk tuzdan arıtma tesisidir" diye başlaması üzerine

Fransız Büyükelçisinin hayretler içinde kalarak:"No... Sör... Bu Suudi Arabistan'ın ilk tuzdan arıtma tesisi değildir. İlki Osmanlılar'ın 1800.lü yılların sonunda yaptığıdır" diyerek ecdadımızın eşsiz mirasından habersiz yaşayan elçimizi mahcup ettiğini

3)1534 yılında Viyana'daki St. Stephen Katedrali'nde. Osmanlı akıncılarının yaklaştığını görüp çan çalarak haber vermekle vazifeli bir memuriyetin ihdas edildiğini ve bu memuriyetin ancak 1956 yılında Viyana Belediye Meclisince. Artık bir Osmanlı tehlikesi kalmadığından bu vazifenin lüzumu yoktur" diye bir karar alınarak iptal edildiğini

4)Osmanlı Devleti'nin zirvelerde şahlandığı akıncılarının Avrupa içlerinde at oynattığı bir dönemde. kilisede bir papazın vaaz verirken"Dünya hakimiyetinin Türklere fakat Cennet'in de kendilerine ait olduğunu... " söylemesi üzerine. bu taksime aklı yatmayan cemaatten bazılarının büyük bir ümitsizlik içinde: "Dünyada bizi yurtlarımızdan çıkaran Türkler hiç Cennet'te yer bırakırlar mı?" dediklerini

5)Şanlı Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra son derece üzgün ihtiyar bir Ürdünlünün elindeki yeni Ürdün pasaportuyla İsviçre sefaretine giderek: "Herkes bu pasaportla alay ediyor Eskiden Osmanlı pasaportum varken selam dururlardı. Ben Osmanlı teb'asıyım ne olur bunu değiştirin" diye sefaret yetkililerine yalvardığını

6)Devlet i Aliye yi Osmaniye'nin üç kıtada at oynatıp buyruk yürüttüğü ihtişamlı dönemlerinde Avrupa'da Türk hayat tarzı ve modasının çok tesirli hale geldiğini Evlerinde Türk köşesi bulundurmayan sosyete mensuplarının ayıplandığını

7)Osmanlı askeri teşkilatını Avrupa'ya tanıtmış olmakla meşhur Comte de Marsigli'nin Türk toplumunun misafirperverliği ile alakalı olarak :"Türkler hiçbir din farkı gözetmeksizin bütün yabancılara karşı son derece misafirperverdirler. Ana yollar civarındaki köylerde oturanlardan hali vakti yerinde olanlar öyleden evvel ve akşamüstü gezintiye çıkıp yolcu bulmaya çalışırlar. Eğer bulacak olurlarsa evlerine davet ederler ve hatta çok defa misafirin hangi evde ağırlanacağını tayin ederken kavgaya bile tutuşurlar." dediğini

8)Osmanlı içtimai yapısı üzerine uzman olan Erlanyen Üniversitesi profesörlerinden Hutterrohta :

"Osmanlı Devleti geniş topraklarını ve üzerindeki çeşitli kavimleri Topkapı Sarayı'ndan mükemmel bir şekilde idare ediyordu. O saray da batıdaki en mütevazi bir derebeyinin sarayı kadar bile büyük değildi. Bu nasıl oluyordu?" diye sorulduğunda Profesör Hutterroht'un:

"Sırrını çözebilmiş değilim. 16. asırda Filistin'in sosyal yapısı üzerinde çalışırken öyle kayıtlar gördüm ki hayretler içinde kaldım. Osmanlı üç yıl sonra bir köyden geçecek askeri birliğin öyle yemeğinden sonra yiyeceği üzümün nereden geleceğini planlamıştı. Herhalde Osmanlı devlet olarak insanlığın en muhteşem harikasıdır" diye cevap verdiğini.

9)Osmanlı'nın edeple taçlaşmış iman anlayışının gereği olan Hazreti Peygamberi'nin(sav) şehrini bir valinin adının altına sokamayacağı saygı ve edebi ile oraya göndereceği idareciyi `Vali " yerine "Medine Muhafızı " diye isimlendirme hassasiyetini gösterdiğini

10)Kanuni Sultan Süleyman devrinde yıllarca İstanbul'da kalan ve yazmış olduğu eserini en büyük Hıristiyan hükümdarı II Filib'e takdim eden İspanyol yazar Cristobol de

Villalon'un dönemin Osmanlı topçuluğu hakkında:

"Dünyada hiçbir devletinTürk topçusu ile mukayese edilebilecek topçusu yoktur. İstanbul'da eski model olduğu için kullanılmayıp süs diye surlara konan topları inceledim Bunlar bile İspanya ordusundaki toplardan çok daha kaliteli idi.

Tophane sırtlarında çaptan düşmüş diye yığılan 40 kadar topu hayretle seyrettim. Bunları alıp topçu kuvveti oluşturmak istemeyecek hiçbir Avrupa devleti bilmiyorum dediğini

11)Altı asır gibi uzun bir süre üç kıtada hükmünü yürüten ecdadımızın medeniyet mirasını inceleyip araştırmadan içte ve dıştaki bazı gafil ve hainlerin ona "emperyalist" yaftasını yapıştırarak mahkum etmeye çalışmalarına mukabil Macaristan İlimler Akademisi tarafından ortaya çıkartılıp yayınlanan bir belgede belirtildiğine göre Osmanlı Devleti'nin Macaristan'da hakim olduğu devirlerde Macar halkından yılda 7 milyon akçe 21 milyon vergi toplayıp buna karşılık aynı yıl Macaristan'a 21milyon akçe yatırım yaptığını

12)Bizans'ı kurtarmak üzere İstanbul'a çağrılan Haçlı ordularının Hristiyanlığın mukaddes kilisesi Ayasofyanın tepesinde ki altın haçı sökerek eritip sattıklarını...Yıllar sonra Osmanlı ordusunun İstanbul'un fethi sırasında bir yeniçerinin fetih hatırası olarak saklamak maksadıyla Ayasofya nın küçük bir çini parçasını koparmak istemesini Fatih Sultan Mehmed'in "tahribe teşebbüs"le suçlayıp cezalandırdığını

13)1967 Mısır-İsrail savaşında Mısır askerlerinin düşmanlarını beklerken İsrail ordusunun bir anda Süveyş'in öbür yakasını geçerek dünyayı şaşırtığını...Mose Dayan'ın bu muazzam başarıyı daha sonra bir basın toplantısında : "İsrail in bu başarılı stratejisi Yavuz Sultan Selim in yıllar önce Mısır'ı fethederken uyguladığı harp planının bir kopyasıdır" diye

açıklayıp gafletimizi yüzümüze vurduğunu

14)Fransa Kralı III Napolyon'un Paris'te Osmanlı Devleti Büyükelçisi olarak bulunan Ahmet Vefik Paşa ile konuşması esnasında bir ara alaylı bir şekilde "Sen kendini Yavuz Sultan Selim'in elçisi mi zannediyorsun?" demesi üzerine Ahmet Vefik Paşa'nın da büyük bir hazır cevaplıkla: "Öyle olsaydımsiz Fransa'da imparator olarak bulunamazdınız" cevabını verdiğini

15)Batılı emperyalist güçlerin Ermenileri piyon olarak kullanıp kışkırtarak Anadolu'da karışıklıklar çıkardığı günlerde İngiliz Büyükelçisi'nin Sultan Abdülhamid'e gelip küstahça: "Daha ne kadar Ermeni öldüreceksiniz?" diye sorma cüretini göstermesi üzerine Ulu Hakan'ın keskin bakışlarını elçinin üzerine dikerek:"Filan gün filan saatte Karadeniz'in filan noktasına yaklaşıp karaya Ermenileri Türklere karşı silahlandırmak için şu kadar sandık malzeme çıkaran ve komitacılara teslim eden İngiliz gemisinde Türk başına kaç silah bulunuyorsa tam o kadar Ermeni öldüreceğiz. " cevabını verdiğini...Sultan Abdülhamid'in bu muazzam istihbarat gücü karşısında İngiliz elçisinin dehşete kapılarak aptallaştığını

16)Birinci Dünya Savaşı'ndan bir hafta önce 1914 yazında.1 Türk lirasının karşılığının 3.7 dolar ve 18.45 marka tekabül ettiğini

17)Veli lakaplı II. Bayezid'in padişahlığı. döneminde İstanbul'a Moskova kralının elçisi sıfatıyla Mihail Plachtneef isimli birinin geldiğini . . .Bu adamın insanı istifra ettirecek kadar pis kokmasından dolayı yıkanması için hamama götürüldüğünde bu keferenin hayatında hiç hamam görmemiş olup yıkanmak ve çamaşır değiştirmek adetine aşina olmadığı ve kimse ile görüştürülmeden pisliğinden dolayı İstanbul'dan kovulduğunu

18)1967 yılında Pariste düzenlenen dünya Yahudi Kongresi'nin zabıtları arasında bulunan bir belgedeki kayıtlara göre bir delegenin :"Evet bugün bağımsız bir devletimiz var ama mesut muyuz? Osmanlı'nın devrindeki gibi huzurlu muyuz? Samimiyetle ve hepinizin içinden geçenleri dile getirdiğime inanarak söylüyorum ki hayır!Bizim bu dünyada huzurlu ve emniyetli yaşamamız. (Osmanlı'yı yeniden kurmaya bağlıdır!" diyerek bir gerçeği itiraf ettiğini

19)16. yüzyılın kudretli padişahı Yavuz Sultan Selimin huzuruna girerek yer öpüp itimatnamesini sunan Venedik elçisi Antonio Jüstiniani'ne ülkesine döndüğünde Padişahın nasıl biri olduğu hakkında bilgi istediğinde elçinin şaşkınlık içinde: 'Kılıcı öyle parlıyordu ki yüzünü göremedim" diye itirafta bulunduğunuElçinin bu itirafının daha sonraları Yavuz Selim tarafından öğrenilmesi üzerine Haşmetli HünkarımPaşalarım Osmanlının kılıcı parladığı sürece düşmanların başı daima önde olur. A m a Allah korusun bu kılıç kınına girer ve paslanmaya başlarsa o zaman bu kafalar yavaş yavaş dikilir ve birgün bize yukardan bakar dediğini

20)Osmanlı Devleti'nin 1521'de Belgrad'ı 1522'de Rodos'u fethetmeleri ve 1526'da da Mohaç'ta büyük bir zafer kazanmalarının ardından batı dünyasında büyük bir panik yaşandığını...Çeşitli kentlerde toplanan Alman Meclisleri' nin (Reich stag) Türklere karşı ordu toplayıp sefer düzenleyebilmek için "Türk Vergisi" adı altında yeni bir vergi konulmasını kararlaştırdıklarını biliyormusunuz.